

UiT Norges arktiske universitet

Institutt for arkeologi, historie, religionsvitenskap og teologi ved fakultet for humaniora,
samfunnsvitenskap og lærerutdanning

Ulike beskrivelser av landgangen i Bjerkvik og 2. bergkompanis opphold i Sør-Varanger under andre verdenskrig

Ådne Norland

Masteroppgave i historie, HIS-3980, mai 2021

Forord

Da jeg skulle velge tema for min masteroppgave, kom jeg tidlig frem til at jeg ville skrive om landgangen i Bjerkvik. Dette var et tema jeg allerede hadde fordypet meg noe i tidligere i utdanningen, og funnet svært interessant. Jeg fant videre ut at 2. bergkompanis opphold i Sør-Varanger, var en hendelse fra andre verdenskrig som hadde mange likheter, men også mange ulikheter i forhold til landgangen. Dette fikk meg på tanken om at en sammenligning av beskrivelser av begge disse hendelsene ville danne grunnlaget for en interessant oppgave.

Først og fremst ønsker jeg å takke min veileder Marianne Neerland Soleim for grundige gjennomlesninger og gode tilbakemeldinger på alle utkastene jeg har levert inn. Takk for godt samarbeid og all tid du har brukt på oppgaven min.

Jeg vil også takke seminarledere og andre studenter for gode og utfyllende tilbakemeldinger på masterseminar.

Takk til alle medstudenter på lesesalen som har bidratt til å skape et godt miljø med fine samtaler og gode diskusjoner. Dere har beriket studiehverdagen min. Jeg ønsker også å takke venner, familie og samboer for støtte og oppmuntrende ord.

Innholdsfortegnelse

Forord	I
Innholdsfortegnelse	III
1 Innledning	1
1.1 En kort bakgrunnsinformasjon om landgangen i Bjerkvik	4
1.2 En kort bakgrunnsinformasjon om 2. bergkompanis opphold i Sør-Varanger	5
1.3 Begrunnelse for valg av hendelser	6
2. Metode	7
2.1 Sammenligning som metode.....	7
2.2 Kontekstualisering.....	8
3. Tidligere forskning	8
3.1 I krigens kjølvann (1999), av Stein Ugelvik Larsen	9
3.1.2 Ugelvik Larsens faseinndeling av norsk krigshistorie og etterkrigstid	10
3.2 Situasjonen i dag	15
3.2.1 Debatt	16
3.2.2 Krigsprosjektet.....	18
4. Teori	18
4.1 Memory boom.....	18
4.2 Krigens betydning.....	21
4.3 Kollektivtradisjonen i Norge	22
4.4 Krigen som mytisk fortelling.....	23
5. Analyse av bøkene omhandlende landgangen i Bjerkvik	25
5.1 Med Alta bataljon mot tyskerne (1946) - Arne D. Dahl.....	26
5.2 Krigen i Norge 1940 (1965) - Odd Lindbäck-Larsen.....	28
5.3 Bjerkvik i flammer (1979) - Albin Dalberg	30
5.4 Norge i krig, bind 1 - Overfall (1984) - Ole Kristian Grimnes	35
5.5 Narvik 1940 - Nazi-Tysklands første tilbakeslag under 2. Verdenskrig (2010) - Oddmund Joakimsen	37
5.6 Kampen om Narvik - 62 desperate dager (2018) - Asbjørn Jaklin	40
5.7 Oppsummering kapittel 5.....	45
6. Analyse av bøkene omhandlende 2. bergkompanis opphold i Sør-Varanger	47
6.1 Nord-Norges forsvar fra vikingtiden til i dag (1948) - Arne D. Dahl	48
6.2 Frigjøringen av Finnmark 1944-1945 (1975) - Harald Sandvik.....	51
6.3 Det glemte kompaniet (1983) - Krigsinvalidforbundet.....	54
6.4 Norge i Krig, bind 8 - Frigjøring (1987) - Knut Einar Eriksen og Terje Halvorsen	58

6.5 Festung Kirkenes - okkupasjon og frigjøring i Sør-Varanger (1993) - Finn Fløtten.....	61
6.6 Frigjøringen i Nord-Norge 1944-1945 (2015) - Anastasia A. Gorter, Waling T. Gorter og Mikhail N. Suprun	64
6.7 Oppsummering kapittel 6.....	67
7. Hovedkonklusjon	71
8. Kilder:	76

1 Innledning

Eksemplene vist nedenfor, blir framhevet for å vise hvordan ulike verk beskriver landgangen i Bjerkvik på svært ulike måter:

General Béthouart utarbeidet planen for landgangen i og ved Bjerkvik og avtalte med 6. divisjon at troppene på Gratangseidet skulle angripe fra nord. Angrepet skulle gå natt til 11. mai. Landgangen i tyskernes rygg måtte imidlertid utsettes et døgn og deretter et døgn til, og det førte til at samvirket klikket. Landgangen ble foretatt natt til 13. mai etter et bombardement som la hele *Bjerkvik* i aske og drepte mange av innbyggerne. Det var to bataljoner av fremmedlegionen som gikk i land og samme dag besatte Skogfjellet, Elvegardsmoen og *Øyjord* (Lindbäck Larsen, 1965, s. 157).

Flåten seig sakte innover og la breisida til. Så begynte kanonan å dundre. I tur og orden skaut de hus etter hus i brann. De begynte ytterst på Medby. For hver fulltreffer slo en varme opp. Øyeblikket etter var huset borte i flammehav og svart røyk velta opp. Den blanke fjorden gjenspeila flammehavet og røyken. Det var et forferdelig syn. [...] Det som nu skjedde er umulig å huske klart: rop og skrik, støv og røyk og en uopphørlig larm av skyting. Vetteskremte menneska sprang om enannen for å komme ut. Ute var det verre. Skarpe lysglimt skar i natta, kanonan tordna og automatvåpen skratta (Dalberg, 1979, s. 65).

Eksemplene som blir vist videre, fremheves for å vise hvordan ulike verk beskriver 2. bergkompanis opphold i Sør-Varanger på svært ulike måter:

Hele tiden var faren for sammenstøt med de tyske styrkene en reell mulighet. Fire mann mistet livet under felttoget, og 12 ble tatt til fange og satt i tysk fangenskap til krigens slutt. Til tross for alle disse vanskelighetene lyktes det kompaniet å løse sine oppgaver: å yte et effektivt bidrag til frigjøringen av Finnmark. Oberstløytnant Eystein Fjærli har i sin bok om den norske hær i Storbritannia gitt uttrykk for dette i følgende malende ord: «Det som kom til å særprege 2. Bergkompanis operasjon i Finnmark var:

- a. Misforholdet mellom avdelingens størrelse og kapasitet og det svære området den skulle operere i.
- b. Delvis uegnet utstyr. Det gjaldt særlig klær og leir- eller bivouak-utstyr.
- c. Mangel på transportmidler.

d. Uregelmessige og utilstrekkelige forsyninger.

Dette vanskeliggjorde kompaniets operasjon og bevirket et veritabelt blodslit. Situasjonen var av og til meget kritisk. Men takket være personellets tål og gode ånd overlevde avdelingen og løste sitt oppdrag» (Krigsinvalidforbundet, 1983, s. 7).

Fra sivilbefolkningens side ble hele ekspedisjonen og i særlig grad 2. Bergkompani møtt med utrolig entusiasme. Flere av guttene i kompaniet var finnmarkinger og noen var sogar fra Sør-Varanger. De første friksjonene kom som følge av påbud som misjonen kom med. De rekvirerte hus, båter, kjøretøyer og skyss. I branntomtene etter tyskerne lå det tusenvis av bokser med brent hermetikk. Å forsyne seg i disse branntomtene ble kalt tyveri og sidestilt med ran og hærverk. Arbeidsplikt ble innført med trusler om politiinngrep dersom folk ikke innså alvoret i å ikke lystre ordre. På sin side var de som kom opprørt over at tyskerne hadde fått gå fritt rundt i hjemmene og at folk hadde jobbet frivillig for dem. [...] Nå begynte også klippingen av de såkalte tyskertøsene. Til å begynne med så lokalbefolkningen med velvilje på foretaket, men da ei jente som beviselig aldri hadde så meget som snakket med en tysker, også ble klippet syntes hele lokalbefolkningen at klippingen måtte stoppes (Fløtten, 1993, s.138-140).

Denne avhandlingen skal gi et innblikk i hvordan landgangen i Bjerkevik og 2. bergkompanis opphold i Sør-Varanger har blitt beskrevet ut fra et militært syn, i forhold til et sivil syn innen sakprosa. Som eksemplifisert ovenfor er det stor forskjell i hvordan hendelsene har blitt fremstilt gjennom tiden, og hva som blir vektlagt i de enkelte verkene. Derfor er det interessant å se nærmere på nettopp denne forskjellen. Jeg skal drøfte forskjellige typer sakprosa-bøker som omhandler hendelsene og se om jeg finner noen markante likheter eller ulikheter i hvordan de er beskrevet.

Opgaven avgrenses ved at jeg skal bruke sakprosalitteratur skrevet med en *militær* synsvinkel på hendelsene, samt bøker som er skrevet med en *sivil* synsvinkel for å svare på hovedproblemstillingen min: *hvordan har landgangen i Bjerkevik og 2. bergkompanis opphold i Sør-Varanger blitt beskrevet ut fra et militært syn, i forhold til et sivil syn innen sakprosa.*

Jeg skal presentere og analysere seks ulike bøker skrevet av ulike aktører knyttet til *landgangen i Bjerkevik*, slik at jeg får representert og fremhevet både det sivile og det militære synet på landgangen. Dermed får jeg et sammenligningsgrunnlag når det kommer til spørsmålet om hvordan landgangen har blitt beskrevet ut ifra et militært kontra et sivil syn

innenfor sakprosa. Deretter skal jeg oppsummere funnene mine tilknyttet de forskjellige beskrivelsene av landgangen.

Videre skal jeg gjenta prosedyren, ved å presentere og analysere seks ulike bøker omhandlende *2. bergkompani sitt opphold i Sør-Varanger*. Her skal jeg også presentere og analysere bøker skrevet av forskjellige aktører, slik at både det sivile og det militære synet også her blir representert. Etter å ha gjennomgått og analysert bøkene omhandlende *2. bergkompanis opphold i Sør-Varanger*, skal jeg komme med en oppsummering av bøkernes beskrivelse, samt mine funn.

Neste punkt blir å sammenligne verkene omhandlende landgangen i Bjerkvik opp mot verkene omhandlende *2. bergkompanis opphold i Sør-Varanger* for å tydelig få fram likhetene og ulikhetene mellom dem. Her vil jeg også undersøke om det har vært noen utvikling i hvordan hendelsene har blitt presentert, særlig når det kommer til den tidsdimensjonale utviklingen, samt hvilke forskjellige aktører det er som har skrevet om dem. Helt til slutt vil jeg oppsummere mine funn og komme med en konklusjon på problemstillingen. Jeg vil også komme tilbake til relevant teori, samt andre relevante elementer brukt i oppgaven.

Det har blitt utgitt flere bøker tilknyttet de to temaene jeg tar for meg i denne oppgaven, der forskjellige syn på hendelsene kommer tydelig fram. I denne oppgaven deler jeg opp de forskjellige tekstene ut ifra om de har et «militært», «sivilt» eller «hybrid»-syn. Bøker med et **militært syn** karakteriserer i dette oppgaven verk som er skrevet på en rett-fram, ofte punktvis måte, hvor ståstedet er ovenfra og ned, i den forstand at hendelsene nærmest blir sett fra et fugleperspektiv der de blir enkelt og konsist beskrevet. Her får vi som lesere utfyllende tilgang til informasjon om militære handlinger og avdelinger. Det er de militærstrategiske detaljene som er i førersetet og som det i størst grad blir satt søkelys på. Bøker skrevet med et **sivilt syn** er derimot mer nedenfra og opp. Her får man vite mer om tanker og følelser til enkeltpersoner, og vi får et større søkelys på sivilbefolkningens situasjon og tap. Skildringer, eksempelvis av menneskers tanker og følelser, blir anvendt i større grad enn i militærbøkene. De siviles skjebner er klare fokusområdet i sivilbøkene. **Hybridbøker**, er i denne oppgaven bøker der *både* det militære og det sivile ståstedet blir beskrevet og framhevet, og man ser hendelsene fra begge sider. Vi får et godt innblikk i den militære og militærstrategiske situasjonen, i tillegg til at sivilbefolkningens skjebne blir utfyllende beskrevet.

Jeg kommer også til å se nærmere på flere underproblemstillinger knyttet til temaet og hendelsene jeg tar for meg. Hvordan kan man for eksempel forstå innholdet og

fokusområdene i bøkene jeg tar for meg, ved å se nærmere på tidsepoken de ble skrevet i? Hvordan påvirker forfatterens bakgrunn, ståsted og virke, det vi som lesere lærer om de to hendelsene jeg ser på i denne oppgaven? Er det noen sammenheng i hvilke episoder som blir særlig fremhevet, eller ikke nevnt i bøkene jeg tar for meg? Dette er underproblemstillinger som er knyttet til problemstillingen min, og som jeg vil komme nærmere inn på etter hvert som jeg skal gi et svar på den.

1.1 En kort bakgrunnsinformasjon om landgangen i Bjerkvik

Landgangen og det allierte angrepet på Bjerkvik fant sted natt til 13. mai 1940 (Grimnes, 1975, s. 30). Landgangen var et ledd i en større plan om å gjenerobre Narvik (Jaklin, 2018, s. 250). Britiske marinefartøyer bombarderte tettstedet fra sjøen, mens franske fremmedlegionærer gikk i land og drev ut de tyske styrkene i bygda. Forholdene ble dermed lagt til rette for en offensiv mot det tysk-okkuperte Narvik. Natten ble derimot svært skjebnefull for sivilbefolkningen i bygda som opplevde store og forferdelige tap (Grimnes, 2019, s. 82-83).

Befolkningen i området hadde tidligere blitt frarådet å oppholde seg i husene i Bjerkvik, men angrepet på bygda var blitt utsatt flere ganger. Etter hvert hadde de fleste sivile vendt tilbake til husene sine. Ved midnatt mellom 12. og 13. mai slapp det allierte bombardementet løs mot den lille bygda. Totalt ble 14 sivile mennesker drept og langt flere skadet av alliert slagkraft under landgangen (Joakimsen, 2010, s. 90-91).

Utvalget av bøker omhandlende landgangen i Bjerkvik som jeg skal sammenligne og se nærmere på i analysedelen av oppgaven, består av: *Med Alta bataljon mot tyskerne* (1946), skrevet av Oberst Arne, D. Dahl som var en sentral aktør og en fremtredende militær leder under andre verdenskrig. Dette verket går møysommelig inn på avdelingen og avdelingens bevegelser under krigen, og er det tidligst skrevne verket jeg tar for meg i oppgaven. *Krigen i Norge 1940* (1965), av Odd Lindbäck-Larsen, er en mye lest bok som omhandler militære handlinger, og særlig felttoget. Også Lindbäck-Larsen spilte en sentral militær rolle under andre verdenskrig i Norge. *Bjerkvik i flammer* (1979), av Albin Dalberg, handler spesifikt om situasjonen i Bjerkvik og inneholder flere skildringer av redselsnatta. Dalberg opplevde selv krigen og landgangen i Bjerkvik som sivil. *Norge i Krig, bind 1 - Overfall* (1984), av Ole Kristian Grimnes, er et av hovedverkene som tar for seg andre verdenskrig i Norge, og er derfor relevant å se nærmere på. *Narvik 1940 Nazi-Tysklands Første Tilbakeslag under 2. verdenskrig* (2010), av Oddmund Joakimsen, er en annen populær bok som er mye lest.

Kampen om Narvik 62 desperate dager (2018), av Asbjørn Jaklin, er en den nyeste boka tilknyttet landgangen jeg tar for meg i denne oppgaven. Dette er en sentral bok som beskriver landgangen på en omfattende måte, og trekker fram interessante aspekter.

1.2 En kort bakgrunnsinformasjon om 2. bergkompanis opphold i Sør-Varanger

2. bergkompani fra Den norske brigade i Skottland, hadde sitt inntog i Sør-Varanger den 11. november 1944. Dette var tre uker etter den sovjetiske innmarsjen i området. Styrken telte til sammen 300 mann med stab, sivile og soldater. De skulle drive ut tyskerne av Finnmark under russisk kommando (Eriksen og Halvorsen, 1987, s. 79). 2. bergkompani var den eneste norske hærstyrke som deltok i frigjøringen av Norge (Krigsinvalidforbundet, 1983, s. 7).

Soldatene i kompaniet ventet å bli hilst som helter av sivilbefolkningen. De erfarte derimot at ikke alle var like imponert over den norske militære innsatsen som ble gjennomført i området. Eksempelvis hadde befolkningen et sterkt ønske om nye forsyninger av matvarer, noe som ikke ble fullstendig imøtekommet. Tyske soldater hadde angrepet forsyningsfartøyene som skulle nå befolkningen, noe som førte til at forsyningene ble mangelfulle.

Det oppsto flere motsetningsforhold mellom enkelte deler av den sivile befolkningen i området og de norske militære. I ettertid har det også blitt påpekt at flere norske militære oppførte seg kummerlig mot sivilbefolkninga i Sør-Varanger. De norske soldatenes skamklipping av norske jenter som hadde hatt forholdt med tyske soldater, er et tydelig eksempel på dette (Eriksen & Halvorsen, 1987, s. 44). Andre verk omhandlende kompaniet, har derimot fremhevet og satt søkelys på de mange militære operasjonene kompaniet faktisk gjennomførte i området.

Mitt utvalg av bøker omhandlende 2. bergkompanis opphold i Sør-Varanger som jeg skal sammenligne og se nærmere på, består av: *Nord-Norges forsvar fra vikingtiden til i dag* (1948), av Arne D. Dahl, der Dahls sentrale militære rolle under krigen, samt verkets tidlige publiseringsdato gjør det relevant og interessant. *Frigjøringen av Finnmark 1944-1945* (1975), skrevet av Harald Sandvik, som også var en sentral militær leder under andre verdenskrig. *Det glemte kompaniet* (1983), av Krigsinvalidforbundet ser på innsatsen til 2. bergkompani på en svært inngående måte, og gir mye informasjon omkring deltakerne av kompaniet og deres innsats. *Norge i krig, bind 8 - Frigjøring* (1987), av Knut Einar Eriksen og Terje Halvorsen er et verk som har stått svært sentralt i norsk historie og er derfor svært relevant å se nærmere på. I tillegg gjør verket seg gjeldende ved forfatterienes faghistoriske

alibi. *Festung Kirkenes - okkupasjon og frigjøring i Sør-Varanger* (1993), skrevet av Finn Fløtten opplevde selv frigjøringen av Finnmark, noe som sammen med hans bakgrunn som lokalhistorier, er med på å gjøre denne boken interessant. Til slutt skal jeg se nærmere på verket, *Frigjøringen i Nord-Norge 1944-1945* (2015), av Anastasia A. Gorter, Waling T. Gorter og Mikhail N. Suprun, som er den nyeste boken jeg tar for meg tilknyttet dette temaet i oppgaven. Dette verket ser dyptgående på det norsk/russiske perspektivet på situasjonen i Finnmark under andre verdenskrig.

1.3 Begrunnelse for valg av hendelser

De to hendelsene jeg har valgt å fokusere på i denne oppgaven har flere likheter og ulikheter. En relevant ulikhet er at de fant sted på helt ulik tid under andre verdenskrig. Landgangen i Bjerkvik fant sted i 1940, altså helt i starten av andre verdenskrig, mens 2. bergkompanis opphold Sør-Varanger fant sted helt i slutfasen av krigen. Hendelser fra både krigens start og slutt blir dermed representert ved at jeg sammenligner sakprosalitteratur omhandlende disse to forskjellige hendelsene. Det er samtidig et viktig poeng at hendelsene mine ikke ligger *for* langt fra hverandre i tid, eller er for ulike, da dette kan by på utfordringer, og gjøre dem vanskelig å sammenligne (Melve & Ryymin, 2018, s. 21).

2. bergkompanis opphold i Sør-Varanger skiller seg også klart ut ifra situasjonen i Narvik ved den store påvirkningen de sovjetiske soldatene hadde på området de oppholdt seg i, og frigjorde. Dette kan man tenke seg påvirket den kollektive historien og den sosiale minneproduksjonen i området.

En særlig interessant likhet i begge hendelsene jeg tar for meg, er at mange mener sivilbefolkningen ble gjort urett av soldater som i utgangspunktet skulle være på sivilbefolkningens «side» under krigen og støtte dem. I Bjerkvik var det allierte soldater som bombarderte bygda, mens i Sør-Varanger har det blitt fremhevet at det var norske soldater som oppførte seg taktløst mot sivilbefolkninga.

Begge hendelsene kjennetegnes ved at sivilbefolkningen led en stor nød på grunn av militær aktivitet. I Bjerkvik i 1940 forekom det, som nevnt, flere sivile dødsfall som et resultat av landgangen. Landgangen i Bjerkvik varte derimot over et relativt kort tidsrom sammenlignet med 2. bergkompanis opphold i Sør-Varanger. Det ulike tidsaspektet og det ulike skadeomfangene i hendelsene, utgjør en klar ulikhet.

Jeg vil påstå at hendelsene jeg tar for meg i denne oppgaven ikke er de mest kjente fra andre verdenskrig i Norge, selv om det har blitt skrevet en god del om dem i ettertiden. Mange som har skrevet om hendelsene har derimot gjerne hatt forskjellig bakgrunn og ståsted, noe som har påvirket hvilke fokusområder og hendelser som har blitt fremhevet i de forskjellige verkene. Man kan argumentere for at begge hendelsene har fått lite oppmerksomhet i forhold til de handlingene som ble gjort og ødeleggelsene som ble påført sivilbefolkningen i områdene. Dette, samt de nevnte likhetene og ulikhetene knyttet til hendelsene, gjør det interessant å sammenligne verk omhandlende dem, og er bakgrunnen for problemstillingen min.

2. Metode

Det finnes flere ulikheter og likheter når det kommer til måten hendelsene jeg tar for meg har blitt beskrevet innen sakprosa. Dette kan eksempelvis være fordi beskrivelsene omhandler ulike tidsepoker under andre verdenskrig, er skrevet i forskjellige tidsepoker, eller at tekstforfatterne har eller har hatt ulike utgangspunkt og ståsted når det kommer til sitt syn og sin kunnskap tilknyttet hendelsene. I denne oppgaven vil jeg bruke *komparativ metode* for å fremheve og synliggjøre ulikhetene og likhetene mellom verkene jeg har valgt å ta med.

Komparativ metode vil bli brukt omfattende og på flere nivåer i oppgaven, og gjør seg særlig gjeldende når det kommer til å finne likheter og ulikhetene i måten hendelsene blir beskrevet. Metoden vil bli brukt når jeg skal sammenligne de ulike verkene seg imellom, samt når jeg skal sammenligne og finne kjennetegn på verkene omhandlende landganggangen i Bjerkvik mot verkene omhandlende 2. bergkompanis opphold i Sør-Varanger, samlet sett.

2.1 Sammenligning som metode

Sammenligning er svært sentralt i historieskrivingen. Enten det gjelder analyse, abstraksjoner eller generaliseringer, blir undersøkelsesobjektet sammenlignet med noe annet (Melve & Ryymin, 2018, s. 71). Jeg kommer særlig til å få bruk for sammenligningens *kontrasterende* funksjon i denne oppgaven, da jeg ved å sammenligne får en større innsikt og forståelse til beskrivelsene av de forskjellige hendelsenes egenart (Melve & Ryymin, 2018, s. 72-73). Samtidig kan nye fenomener i sakprosaetekstene oppdages og eldre fenomen forklares ved at jeg ser på ulike bokers beskrivelse av hendelsene og sammenligner de. Dermed kan sammenligningen også få en *heuristisk* funksjon. Ved å få nye perspektiver på eldre fenomen, vil sammenligningen også ha en *distanserende* funksjon, ved at sammenligning får forskeren, i dette tilfellet meg, til å distansere seg fra nasjonal historieskriving. En siste funksjon av

sammenligning, som er relevant i denne oppgaven, er den *analytiske* funksjonen, som kan defineres som hypotesetesting eller identifisering av årsaker.

Jeg vil gjennomføre både en *synkron* og en *diakron* sammenligning i oppgaven. Ved at jeg tar for meg flere verk skrevet av flere forfattere over et stort tidsrom, ønsker jeg å se om det er noen utvikling i hvordan hendelsene har blitt beskrevet og fortalt over dette tidsrommet. Beskrivelsene av hendelsene i sakprosaform har foregått nærmest helt fra hendelsene fant sted. Altså er en diakron sammenligning av tekstene sentralt i denne avhandlingen. Samtidig vil jeg bruke synkron sammenligning ved at jeg skal komme med en overordnet sammenligning av de to hendelsene jeg tar for meg, der enhetene blir sammenlignet på tvers av en tidsakse, noe som kjennetegner og beskriver nettopp en synkron sammenligning (Melve & Ryymin, 2018, s. 74).

Primærkilder blir brukt i denne oppgaven, der jeg tar for meg sakprosaekster skrevet av mennesker som opplevde hendelsene og senere har skrevet om sine opplevelser. Samtidig vil jeg også bruke mye sekundærkilder, da nyere litteratur som tar for seg hendelsene og skriver om de, i stor grad bygger på andres beskrivelser av dem. Dette fører også til at jeg kan få et innblikk i hvordan beskrivelsene av hendelsene har utviklet seg opp gjennom tiden.

2.2 Kontekstualisering

Det vil være viktig for meg å se nærmere på hvilken historisk kontekst sakprosaekstere jeg tar for meg er skrevet i. Historisk kontekstualisering er et av de viktigste verktøyene en historiker har (Melve & Ryymin, 2018, s. 53). Det er viktig å sette tekstene inn i en relevant historisk sammenheng for å få en større forståelse av hvorfor de er skrevet på den og den måten, og hvorfor verket inneholder eksplisitte fokusområder. *Individkonteksten* som omhandler forfatterens omstendigheter, vil være særlig relevant for meg å se nærmere på, da dette kan påvirke tekstens innhold i stor grad. Jeg må altså få en oversikt over hvem forfatterne av verkene jeg tar for meg var eller er, og fremheve dette i analysedelen av oppgaven.

3. Tidligere forskning

I dette kapitlet skal jeg ta for meg tidligere forskning tilknyttet landgangen i Bjerkvik og 2. bergkompanis opphold i Sør-Varanger. Det er ikke skrevet så mye forskningsstoff omhandlende disse to begivenhetene fra andre verdenskrig, selv om det er skrevet en god del sakprosa om dem. Nedenfor skal jeg se nærmere på sentral forskning om krigshistorieskriving i Norge, samt sentral forskning omhandlende hendelsene jeg tar for meg i denne oppgaven.

3.1 *I krigens kjølvann* (1999), av Stein Ugelvik Larsen

I krigens kjølvann (1999), er skrevet og redigert av Stein Ugelvik Larsen. Han har blant annet bakgrunn som professor emeritus ved Institutt for sammenliknede politikk ved Universitetet i Bergen, og mottok i 2009 kongens fortjenestemedalje i gull for sitt mangfoldige og langvarige arbeid for demokrati, historiebevissthet, forsoning og forståelse både lokalt og internasjonalt (Melve, 2009).

Ugelvik Larsen har arbeidet mye med krigshistorie, og har skrevet flere verker tilknyttet temaet. Eksempelvis har han skrevet, *Nazismen og norsk litteratur* (1975), sammen med Bjarte Birkeland, *Fascism outside Europe. The European impulse against domestic conditions in the diffusion of global fascism* (2001) og *Blodbadet i Karelen: skjegerbataljonens undergang* (2015).

I verket, *I krigens kjølvann* (1999), deler Ugelvik Larsen norsk krigshistorie og etterkrigstid inn i forskjellige faseinndelinger. Disse fasene består av **smertetiden, pionerfasen, opptakten til revisjonisme, mytene under kritikk, den norske historikerstridens første periode og mot-revisjonismen**. Jeg skal komme nærmere inn på denne faseinndelingen, og de forskjellige fasenes kjennetrekke, senere.

Innledningsvis i boka, *I krigens kjølvann* (1999), gir Ugelvik Larsen en kort innføring av ulike elementer som har påvirket krigshistorieskrivingen i Norge. Han forklarer at boka kom ut i en tid der omtolkning og debatt om det som skjedde under andre verdenskrig hadde fått en ny giv (1999, s. 9-10). I 1995 var det 50-årsjubileum for krigsutbruddet i Vest-Europa. Dette økte interessen for debatter og diskusjoner omhandlende andre verdenskrig og krigen i Norge. Flere nye sider fra krigen ble i dette tidsrommet ført fram i lyset. Derfor var det viktig å bidra med nytt stoff og komme med tilbakeblikk på norsk forskning under denne internasjonale «bølgen» av interesse, forklarer han.

Selv om krigshistorien er et tema som fenger i Norge, har likevel mye endret seg når det kommer til formidlingen og skrivingen av krigshistorien i landet, om man ser tilbake til perioden fra frigjøringen i 1945 og helt frem til i dag, forklarer Ugelvik Larsen. Når Ugelvik Larsen skriver «i dag», er det formidlet som tidspunktet denne boka kom ut, som var i 1999. Som vi skal erfare senere i denne oppgaven stoppet ikke endringen av formidlingen og skrivingen av krigshistorien opp i 1999, men har utviklet seg videre.

Forskjellige generasjoner forskere og debattanter har hatt forskjellige bidrag i diskusjonen rundt tema fra krigen. I tillegg har debattkulturen og oppslagene i media stadig forandret seg (Ugelvik Larsen, 1999, s. 9-10). Den første generasjonen forskere kjennetegnes ofte ved at de selv var deltakere i krigen. Den nye generasjonen har derimot ikke de samme personlige forholdene til begivenhetene som blir tatt opp, da de ikke selv var delaktige aktører. Etterkrigs generasjonen resonnerer og drøfter krigshistorien med et tilbakeskuende perspektiv, mens for de som opplevde krigen så representerer krigshistorien egne opplevelser der de selv var med og satte sitt preg på forskjellige hendelser.

Dette generasjons skillet kan skape uenigheter i debatten rundt viktige sider av krigshistorien. Man kan få ulike synspunkt når man skal forklare både linjer og motiv (Ugelvik Larsen, 1999, s. 9-10). Etterkrigs generasjonen har mangel av konkrete opplevelser, mens krigs generasjonen kan overdrive sin rolle og sine opplevelser. Dette er et viktig element som det er sentralt å være klar over, da nettopp forskjeller og ulikheter i beskrivelser av hendelsene, er sentrale element i problemstillingen min.

I Norge har vi fått økt tilgang til publisert dokumentasjon om krigshistorien og tiden like etter. Dette er dokumentasjon som «første generasjons historikere» ikke hadde tilgang til i samme omfang. Den økte tilgangen til sentrale arkiv og primærdokumentasjon er svært viktig når det kommer til vår forståelse av krigshistorien og debatten om den.

Ugelvik Larsen (1999, s. 15) mener det er viktig med mer forskning på krigshistorie, selv om det allerede er utgitt flere verk som tar for seg temaet. Eksempelvis viser han til at det er først nå når man har tilgang på så mye litteratur at man virkelig kan forstå krigen ved å se helheten i arbeidet som er gjort og ikke gjort. Samtidig er det først nå en kritisk gjennomgang av sider ved norsk krigshistorisk forskning kan komme som «revisjonisme» eller som historiografi med vekt på identifisering av eksempelvis teorier og perspektiver.

3.1.2 Ugelvik Larsens faseinndeling av norsk krigshistorie og etterkrigstid

Jeg skal videre se nærmere Ugelvik Larsens faseinndelingen av norsk krigshistorie og etterkrigstid. Denne faseinndelingen skal brukes for å plassere de forskjellige bøkene tilknyttet landgangen i Bjerkvik og 2. bergkompanis opphold i Sør-Varanger, jeg senere skal gjennomgå i avhandlingen.

Ugelvik Larsen (1999, s. 22) betegner den første etterkrigstiden fra 1945-1950 som **smertetiden**. I denne perioden ble diskusjonen om de felles opplevelsene og holdningene som fant sted under krigen, til oppgjør. I tillegg ble fremtidens problemer ført i alle media med stor

intensitet, forklarer han. Man hadde et behov for «å vite», fortelle om sin «viten» og mening, og å felle dommer. Dette ble forsterket av den tyske sensuren og NS-propagandaen som hadde florert i landet gjennom krigsårene.

Det oppsto også et ønske om å søke en felles nasjonal plattform i forbindelse med gjenoppbyggingen og planleggingen for fremtiden i landet. I denne perioden var det viktig å markere felles holdninger til det som var skjedd. Det var lite rom for å komme med avvik og meningsnyanser. Derfor var det flere viktige problemstillinger som ikke ble reist i denne perioden, og flere viktige tema ble heller ikke dratt frem i lyset. Det var derimot særlig tre temaer og debatter som gjorde seg gjeldene i fasen. De bestod av: *debatten om rettsoppgjøret*, *debatten om det militære oppgjøret*, og *debatten om det politiske oppgjøret*.

Verket, *Hva krigen kostet Norge* (1945) av Odd Aukrust og Petter Jakob Bjerve, gjorde seg gjeldende i fasen. Dette verket har i mange tiår preget vurderingene av krigens virkninger på den norske økonomien (Espeli, 2020). Særlig tyskernes systematiske økonomiske utnyttelse av Norge, samt «skadevirkningene» av dette, blir dokumentert i verket. Et annet verk som kan trekkes fram er, *Frå skanse til skanse – minne frå krigsmånadene i Noreg 1940* (1947), av politikeren og historikeren Halvdan Koht. I dette verket forteller Koht, som var utenriksminister i Nygaardsvold-regjeringen, sin personlige opplevelse av krigsårene (Koht, 1947, forord). De store illustrerte historieverkene i Norge, har fungert som standardsettere når det kommer til historien om krigen, forklarer Ugelvik Larsen (1999, s. 13). Sverre Steen redigerte det første verket i tre bind, *Norges Krig 1940-1945*, som kom ut i tidsrommet 1947-1950. Tolkningene og tematiseringene i dette verket ble siden i stor grad til «offisielle» historier om krigen.

1950-årene, blir av Ugelvik Larsen (1999, s. 22-23) gitt navnet **pionerfasen**. I denne fasen var det lite av prinsipiell debatt rundt linjene omhandlende andre verdenskrig i Norge. Det fantes likevel unntak. Ugelvik Larsen (1999, s. 22) fremhever de avvikende meningene som fant sted mellom Marta Steinsvik, Johan Scharffenberg, Johan Vogt og Oliver Hansen Langeland.

Marta Steinsvik (1877-1950) var en antroposof og skribent (Skogstad, 2020). Hun var ikke redd for å ta standpunkt i kontroversielle spørsmål, og ga i 1946 ut verket, *Frimodige ytringer*, hvor hun gikk til angrep mot rettsoppgjøret etter andre verdenskrig og rettet beskyldninger om overgrep mot landssvikfanger. Johan Scharffenberg (1869-1965), var en norsk psykiater og sosialpolitiker (Store norske leksikon, 2019). Han gikk inn for å styrke velgernes makt overfor partiveldet og deltok aktivt i diskusjonene om blant annet dødsstraff

og større toleranse i landssvikoppgjøret. Johan Vogt (1900-1991), var en norsk sosialøkonom og forfatter (Stoltz, 2019). Han har blant annet skrevet flere verk omhandlende samfunnsspørsmål og utenrikspolitikk. Oliver Hansen Langeland (1887-1958), var en norsk offiser, sosialøkonom og statistiker (Reisegg & Færøy, 2020). Etter krigen inntok han en svært kritisk holdning til rettsoppgjøret. Han kritiserte blant annet regjeringen Nygaardsvolds opptreden før, under og etter 9. april 1940, og tok til orde for riksrett mot regjeringsmedlemmene som en del av rettsoppgjøret i sitt verk, *Dømmer ikke*, fra 1948.

Det var likevel få eller ingen artikler i de viktigste tidsskriftene som kunne klassifiseres under tema «kritisk debatt» omhandlende norsk krigshistorie i denne fasen, påpeker Ugelvik Larsen (1999, s. 22-23). *Hjemmestyrkene – hovedtrekk av den militære motstanden under okkupasjonen I* (1959), av historikeren Sverre Kjeldstadli, er et eksempel på et verk som gjorde seg gjeldende i fasen.

Opptakten til revisjonismen, fasen som tar for seg 1960-årene, kjennetegnes ved en mer kritisk gjennomgang på etterkrigstidens behov for forenkling og enighet (Ugelvik Larsen, 1999, s. 23).

Tidsskriftet, *Kontrast*, fra 1965 inneholdt kritiske innlegg om «mytene» fra krigshistorien. Tidsskriftet var viktig for diskusjonen om overforenklingen som tidligere hadde funnet sted. Flere spørsmål reiste seg nå; hadde man fått en riktig tolkning av det som skjedde under krigen? Var tolkningen fullstendig? Hadde behovet for enighet overskygget viktige nyanser som var nødvendige for å oppnå en mer fullstendig forståelse av krigsårene i landet?

Den fjerde fasen, **mytene under kritikk**, fant sted i 1970-årene. 1970-årene kjennetegnes ved at perioden var andregenerasjonens periode for krigsforskning, samtidig som de forskjellige «frontene» i «revisjonismen», formet seg.

Utover 70-tallet kom det flere bøker hvor man så på mytene fra krigen med et kritisk blikk. Under denne fasen er det verdt å nevne boka, *Krigen i Norge* (1974), skrevet av Hans Fredrik Dahl. Boka var kanskje den første revisjonistiske boka, i følge Ugelvik Larsen (1999, s. 23). De bærende ideene Dahl så nærmere på her var, «Den nasjonale samling og konsensus», samt «samarbeid med tyskerne». I verket formulerte Dahl «seks myter om okkupasjonen», som omhandlet; *hele folkets spontane motstand fra 9. April, stortingets rolle som nødanker i farens stund, at hele folket var samlet mot tyskerne og Quistling, den store betydningen av norsk motstand som «kamp» mot tyskerne, at alle nordmenn utenom NS var lojale i motstandskampen og at folk flest kom godt gjennom krigen* (Ugelvik Larsen, 1999, s. 24).

I 1975 ble verket, *Hvitboka om 1940*, av Norges Kommunistiske Parti, utgitt. Her ble det sett med et kritisk blikk på at man i norsk offentlighet hadde slått seg til ro med den offisielle tolkningen av det som skjedde i krigsårene i Norge. Det ble også utgitt verk som satte søkelys på at mange faktisk fikk en positiv økonomisk utvikling under krigsårene.

Denne fjerde fasen ble preget av dannelsen av Samtidshistorisk Forskningsgruppe (Studier i Norsk Samtidshistorie). Historikeren Magne Skodvin var en viktig inspirasjonskilde til gruppen som etter hvert utga syv bøker i serien, *Norge og den 2. Verdenskrig*, som var basert på ny forskning om krigen. Et av de mest betente temaene under denne fasen var debatten om Hamsun-apologetikken (Ugelvik Larsen, 1999, s. 24-25).

Den norske historikerstridens første periode var 1980-årenes fase. Nå meldte tredjegerasjonen av forskere seg, og fasen ga nye impulser og ny forskning. Et nytt fenomen som var fremtredende, var mediernes store rolle når det kom til krigshistoriske debatter. Mediene inspirerte mange til å delta i disse debattene (Ugelvik Larsen, 1999, s. 25).

I Tyskland oppsto det debatter om forutsetningene for *Det Tredje Riket*, noe som også skapte nye debatter rundt krigshistorien i Norge. Mange nye bøker om krigen, NS og andre ulike forhold i Norge som ikke før hadde vært tatt opp, ble publisert i 1980-årene (Ugelvik Larsen, 1999, s. 25). Didriksen, Sørensen, Ringdahl, Dahl, Høidahl og Pryser, er eksempler på forfattere som kom ut med sentrale bøker. I tillegg var det flere fra NS-siden som skrev biografier og apologetiske bøker om okkupasjonen, forklarer Ugelvik Larsen.

Et verk som det er verdt å fremheve, er det illustrerte 8-bindsvirket, *Norge i krig - Fremmedåk og frihetskamp 1940-1945*, som ble publisert i perioden 1984-1987. Verket inneholdt nye vinklinger, eksempelvis ved at det blir forsøkt å gi Nygaardsvold-regjeringens rolle, spesielt under frigjøringen av Finnmark, en mer positiv karakter. Samtidig består 8-bindsvirket av en del tradisjonell tenking. Sammen med Sverre Steens nevnte verk, ble tolkningene og tematiseringene i også dette verket i stor grad til «offisielle» historier om krigen. Flere av verkets bind skal jeg se nærmere på i analysedelen av oppgaven.

Det oppsto også en debatt i flere aviser og særlig i *Nytt Norsk Tidsskrift*, omhandlende «Skodvin-skolen». Debatten handlet om i hvilken grad Magne Skodvins mangeårige ledende rolle i miljøet hadde bidratt til en «fordreining» av perspektiver og valg av tema tilknyttet andre verdenskrig (Ugelvik Larsen, 1999, s. 25-26). Fordi man fikk inntrykk av at seierherrenes historie var for lite nyansert og i noen grad villedende i sitt ønske til å vise enighet og fellesskap, ble også «det nasjonale konsensus-syndromets gjennomslagskraft»

tematisert i heftige debatter. Det var flere som tok Skodvin i forsvar og påstanden ble av flere imøtegått.

Den siste fasen Ugelvik Larsen tar for seg er, **mot-revisjonismen**, som fant sted i 1990-årene (Ugelvik Larsen, 1999, s. 26). Et tydelig kjennetegn på fasen, er den nye oppmerksomheten man fikk mot «taperne» i etterkrigssamfunnet. Dette være seg landssvikerne, NS-barna, krigsbarna og mødrene deres, forklarer Ugelvik Larsen (1999, s. 28).

To bind av Hans Fredrik Dahls Quisling-biografi og Magne Skodvins, *Norsk Historie 1939-1945*, innleder perioden. Skodvins bok er komparativ, kritisk analyserende og til dels polemisk. Boka dekker hele krigshistorien. Dahls to bind gir en fin innfallsvinkel til hans perspektiv og problematisering av krigshistorien (Ugelvik Larsen, 1999, s. 26).

I 1995 var det en 50-årsmarkering for freden i Norge. Dette førte til at mye nytt stoff ble publisert. Et godt eksempel knyttet til tema fra min oppgave er boka, *Frigjøring, evakuering og gjenreisning – et 50 års minne* (1994), utgitt av Statens utdanningskontor i Finnmark. Derimot viste det nye stoffet som ble publisert i fasen få nye sider ved det man allerede kjente tidligere fra krigshistorien, skriver Ugelvik Larsen (1999, s. 26).

Hans Fredrik Dahls problematiseringer av krigens og etterkrigstidens sensitive temaer, satte virkelig angrepet mot revisjonismen i gang. Han fikk mye motbør. Eksempler på temaer som ble bragt opp var; *Nüremberg-prosessen, Holocaust, bombingene av Dresden, de norske likvidasjonene og David Irving's forsøk på å understøtte «auschwitz-løgnen* (Ugelvik Larsen, 1999, s. 27).

Kampen mot glemselen. Kunnskapsvakum i mediesamfunnet (1997), er en pamflett skrevet av Odd-Bjørn Fure. Han ønsket å reise motstand mot relativiseringa som han mente foregikk i debatten om krigshistorien og temaer i ettertiden. Han rettet seg kritisk mot de formene og temaene Dahl og media ellers førte i pressen. Hverken Dahl eller Fure ville gi seg under i debatten (Ugelvik Larsen, 1999, s. 27).

Med Bergenssymposiet i mars 1998, kom den siste omgangen av krigshistorisk debatt, forklarer Ugelvik Larsen (1999, s. 27-28). Lars Borgerud yndet å få frem mørke sider ved offiserstandens karriere før, under, og etter andre verdenskrig. Dette skapte stor kritikk, særlig fra familier og kolleger av offiserene han omtalte. Temaet var nytt og ukjent på denne tiden.

En bok jeg skal gå nærmere inn på i teoridelen av denne teksten, er Anne Eriksens bok, *Det var noe annet under krigen* (1995), som også tilhører 1990-årenes fase. I boken ser hun nærmere på krigens betydning i det norske samfunnet. I tillegg analyserer hun kollektivtradisjonen knyttet til historieformidling fra andre verdenskrig. Hun ser også nærmere på krigen som mytisk fortelling. Dette er tema som er sentrale og viktige i min oppgave, og som skal utbroderes senere, da de er med på å gi et større bilde og forhåpentligvis et klarere svar på problemstillingen min.

Ugelvik Larsens faseinndeling av norsk krigshistorieskriving gir en oversiktlig innføring i hva som kjennetegner de forskjellige fasene og verkene som ble utgitt i dem. Faseinndelingen gir en god bakgrunnsforståelse for hvorfor enkelte fokusområder gjør seg gjeldende i forskjellige verk.

3.2 Situasjonen i dag

Jeg skal videre presentere og utdype noen flere viktige forsknings-verk tilknyttet landgangen i Bjerkvik og 2. bergkompanis opphold i Sør-Varanger, for å plassere forskingen tilknyttet hendelsene ytterligere, og for å se den i sammenheng med dagens situasjon rundt krigshistorieskrivingen.

Andre verdenskrig i Nord-Norge er et tema som opptar svært mange mennesker, også i dag. Nye bøker omhandlende temaet blir stadig utgitt. Andre verdenskrig er et tema som er viktig på mange måter, da krigen forandret samfunnet i stor grad. Det er stor forskjell på samfunnet i Nord-Norge før og etter andre verdenskrig. Mange har også familiemedlemmer som deltok i krigen som har fortalt om sine erfaringer videre til yngre generasjoner. Derfor er det naturlig at andre verdenskrig er et tema som skaper stor interesse og store debatter i dagens samfunn.

Ettersom jeg startet å arbeide med denne oppgaven, fant jeg fort ut av at det er langt i fra bare faghistorikere som har skrevet om hendelsene jeg tar for meg. Andre verdenskrig er definitivt et tema som interesserer og har preget mange mennesker, og som mange med forskjellig bakgrunn har skrevet om. I denne oppgaven tar jeg for meg blant annet bøker som er skrevet av journalisten Asbjørn Jaklin, mennesker som selv har opplevd hendelsene på kroppen, enten i form av at de selv deltok militært, som eksempelvis Arne D. Dahl, eller var sivile og bodde i områdene som Albin Dalberg og Finn Fløtten, samt faghistorikere som Knut Einar Eriksen og Terje Halvorsen. Også mennesker med familiemedlemmer som ble berørt av krigen, som Oddmund Joakimsen, har skrevet om de harde krigsårene i nord.

Det er en klar tendens i at de første bøkene omhandlende landgangen i Bjerkvik, samt 2. bergkompanis opphold i Sør-Varanger, ble skrevet av militære aktører som selv opplevde krigshendelsene. Etter hvert som flere sider fra krigen ble fremlagt og man fikk en større tidsavstand til krigen, ble flere bøker skrevet fra sivile synspunkt som fokuserte i større grad på de siviles skjebne i nordområdene, utgitt. Etersom flere verk ble utgitt og man fikk en større kunnskap om både de militære handlingene og de sivile skjebnene, ser vi en retning i at flere såkalte «hybridbøker» gjorde seg gjeldende. Dette er bøker som ser krigstiden i Nord-Norge fra *både* et militært ståsted, der de militærstrategiske handlingene blir framhevet, samtidig som vi får innblikk i hvordan sivilbefolkningen selv opplevde krigssituasjonen. Denne utviklingen av sakprosa-bøkene omhandlende hendelsene jeg tar for meg, vil jeg komme tilbake til og utbrodere rikere i oppgavens konklusjonsdel etter å ha gjennomgått de representative verkene.

3.2.1 Debatt

Ved at det er en så stor interesse tilknyttet andre verdenskrig i Nord-Norge blant så mange mennesker, er dette et tema som det naturligvis også har blitt skapt mange debatter rundt. Videre skal jeg se nærmere ulike debatter omhandlende formidlingen av andre verdenskrig i Nord-Norge.

Kjell Fjørtoft (f. 1930 – d. 2011) var en journalist, forfatter og filmskaper, født og oppvokst i Tromsø (Kristoffersen, 2010). Han skrev flere bøker og lagde flere filmer som skildret befolkningen i Troms, Finnmark og polarområdenes levevilkår. Andre verdenskrig var et tema Fjørtoft særlig interesserte seg og skrev mye om. Fjørtofts framstillinger av krigshistorien i Nord-Norge, har skapt mye debatt i tiden etter utgivelsene. Selv i dag er fremstillingene hans debattert, noe som gjør han til en sentral person å nevne i dette kapitlet av oppgaven.

Fjørtoft brukte journalistiske metoder for å fremheve ny viten om krigen og menneskeskjebner, samt begivenheter som har ligget i skyggen av den offisielle historieskrivningen (Kristoffersen, 2010). Det oppsto etter hvert debatter rundt flere av Fjørtofts bøker og filmer, og flere faghistorikere har også kritisert kildebruken hans.

I 2017 skrev blant annet doktorgradsstipendiat ved UiT, Joakim Aalmen Markussen en kronikk omhandlende, *Krigen om minnet om krigen*. Her skriver han at krigshistorien som fortelling gikk fra å ha fokus på frigjøring og militære prestasjoner, til økt fokus rettet mot de menneskelige skjebnene. Han skriver videre at hvorfor nordnorske aktører som blant andre

Kjell Fjørtoft (og Knut Erik Jensen) begynte å formidle en annen fortelling enn den offisielle historien er vanskelig å slå fast, men at det kan være et resultat av at de som selv ikke opplevde krigen oppdaget kunnskapshull i forståelsen av hva deres foreldre hadde vært igjennom i krigsårene, og at de videre fylte disse kunnskapshullene ved å skrive om mennesker som har stått dem nær (Markussen, 2017). Dette utsagnet støtter opp under det Ugelvik Larsen skriver om forskjellene og uoverensstemmelsene som kan oppstå mellom første generasjonsforskere og andregenerasjonsforskere.

Markussen forsket i fire år på hvordan den andre verdenskrigen i Nord-Norge har vært brukt i det kollektive norske minnet siden 1945 (Rønnebu, 2020). Mange mener at Nord-Norges krigshistorie er underkommunisert og lite anerkjent nasjonalt. Dette mener Markussen ikke stemmer. Han fremhever at det er i løpet av de drøyt tre siste tiårene denne oppfatningen rundt Norges krigshistorie har utbredt seg (Rønnebu, 2020). Denne holdningen mener Markussen er basert på feil premisser, da kritikken forutsetter at det faktisk finnes kun én overordnet nasjonal fortelling og at den skal være styrt av det offentlige, noe Markussen hevder ikke stemmer. Han mener at det ikke er grunnlag for å hevde at Nord-Norge er ignorert i den generelle minneproduksjonen om krigen (Rønnebu, 2020).

Et annet eksempel på debatt i det norske samfunnet tilknyttet andre verdenskrig, kom ved Marte Michelets utgivelse, *Hva visste hjemmefronten? Holocaust i Norge: Varslene, unnvikelsene, hemmeligholdet*, på Gyldendal forlag i 2018. For verket ble Michelet tildelt Bokhandelens sakprosapris i 2019 (Bokhandlerforeningen, 2019).

Dette verket har siden blitt kraftig debattert. I november 2020 vurderte familiene til flere motstandsfolk som blir nevnt i verket å gå til søksmål mot Marte Michelet. Familiens advokat, John Cristian Elden, ønsket å få Michelets bok trukket tilbake (Solheim, Døvik, Yasin Andersen & Grøndahl, 2020). I 2020 ble også verket, *Rapport frå ein gjennomgang av 'Hva visste hjemmefronten?'*, av Elise Barring Berggren, Bjarte Bruland og Mats Tangestuen, utgitt som et motsvar på Michelets bok (Dreyers forlag, ukjent dato). Her blir Michelets kildebruk og framstilling av forskjellige aktører og hendelser kritisert. Senere innrømmet Michelet selv feil i sitt eget verk under «Bergen internasjonale litteraturfestival» i 2021 (Ravndal, Dolve, Grøndahl, Turheim & Øvrebeck Eliassen, 2021).

Selv om det ble avdekket feil i boka, ønsket ikke Gyldendal forlag å trekke den, da de mener at dokumentasjonen og funnene i verket, er så omfattende og viktige at utgivelsen i sin nåværende form må være tilgjengelig for offentligheten. Derimot skal en grundig

gjennomgang av verket fortsette våren 2021, sammen med Marte Michelet. Den nye utgaven skal bli utgitt høsten 2021, skriver Gyldendal på sin egen nettside (Gyldendal, 2021).

3.2.2 Krigsprosjektet

Krigshistorieprosjektet, *I en verden av total krig: Norge 1939-1945*, som man finner på nettsiden: <http://www.totalkrig.no>, er et femårig forskningsprosjekt om den tyske okkupasjonen av Norge under andre verdenskrig. Forskningsprosjektet er finansiert av Norges forskningsråd, og er et «[...] forsøk på å nytolke Norge under andre verdenskrig og å bevege forskningen inn i utforskede områder» (totalkrig, ukjent dato). En uttalt målsetning til prosjektet er å studere ny tematikk og frigjøre forskningen fra de nasjonale rammene som begrenser dem. Sentrale samarbeidspartnere til prosjektet er NTNU, IFS og Narvikssenteret, mens UiT er leder av prosjektet. Det er det nordlige Europa som er utsiktspunktet til prosjektet. Nettsiden er delt inn i seks hovedkategorier der det ligger flere artikler under hvert tema. Hovedkategoriene er: *Norge og stormaktene*, *Okkupasjonsregimentet*, *Hverdagsliv og minoriteter i Nord*, *Minnets om krigen*, *Forskerne* og *Formidling* (totalkrig, dato ukjent).

Dagens situasjon viser at nordnorsk krigshistorie er en evigvarende debatt, og at flere spørsmål til krigshistorien stadig blir stilt, ikke bare av historikere, men også av andre som interesserer seg om temaet. Også i dag foregår det viktig forskning tilknyttet temaet. Andre verdenskrig i Nord-Norge er utvilsomt et populært, interessant og kjært tema hos mange mennesker.

4. Teori

Nedenfor skal jeg se på hvordan man minnes krig, og knytte dette opp mot andre verdenskrig i Nord-Norge, og historieskrivningen rundt landgangen i Bjerkevik, og 2. bergkompanis opphold i Sør-Varanger.

4.1 Memory boom

Jay Winter (2017, s. 206-207) ser på «*memory boomene*», som perioder der minnene fra kriger gjør seg særlig fremtredende og aktuelle i samfunnet. I forhold til min oppgave er det den andre og tredje «*memory boom-fasen*» som gjør seg mest gjeldende. Selv om «*memory boomene*» ser på formidlingen av krig generelt i det globale samfunnet, og derfor kan virke lite relevant for min oppgave, er det interessant å se nærmere på temaet. Kunnskap om «*memory boomene*», kan øke forståelsen av krigs- og etterkrigshistorieformidlingens utvikling, ved at man ser det hele i et større perspektiv. Dermed blir ikke bare den norske og nordnorske fremstillingen fremlagt, selv om særlig den nordnorske fremstillingen av

krigshistorien naturligvis er mest sentral i denne oppgaven. Ved å se på krigshistorieskrivingen fra et globalt større perspektiv, kan forståelse av den øke, og være med på å gi et bredere bakgrunnsteppe og en økt forståelse av krigshistorieformidlingen også i Nord-Norge. Samtidig vil jeg i analysedelen av oppgaven bruke den tredje «memory boom-fasen» for å plassere bøker som er skrevet i denne fasen.

Den første «memory boom-fasen» fant sted etter første verdenskrig. Ønsket om krigshistorier og minner fra krigen var svært stort blant mange mennesker før den andre verdenskrig. Den første «memory boomen» var i stor grad drevet av teknologi som fotografi og film. Det oppsto blant annet også en stor etterspørsel av minnesarbeid til de falne under krigen. I mellomkrigsårene ble flere bøker, kunstverk og andre verker som omhandlet krigen publisert og skapt. Jeg utdyper ikke denne «memory boom-fasen» noe mer utfyllende her, da den ikke er videre relevant for min oppgave.

Den andre «memory boomen» fant sted på 1980-tallet, og var også teknologisk drevet. Innspilling, bevaring, opphenting og formidling av krigshistorier ble dramatisk endret i andre halvdel av det tjuende århundret. Det ble nå mulig å framstille og sirkulere bilder av krig, stemmer og ansikter av krigs-ofre på en helt annen måte enn tidligere på grunn av hjelpemiddel som videoopptakere, lydopptakere og ikke minst internett. Dette resulterte i at minnearkiver og museer spredte seg raskt fra 1980-tallet og utover, sammenfatter Winter (2017, s. 204). Verket, *Norge i krig, bind 8. – Frigjøring* (1987), som jeg skal se nærmere på i analysedelen av oppgaven, plasseres i denne fasen. Det er verdt å legge merke til hvordan verket er preget av de mange bildene og illustrasjonene man finner i boka. *Norge i krig, bind 8. – Frigjøring*, (1987), kan sees på som et resultat av den oppmerksomheten krigshistorien fikk i denne fasen.

Den tredje «memory boomen» startet i begynnelsen av det tjuenførste århundret, og var et resultat av formidling av krig gjennom den enorme utviklingen til internett og sosiale medier som fant sted på dette tidspunktet. På grunn av globaliseringen som oppsto i store deler av verdens-samfunnet, med eksempelvis smarttelefoner, fikk flere mennesker tilgang til et stort antall krigsbilder og krigsvideoer, påpeker Winter (2017, s. 205). Disse bildene og videoenes virale sirkulasjon kjennetegner den tredje «memory boomen».

Under krigen var det flere militære ledere, soldater og sivile mennesker i Bjerkvik og Sør-Varanger som tok bilder fra krigstiden. Som et resultat av dette, samt den virale sirkulasjonen

av bildene som fant sted under denne fasen, kan store deler av verdensbefolkningen i dag få et visuelt innblikk i hvordan situasjonene var i de respektive områdene under andre verdenskrig. Bildene og tekstene man finner tilknyttet landgangen i Bjerkvik og 2. bergkompanis opphold i Sør-Varanger, er relativt lett tilgjengelige. Dette kan man se på som et resultat av den nye teknologien som har oppstått fra krigens dager fram til i dag. Den teknologiske utviklingen som har funnet sted er med andre ord et viktig premiss for at etterkrigstiden med de tre «memory boomene» har utviklet seg.

Det kan virke som om utviklingen med internett og sosiale medier har ført til at krigshistorien og etterkrigstiden kan debatteres mer frekvent enn før man hadde denne teknologien. Flere mennesker kan lettere få uttrykke sine meninger, og videre nå et større publikum enn tidligere, ved å enkelt publisere tankene sine på internett. Dette kan være en viktig faktor til de mange debattene rundt krigshistorien og etterkrigstiden som har funnet sted i fasen.

Et annet aspekt jeg vil trekke fram, er at den tredje «memory boomen» er den seneste «fasen» som blir presentert i denne avhandlingen. Selv om tidsepoken er lengst unna krigen i tid, finnes det et stort kildemateriale omhandlende krigen å referere til som forfattere i denne fasen har mulighet til å benytte seg av i sitt eget arbeid.

I hver av disse tre «memory boomene», kan vi se at hvordan vi husker, påvirker det vi husker, og at det er språket som rammer inn minnene, forteller Winter (2017, s. 205). Vi får mer og mer tilgang til historier, bilder og bøker fra krigen. Anne Eriksen skriver også om dette temaet og forklarer (1995, s. 10) at kunnskapen om krigen i Norge stadig blir mer detaljert og nyansert. Dette sammenfatter med det Winter skriver. Viktigheten og interessen for minnene om krigen som Winter er inne på, finner vi også i Norge. Dette er et relevant punkt for min oppgave, da man kan tenke seg at bøker som tar for seg hendelsene jeg ser på i denne oppgaven, gradvis har utviklet sitt innhold og sine synspunkt, ettersom mer kunnskap, flere skriftlige verk, og flere fotografier og filmer som visuelt skildrer krigssituasjonen og gir en større forståelse av den, har blitt tilgjengelige.

Krig er et viktig element av drivkraften bak dagens «memory boom». Winter (2017, s. 205) konkluderer at det har oppstått en omforming av synet på krig, som tidligere ble forstått som en konflikt utført på slagmarken av soldater, til en konflikt som i stor grad rammer og påvirker sivilbefolkningen i krigsområdene. Dette har sørget for at en bestemt type av heroiske bilder og litteratur, av og omhandlende menn i krig, har måtte bli kompromittert.

4.2 Krigens betydning

Anne Eriksen, som er professor i kulturhistorie og museologi ved Universitetet i Oslo (Universitetet i Oslo, 2020), påpeker at krigsårene i Norge har fått en enorm symbolbetydning i samfunnet (1995, s. 9). Under denne tiden oppsto det begivenheter og erfaringer som også den dag i dag er viktige elementer i norsk identitetsbygging, og har blitt deler av et nasjonalt verdigrunnlag. Etterkrigstiden er sterkt påvirket av de mange fortellinger og symboler krigshistorien har gitt vår kultur, og dermed også vært med på å forme den i stor grad. Flere av våre verdier blir også begrunnet i fortellingen om krigen, informerer hun.

Eriksen (1995, s. 9-10) skriver at nye bøker, i form av eksempelvis historisk faglitteratur, erindringslitteratur og skjønnlitteratur omhandlende krigen publiseres årlig, og at flere av dem får betydelig omtale i det daglige ordskifte. Krigshistorien blir viet større og større oppmerksomhet i flere museer, og gjennom jubileumsmarkeringer markeres krigen både nasjonalt og lokalt. Andre verdenskrig er også viet stor plass i skoleundervisningen. Ønsket om å formidle et mest mulig realistisk bilde av krigen, er stort.

Vi får stadig en mer nyansert og detaljert viten når det kommer til andre verdenskrig i Norge, da flere grupper og fenomen får sin historie skrevet, fremhever Eriksen (1995, s. 10). For min oppgave der dette sentralt, og nærmest et premiss for problemstillingen jeg har valgt, som nettopp går ut på å se på hvordan forskjellige grupper har blitt beskrevet og selv beskriver hendelsene jeg tar for meg.

Det finnes mange historikere og lekfolk med spesialdisiplin innen norsk historie fra 1940 til 1945. Samtidig er den allmenne viljen til riktig fremstilling og videreformidling av krigen i Norge stort. Det er et markant ønske om å gi riktige fortolkninger og forklaringer av hvordan krigen virkelig var, til barn og unge voksne (Eriksen, 1995, s. 10). Dette punktet er interessant for min oppgave, da nettopp forskjellige fremstillinger av samme hendelse er satt i søkelys. Forskjellen mellom fremstillingene burde, om vi tar utgangspunkt i det Eriksen trekker frem her, være så liten som mulig. Etersom jeg ser på de ulike fremstillingene av hendelsene jeg tar for meg, blir det interessant å se om dette er realiteten eller om de forskjellige fremstillingene spriker.

Som også Ugelvik Larsen er også inne på, trekker Eriksen fram utfordringer ulike generasjoner kan møte på når det kommer til formidlingen av krigen. For mange personer

som opplevde krigen er det viktig å få fortalt minnene sine til den yngre generasjonen, påpeker hun (1995, s. 11). Yngre mennesker kan likevel ha en annen innstilling til krigen og minnene som blir fortalt til dem, ved at de er født inn i en annen tid. Mye av kunnskapstradisjonen om krigen bygger gjerne på faktiske forhold fra krigen. Dette gjør at historien ikke uten videre kan omskrives fra behov. Eriksen skriver at krigstradisjonen, som jeg fritt tolker som de fortellingene som tradisjonelt har blitt fortalt fra krigen, befinner seg i en brytningsfase. Hun stiller seg spørsmålet om det tradisjonelle synet på krigen i Norge skal glemmes og forsvinne, eller om nye generasjoner kan omforme den til noe nytt.

Historie er et kulturuttrykk, poengterer Eriksen (1995, s. 12-13). Det er ikke så stor forskjell på historie og historier som man kanskje har et inntrykk av. For å si det enkelt så er historie en bearbeiding av fortidige forhold og hendelser med kulturell betydning. For at man skal få skapt historie må historiene registreres som begivenheter eller endring, og de må fortelles. Det holder altså ikke bare at noe skjer, understreker Eriksen (1995, s. 12-13). Hun viser videre til at det er en akseptert sannhet at all historie er fortolkning.

Eriksen (1995, s. 13) mener at hendelsene i Norge under andre verdenskrig er fremstilt på en relativ enhetlig måte. Denne entydigheten forteller at det er en forholdsmessig stor enighet i hva som regnes som viktige begivenheter under krigen. Den sier også noe om hva det blir lagt vekt på og hvilke sammenhenger som er konstante i fremstillingen av krigen. Entydigheten i norsk historieskriving som Eriksen fremhever, er derfor veldig interessant å gå nærmere inn på, ettersom problemstillingen min går ut på å se på hvordan landgangen i Bjerkvik, og 2. bergkompanis opphold i Sør-Varanger har blitt beskrevet fra et militært syn, kontra et sivilt syn. Et viktig element i oppgaven er nettopp at jeg utbroderer *ulike* syn på hendelsene. Ved å gå gjennom forskjellige bøker, skrevet i forskjellige tidsepoker av forskjellige forfattere, vil jeg også få et innblikk i hvordan hendelsen framstilles og formidles, den eventuelle utviklingen av hva det legges vekt på i verkene, og om fremstillingene virkelig er så entydige.

4.3 Kollektivtradisjonen i Norge

Et relevant begrep for meg i denne oppgaven, som Eriksen (1995, s. 14-15) trekker fram, er *kollektivtradisjonen*. Kollektivtradisjonen er den kunnskapen, de erfaringene og de minnene man har fra eksempelvis andre verdenskrig i et samfunn. De kan virke riktigere enn enkeltindividens erfaring, selv om den fenomenologisk vil være fattigere. Kollektivtradisjonen setter enkelte fortellinger inn i en større sammenheng, og gir dem dermed en økt betydning.

Tradisjonen gir også kunnskap til de som ikke opplevde krigen, men som tilhører gruppen hvor tradisjonen finnes, slik som hos dagens unge i Norge i dag.

En kollektivtradisjon skapes og formes av sosiale forhold. Eriksen (1995, s. 13 -15) ser nærmere på den sosiale minneproduksjonen, der alle aktører i et samfunn deltar på hver sin måte tilknyttet historieformidlingen. Den finnes i den akademiske historieforskningen, i historiske filmer, historiske jubileer og videre. Derimot er den sosiale minneproduksjonen ikke nødvendigvis entydig, og er én stemme sterkere og mer dominerende enn de andre, kan den fortrenge eller marginalisere dem. Altså er ikke historieproduksjonen nødvendigvis bare et spørsmål om sannhet.

Dette synes jeg er relevant å trekke frem i denne delen av oppgaven, da det er viktig å være klar over at det kan være vanskelig å få et helt korrekt fremstilling av hendelsene jeg tar for meg i denne avhandlingen, da de ulike fremstillingene av hendelsene i de ulike verkene er skrevet av forskjellige aktører, ofte i forskjellige tidsrom, og kan være svært ulike. Det er med andre ord viktig å være forsiktig med å lese all historie som sann historie. De forskjellige verkene kan i stor grad være et resultat av sin samtid og forfatter.

4.4 Krigen som mytisk fortelling

Eriksen (1995, s. 16) understreker at man kan lese historien om krigen som en mytisk og realistisk fortelling. Krigshistorien ønsker å gi et riktig og objektivt bilde av hva som hendte under krigen, derfor er den realistisk. Samtidig kan den også leses som mytisk, ved at den kan betraktes som et eget kulturuttrykk, og ha en betydning som viser ut over seg selv.

Kollektivtradisjonen i Norge har virket samlende og byggende i samfunnet. Det er likevel gjerne bare fra én side man ser denne saken. Mytene fra krigen er betydningsfulle fortellinger som gir svar på grunnleggende spørsmål og er en viktig del av kulturen i landet. Likevel trenger ikke mytene å være objektivt sanne. Selv om myten nødvendigvis ikke er objektivt sann, blir kulturelle sannheter som den bygger på, forvaltet. Når man blir presentert flere versjoner av en og samme hendelse, kan det være vanskelig å vite hvilken versjon man skal følge, noe som kan være utfordrende.

Krigen blir sett på som en fortelling mellom godt og ondt, og rett og galt (Eriksen, 1995, s. 19). Det faktum at de allierte, som i ettertiden blir sett på som de «gode», bombarderte Bjerkvik natt til 13. mai 1940, kan fort bli vanskelig for mange å fatte. Dette gjelder også for situasjonen i Sør-Varanger, hvor det i etterkrigstiden har blitt fremhevet at store deler av

sivilbefolkningen så med misnøye på innsatsen som ble utført av de norske soldatene i 2. bergkompani. Eksempelvis kan de norske soldatenes nevnte skamklipping av norske jenter, som flere har skrevet om i ettertiden, trekkes frem og virke som eksempel på misforholdet som fant sted.

Historien om landgangen i Bjerkvik og 2. bergkompanis opphold i Sør-Varanger, kan derfor by på utfordringer hos flere ved at disse hendelsene innehar elementer som gjerne bryter med de tradisjonelle mytene mange mennesker besitter knyttet til hvordan krigen forespant seg i landet, og hvilken innsats de norske og allierte soldater avtjente i Nord-Norge. Ved slike situasjoner kan det oppstå motsetninger mellom myte og faktisk historie (1995, s. 20). Det kan også være en realitet i at flere historier knyttet til landgangen i Bjerkvik og 2. bergkompanis opphold i Sør-Varanger, kan ha blitt undertrykt av andre historier som i større grad sammenfatter med mytene fra krigen, da disse historiene kan virke å veie tyngst.

9. april 1940 kom krigen til Norge. Det har vært en sterk lokalfokusering rundt denne dagen. Eriksen (1995, s. 34-35) observerer at det har blitt fremhevet av flere at i april 1940 foregikk norgeshistorien her i «vår bygd». For kampene i og rundt Narvik og i Sør-Varanger, er det også mulig å legge til verdenshistorien. Lokalhistorien blir flettet inn i rikshistorien. Lokale opplevde at hjemstedet sitt ble en historisk arena. Dette har blant mange lokalhistorikere dannet en stor fascinasjon, og flere bøker har blitt til som et resultat av dette. Dette skal vi se også er tilfelle i Bjerkvik og Sør-Varanger, der flere bøker omhandlende krigen i disse områdene har blitt publisert av mennesker som har en tilknytning til stedene. Eksempler på mennesker med tilhørighet til de tidligere krigsområdene og som har skrevet om krigssituasjonen i disse områdene, er Albin Dalberg, som skrev, *Bjerkvik i flammer* (1979) og Finn Fløtten, som skrev, *Festung Kirkenes - okkupasjon og frigjøring av Sør-Varanger*, (1993). Disse forfatterne og verkene skal jeg se nærmere på i analysedelen av oppgaven. Det er også verdt å merke seg at det er særlig rundt jubileumsmarkeringer fra krigen at vi ser flere verk omhandlende andre verdenskrig bli publisert.

Winter (2017, s. 113) setter søkelys på familiehistorien som er en del av lokalhistorien. Han skriver at krigspoetikk omhandler en utholdende historie som blir fortalt fra generasjon til generasjon. Krigspoetikken har gitt generasjoner av skolebarn et innblikk i deres familiehistorie, og er en viktig årsak til at mange fortsatt kjenner på bitterheten av krigens herjinger, flere tiår etter at hendelsene fant sted. I verket, *Frigjøringen i Nord-Norge 1944-1955* (2015), av A. A Gorter, W. T Gorter og M. N Suprun, som jeg også skal komme tilbake

til i analysedelen, er det eksempelvis satt søkelys på hvordan befolkningen i Finnmark takket de sovjetiske soldatene for frigjøringen, og så på dem som helter, mens de norske soldatene ble møtt med mistillit. Altså kan de som opplevde frigjøringen i Finnmark, sitte inne med andre oppfatninger av både den sovjetiske og den norske innsatsen under krigen, enn det mennesker fra mange andre steder i Norge gjør. Videre blir disse lokale fortellingene fortalt til yngre generasjoner, noe som igjen kan farge deres oppfatning av krigssituasjonen og påvirke de ulike samfunnenes kollektivtradisjon. Dette igjen, kan kobles til viktigheten av den kulturelle betydningen, vi så på tidligere.

Mange som opplevde starten av andre verdenskrig kan fortelle om motsetninger mellom den vante hverdag og krigen som kom uventede og brått på. Dermed blir det uforberedte og uskyldige Norge virkeliggjort, og den enkelte nordmanns minner skildrer Norges overraskelse og uttrykk, i tillegg til at de hevder sin plass i rikets historie (Eriksen, 1995, s. 38). Denne måten å skrive om historie på er svært godt gjennomført i boken, *Kampen om Narvik 62 desperate dager* (2018), av Asbjørn Jaklin, der han skildrer enkeltpersoners opplevelse av de forskjellige hendelsene som fant sted i området rundt Narvik. Denne boken skal også utbroderes videre i analysedelen av oppgaven.

Eriksen (1995, s. 41) konkluderer med at erfaringen menneskene som opplevde krigen sitter inne med, gir gyldighet utover det historiske. Hver enkelt som opplevde krigsårene, skal ha rett og plikt til å fortelle om sine erfaringer og fortellinger til yngre generasjoner. Det er som jeg har vært inne på, langt i fra kun faghistorikere som har skrevet bøker omhandlende andre verdenskrig i Norge. En viktig årsak til at så mange mennesker som kommer fra, eller har tilknytning til områder der krigshendelsene fant sted skriver om disse hendelse, kan være et resultat av nettopp det Eriksen er inne på; at de har rett og plikt til å fortelle det de sitter inne med av kunnskap om krigen. Generasjonen som opplevde andre verdenskrig, vil etter hver forsvinne helt. Det er derfor viktig at mennesker med tilknytning og kjennskap til hendelsene fra krigen, enten i form av at de selv opplevde hendelsene på kroppen, eller har blitt de fortalt av mennesker som gjorde det, formidler disse historiene gjennom skriftlige verk og gjør dem tilgjengelige for senere generasjoner, slik at de igjen skal få et så korrekt innblikk i hvordan situasjonen faktisk var i de forskjellige områdene under andre verdenskrig.

5. Analyse av bøkene omhandlende landgangen i Bjerkvik

I dette kapittelet skal jeg analysere de forskjellige bøkene jeg har valgt å ta med som omhandler landgangen i Bjerkvik, for å få et grunnlag til å gi et svar på problemstillingen

min. Bøkene blir presentert i kronologisk rekkefølge med den eldste utgitte verket presentert først og det nyeste presentert sist. Dette gjøres for å få den lesemessige gangen i oppgaven så oversiktlig og naturlig som mulig. I tillegg blir det lettere å koble inn Stein Ugelvik-Larsens og Jay Winters kronologiske faseinndelinger, ved å presentere bøkene i denne rekkefølgen.

5.1 *Med Alta bataljon mot tyskerne (1946) - Arne D. Dahl*

Forfatteren av dette verket, Arne D. Dahl (f. 1894 – d. 1990), var sjef for Alta bataljon som deltok under kampene ved Narvik 1940 (Holtmark, 2009). Dahl deltok også aktivt med sin innsats under frigjøringen av Finnmark i 1944-45. I 1915 ble han uteksaminert fra krigskolen. Senere fikk han flere jobber innenfor militæret, eksempelvis som assisterende militærattaché i Storbritannia og Belgia, instruktør ved Krigsskolen og adjutant hos Kongen 1929-32. Dahl ble utnevnt som sjef for Alta bataljon og forsvarssjef i Vest-Finnmark i 1938. Han skrev flere verk om militære og militærhistoriske emner. Dahl mottok også flere norske og utenlandske utmerkelser for sin krigsinnsats som; St. Olavsmedaljen med eikegren, Order og the British Empire og Deltakermedaljen m/rosett (Holtmark, 2009).

I forordet av boken, skriver Dahl:

Nord-Norge var under krigen i 1940 avskåret fra forbindelsen med den sørlige delen av landet. Få folk visste dengang hva som egentlig foregikk i nord, og krigens plutselige opphør og den årelange okkupasjonen av hele Norge har hittil hindret noen offentliggjørelse fra norsk hold. Den beretning jeg her gir, er nedskrevet i Skottland høsten 1940 og basert på erindringer og dagboksopptegnelser ført under krigen (1946, s. 7).

Ut ifra Ugelvik Larsens faseinndeling, plasseres Dahls verk i **smertetiden**, som betegner den første etterkrigstiden fra 1945-1950. Et kjennetegn ved denne fasen er at man hadde et behov for «å vite», samt fortelle om sin «viten» og mening, noe som vist ovenfor, er et ønske hos Dahl som kommer fram allerede i forordet av dette verket.

I kapittelet «Angrepet mos Vassdalen» (Dahl, 1946, s. 97), skriver Dahl innledningsvis om årsaksforløpet til landgangen i Bjerkevik. Videre lister han punktvis opp hvordan angrepet skulle settes i gang, og hvilke styrker som skulle angripe hvor. Angrepet blir kort beskrevet. Dahl skildrer kanonadene og brannene som lyste opp natten i Bjerkevik. Også været natt til 13. mai blir beskrevet. Et interessant aspekt er at Dahl skriver at også Alta bataljonen åpnet ild

under angrepet. Videre blir angrepsplanen forklart uten noen bemerkninger rundt den sivile tragedien som hadde funnet sted. Dette vitner om at verket er skrevet fra et militært synspunkt, noe som kanskje ikke er særlig overraskende, da forfatteren av verket var en markant militær leder under krigsherjingene i Nord-Norge under andre verdenskrig.

Det virker som om Dahl så flere uroligheter ved sivilbefolkning i området i og rundt Bjerkvik. Han (1946, s. 103) skriver at Vassdalen var full av flyktninger fra Bjerkvik, Narvik og andre steder etter landgangen. Videre fremhever han at flere av «de norske» opptrådte mystisk. Noen hadde opplagt besittelse av tyvegods. Dahl påpeker at norsk militærpoliti manglet i området, og at dette skapte utfordringer.

Dahl tar også opp uroligheten og mistanken ved de sivile menneskene i området senere i boken. Han forteller at sjefen for fremmedlegionærene ikke likte «[...] alle de sivile som slang overalt. Hvem kan hindre at tyskerne ikke har agenter som pr. radio varsler deres fly om vårt oppholdssted?» (Dahl, 1946, s. 104). Videre skriver han at Alpejegerens sjef også mente det gikk spioner blant dem, noe også Dahl antok stemte i de første dagene etter landgangen i Bjerkvik og Vassdalens gjenerobring. Han påpeker at ingen av menneskene de møtte på i hytter, låver, fjellhuler eller andre steder, hadde identitetspapirer. Selv om de snakket norsk, var dette ingen garanti for deres hensikter, fremhever han (Dahl, 1946, s. 104-105).

Dahl trekker også fram en situasjon der en av hans patruljer fant et naziflagg og et kart med visse militære stillinger i en hytte i Salangen. Flere eksempler der norske militære ledere sympatiserte med de tyske styrkene, blir også beskrevet. Dahl påpeker at det derfor var forståelig at flere allierte og han selv følte en viss uro over sivile mennesker som viste seg i området og som beviselig ikke tilhørte i distriktet, da flere heller ikke kunne vise tilstrekkelig legitimasjon (Dahl, 1947, s. 105).

Et ruinert Bjerkvik blir skildret av Dahl (Dahl, 1946, s. 103), hvor han forteller om sin visitt til bygda den 15. mai. Her skildrer han vrakrester av smadrede busser og biler som lå på veiene, og en fransk stridsvogn som hadde kjørt på en mine. Av skolen sto bare en skorsteinspipe igjen. Ellers er det ikke noe mer utbroderende skildringer av de sivils fortvile situasjon i Bjerkvik.

Jeg vil karakterisere denne boken som en bok med et militært syn på landgangen i Bjerkvik. Forfatteren av verket var selv en sentral militær leder under krigsherjingene i Narvik, og boken farges ikke overaskende av det. Dahl er en del av den tidligere nevnte *krigsgenerasjonen* av forfattere som skrev om krigen. Boken passer godt inn i under Ugelvik Larsens fase, **smertetiden**, fra 1945-1950, ved at Dahl uttrykker sitt ønske om å fortelle sin viten og mening rundt tiden han hadde sammen med Alta bataljonen.

I de første etterkrigsårene var det også viktig å markere felles holdninger til det som var skjedd. Det var lite rom for å komme med avvik og meningsnyanser i denne perioden, noe som førte til at viktige problemstillinger ikke ble reist og flere viktige tema utelatt. Dette ser vi tydelige eksempler på i dette verket, da de siviles skjebne i Bjerkvik i stor grad blir utelatt av boken. Et sentralt trekk ved boken er også at Dahl beskriver uroligheten og mistanken de militære lederne hadde til de sivile menneskene som befant seg i området under tiden rundt landgangen. Dette viser at forholdet mellom mange militære og sivile var uoversiktlig og at skillet mellom dem var stort.

5.2 Krigen i Norge 1940 (1965) - Odd Lindbäck-Larsen

Odd Lindbäck-Larsen (f. 1897 – d. 1975) var en norsk offiser og stabssjef. Han var nestkommanderende for 6. divisjon under kampene i Narvik i 1940. Lindbäck-Larsen hadde en lang militær karriere, både før, under og etter andre verdenskrig. General Carl Gustav Fleischer hadde kommandoen over de norske landstridskreftene i nord, med Lindbäck-Larsen som nær militær medarbeider da Norge ble overfalt av Nazi-Tyskland 9. april 1940. Odd Lindbäck-Larsen var med andre ord en svært sentral skikkelse under de militære kampene i Nord-Norge våren 1940 (Schreiner Brakestad & Leraand, 2020).

Man merker seg tidlig at dette verket er skrevet av en militær aktør ut ifra et militært ståsted. Kapittelet «Fremmarsj mot Bjerkvik» (Lindbäck-Larsen, 1965, s. 155), tar for seg dagene fra 28. april da de franske alpejegerne kom til Harstad. Franskmennenes utfordringer med vinterforholdene i Nord-Norge, blir fremhevet. Lindbäck-Larsen (1965, s. 156) skriver at de hverken var trent eller utrustet for forholdene. Tilløpet til landgangen i Bjerkvik blir videre beskrevet av Lindbäck-Larsen:

General Béthouart utarbeidet planen for landgangen i og ved Bjerkvik og avtalte med 6. divisjon at troppene på Gratangseidet skulle angripe fra nord. Angrepet skulle gå natt til 11. mai. Landgangen i tyskernes rygg måtte imidlertid utsettes et døgn og

deretter et døgn til, og det førte til at samvirket klikket (Lindbäck-Larsen, 1965, s. 157).

Ut av dette sitatet, ser vi at Lindbäck-Larsen skriver om tilløpet til landgangen på en svært kortfattet, direkte og rett-fram måte, noe som er gjennomgående i dette verket.

Han skriver videre om selve landgangen i Bjerkvik: «Landgangen ble foretatt natt til 13. mai etter et bombardement som la hele Bjerkvik i aske og drepte mange av innbyggerne. Det var to bataljoner av fremmedlegionen som gikk i land og samme dag besatte Skogfjellet, Elvegardsmoen og Øyjord» (Lindbäck-Larsen, 1965, s. 157). Det er verdt å merke seg at Lindbäck-Larsen ikke nevner antall drepte mennesker under landgangen, bare at det var mange. Dette skiller seg ut, som vi skal se senere i denne oppgaven, ifra sivil- og hybridbøkene som tar for seg landgangen, der antall drepte vanligvis er oppført og katastrofen den allierte landgangen innebar, i større grad beskrevet.

Lindbäck-Larsen skriver bare i grove trekk hva som skjedde under landgangen i Bjerkvik, og vier den bare noen få setninger. Det er de militære hendelsene rundt som i størst grad blir beskrevet og fremhevet. På side 156 i boken, finner vi et kart som viser de militære bevegelsene som fant sted under angrepet på Bjerkvik, forsøkt forklart med piler. Det er liten tvil om at dette verket er skrevet ut fra et militært syn, noe som kan virke naturlig med tanke på Lindbäck-Larsens sentrale militære rolle under krigen. Videre i boken går han inn på flere militære handlinger og hendelser som fant sted i området rundt Bjerkvik etter landgangen. Den korte, konsise og informative skrivemåten er også her gjeldende.

Trekker vi inn Ugelvik Larsens faseinndeling av norsk krigshistorie og etterkrigstid, plasseres dette verket i fasen, **opptakten til revisjonismen**, som tar for seg 1960-årene. Denne fasen kjennetegnes ved en mer kritisk gjennomgang på etterkrigstidens behov for forenkling og enighet. Dette verket kan ikke sies å passe helt inn i denne fasebeskrivelsen, når det kommer til det som skrives omhandlende landgangen i Bjerkvik. Landgangen blir ikke kritisk gjennomgått, og ingen «nye» stemmer kommer til tilløp i verket.

I fasen, **opptakten til revisjonismen**, ble det reist flere spørsmål rund fremstillingen av krigen i Norge. Man begynte å se nærmere på om man faktisk hadde fått en riktig tolkning av det som skjedde under krigen, og om disse tolkningene var fullstendige. Kanskje kan vi knytte dette verket til 1960-talls fasen, ved at det kan sees på som et motsvar til de stemmene som

begynte å stille spørsmål rundt tolkningene av krigshistorien knyttet til andre verdenskrig i Norge?

Odd Lindbäck-Larsens militære stilling under andre verdenskrig fargelegger, som påpekt tidligere, denne bokens innhold i stor grad. Han skriver bare i grove trekk hva som skjedde under landgangen, og vier den bare noen få setninger. Lindbäck-Larsen formulerer seg kortfattet, direkte og på en rett-fram måte. Som lesere får vi ikke innblikk i noen følelser eller tanker til deltakende personer. De militære flytningene og hendelsene, og når de fant sted, blir derimot fremlagt, og bokens innhold omhandlende landgangen i Bjerkvik, består i stor grad av dem. Det er de militære handlingene som helt klart er i fokus. Verket viser svært tydelig hvordan en bok med et militært syn på landgangen, beskriver hendelsene og situasjonen som fant sted. Siviles oppfatning av landgangen blir ikke nevnt, noe som står i særlig stor kontrast til boken, *Bjerkvik i flammer* (1979), av Albin Dalberg, som er den neste boken jeg skal presentere. Dette gjør at vi utvilsomt kan si at landgangen i Bjerkvik blir beskrevet ut ifra et militært syn av Lindbäck-Larsen i dette verket.

5.3 *Bjerkvik i flammer* (1979) - Albin Dalberg

Forfatteren av dette verket, Albin Dalberg (f. 1912 – d. 2000), var oppvokst og bosatt i Bjerkvik, og opplevde den allierte landgangen i bygda 1940. Han har skrevet flere tekster omhandlende andre verdenskrig i sitt nærområde. Dalberg har uttalt i en dokumentarserie ved navn, *de kom som venner*, fra 1990 at han synes det er satt alt for lite fokus på sivilbefolkningens historie fra krigen. Derfor ble det maktforliggende for han å få skrevet om akkurat dette i boka, *Bjerkvik i Flammer* (1979). Dalberg uttaler videre at han ikke tror mange er interessert i at krigens bakside skal få komme fram i lyset (Tollefsen & Jacobsen, 1990, 34:00-34:51).

Bokens første setning i forordet, tar for seg krishistorieskrivningen tilknyttet krigshendelsene våren 1940 i Indre Ofoten. Her påpeker Dalberg at selv om det er skrevet mange bøker om krigen, har det vært få beretningene om sivilbefolkningens skjebner fra 9. april til 9. juni 1940 (Dalberg, 1979, s. 4). Dette verket er derimot bygget på fortellinger fra sivilbefolkningen i Bjerkvik og omegn som opplevde krigens brutalitet, skriver han.

Videre i teksten følger vi Arve, en innbygger fra Bjerkvik, og vi får innblikk i hans historie tilknyttet landgangen (Dalberg, 1979, s. 7). Arves opplevelser og følelser fra tiden rundt landgangen blir skildret. Et illustrerende eksempel, er situasjonen som oppstår da Arve er på

vei til jobb og plutselig blir tilkalt av en tysk soldat i dagene før den allierte bombing av Bjerkvik:

Månedens nevekrig, krigsrykter og dramatiske krigsnyheter hadde gjort sin virkning. Fra måned til måned hadde krigen rykket nærmere. Han har full hyre med å vegre seg mot angsten. Soldatens uniform er ham ukjent. Og da soldaten tiltaler han på et fremmed språk, er det som et sjokk. Angsten hugger gjennom kroppen. Mot all anstrengelse og viljeanspennelse, kjenner han ei skjelving i knehasene (Dalberg, 1979, s. 8).

Her ser vi hvordan Dalberg beskriver følelsene som oppstår i Arve ved møte med soldaten. Skildringer av følelser er et typisk virkemiddel og et tydelig trekk ved bøker som beskriver landgangen fra et sivilt syn. Skildringene av følelser gir tidlig en indikasjon av hvilken kategori verket tilhører. Samtidig skildres omgivelsene Arve befinner seg i møysommelig, noe som også kjennetegner bøker som ser handlingene fra et sivilt syn. Ved å skildre følelser og omgivelser, trekkes leseren inn i historien og kan lettere kjenne seg igjen i situasjonen Arve befinner seg i, og kan dermed oppnå en større forståelse for hvordan det var å være sivil i bygda under krigen.

Videre blir et sjøslag på fjorden, som fant sted noen dager før landgangen i Bjerkvik, beskrevet (Dalberg, 1979, s. 18). Dalberg skildrer de skarpe lysglimtene som oppsto hver gang en kanon ble avfyrt og beskriver hvordan de blinket tett som morselamper. Sivile, lokale innbyggere evakuerte husene sine og samlet seg for å diskutere sjøslaget som fant sted, forteller han. Her kommer det tydelig fram at de allierte soldatene blir sett på som redningsmenn: «[...] det er lett å skjønne at allierte krigsskip er kommet og angriper tyskerne. De allierte har enstemmig sympati» (Dalberg, 1979, s. 18).

Etter å ha beskrevet Arves bestrebelser i krigens tidlige fase, blir fokuset i boka rettet mot selve landgangen i Bjerkvik. Dalberg (1979, s. 54) skildrer Bjerkvik før landgangen og skriver om hvordan våren blomstret i bygda, mens snøen fortsatt lå tung i Vassdalen og Kvandalen, hvor mange fra Bjerkvik hadde evakuert til. Disse skildringene gjør det lettere å sette seg inn i hvorfor sivilbefolkningen reiste tilbake til Bjerkvik etter å ha blitt frarådet å oppholde seg i bygda. Samtidig påpekes det at selv om mange ble advart mot å reise tilbake til Bjerkvik, kunne også Vassdalen og Kvandalen bli frontlinjer.

Videre beskrives to krigsskip som kom inn fjorden mot Bjerkvik, før de dro ut igjen første pinsedag 12 mai. Dalberg kommer med en påstand om hvorvidt de militære lederne visste at det var sivile i husene i Bjerkvik landgangesnatten: «Kvinnfolk og unger strømmer ut av husan, så skipene skal se at de er sivilfolk. Skjønt generalene på det høyeste militære plan, neppe var helt uvitende om sivilfolket i husene» (Dalberg, 1979, s. 56).

Dalberg siterer så bøkene, *Operasjonene til lands i Nord-Norge* (1965), av generalmajor Trygve Sandvik, *Sjøforsvarets kamper og virke i Nord-Norge, 1940* (1958), skrevet av Erik Anker Steen, ved forsvarets krigshistoriske avdeling, og en svensk antologi ved navn, *Beredskapsminnen från øvre Norrland 1939-1944* (1971), av Assar Tano. (Dalberg, 1979, s. 57-61), Trygve Sandvik, var en markant militær skikkelse under krigen. Han ble tildelt St. Olavsmedaljen for sin innsats under andre verdenskrig i Norge (Kongehuset, ukjent dato). Erik Anker Steen var orlogskaptein (Ørvik, 1960, s. 130), og har skrevet flere historiske verker tilknyttet andre verdenskrig i Norge (Deichman, ukjent dato). Assar Tano fra Sverige, var seksten år i den franske fremmedlegionen, fra 1929-1945 (Johnson, 2010). Han deltok også under inntakelsen av Bjerkvik.

Sitatene fra de to første verkene inneholder et tydelig militært synspunkt på landgangen. Her blir den militære handlingen kort beskrevet, og landgangen blir karakterisert som vellykket, noe som tydelig viser hvor forskjellig landgangen kan bli beskrevet mellom sivile aktører som Dalberg selv, og andre militære aktører. Siteringen av militære verker som skriver kortfattet om landgangen og beskriver den som vellykket, kan på denne måten virke som et virkemiddel i den hensikt å få frem hvordan de siviles historie fra landgangen i flere verk har blitt neglisjert og oversett.

Assar Tano skriver derimot om sine bemerkninger om landgangen i noe som ligner en dagbokform. I motsetning til de to andre siterte verkene, fremhever Tano en stor sympati med den sivile befolkningen: «Det var hemsk att se så många stympade, både kvinnor och barn. Ladugårdarna var fulla av döda eller sårade kor som fick avlivas» (Dalberg, 1979 s. 61). Ved å framheve Tanos sympati med befolkningen viser Dalberg at synet på landgangen hos militære aktører, nødvendigvis ikke var så entydig som den andre militære litteraturen han trekker fram, presenterer.

Etter å ha sitert ulike militære aktørers opplevelse av landgangen i Bjerkvik, retter Dalberg fokus mot flere sivile menneskers historier tilknyttet landgangen (Dalberg, 1979, s. 61). Disse

personlige sivile historiene har fått en markant større plass i boka, i forhold til de militære. Totalt består de forskjellige sivile beretningene om landgangen, og tiden etter landgangen, av rundt 19 sider.

De allierte, og spesielt legionærene, blir flere ganger beskrevet på en lite flatterende måte av sivilbefolkningen i dette verket. Et sitat av ei ung kone som opplevde den forferdelige landgangsnatten, eksemplifiserer dette med svaret hun fikk på sitt spørsmål til en svensk legionær som fungerte som tolk: «Eg ropte til tolken. –Kofør gjorde dokker dettan? Han så opprådd ut, trakk på skuldran og mumla at de var full alle sammen» (Dalberg, 1979, s. 67). Man får et inntrykk av at de sivile innbyggernes syn på de allierte før og etter landgangen, er svært forskjellig. Til å begynne med så sivilbefolkningen på de allierte skipene som lå utenfor Bjerkvik med en trygghet, de var jo på nordmennesenes lag og skulle hjelpe befolkningen. Landgangsnatta i Bjerkvik skulle derimot vise seg å føre til enorme sivile tap.

Denne boka kommer ut på slutten av fasen, **mytene under kritikk**, som var 1970-årenes fase. I denne fasen ble flere myter tilknyttet andre verdenskrig i Norge satt til veggs, og man hadde et ønske om å finne ut av hva som egentlig skjedde under krigsårene. På baksiden av boka står et sitat av Harry Westrheim, som var en norsk journalist og forfatter fra Narvik (Borkamo, 2007). Dette sitatet viser et klart ønske om en større kunnskap tilknyttet krigshistorien i nærområdet, og muligens et ønske om en avlivning av noen myter om hvordan enkelte krigsforhold i Norge virkelig var:

Jeg er glad for at en del av vår nære historie i Ofoten nå er samlet mellom disse permene. Det er skrevet mye om krigen i Narvik-området i 1940. Oberster og generaler og admiraler har skildret hvordan de har flyttet divisjoner og regimenter og flåter. Men vi har savnet beregninger om det enkelte lille menneske som ble jaget og flyttet på. Våre foreldre, våre søsken og naboer. Her er noe av alt dette samlet og er blitt til et viktig kildekrift (Dalberg, 1979, baksiden).

Det tidligere fremhevede verket, *Krigen i Norge* (1974), av Hans Fredrik Dahl, ble utgitt i samme fase som Dalbergs verk. Som jeg allerede har vært inne på, formulerte Dahl i dette verket «seks myter om okkupasjonen», der myten om *at folk flest kom godt gjennom krigen*, var en av dem (Ugelvik Larsen, 1999, s. 24). Sitatet av Westrheim samt Dalbergs ønske i forordet om å belyse beretningene om de sivils fortvile kamp under kampene i Indre Ofoten, som i forhold til de militære beretningene, hadde vært svært sparsommelige, ser vi passer godt

til denne fasen. Det blir langt stor vekt på at det var et stort antall mennesker som slett ikke kom godt gjennom krigsårene, i verket.

For å trekke paralleller til et annet verk som ble utgitt i denne fasen, så man eksempelvis i det nevnte verket, *Hvitboka* (1975), av Norges Kommunistiske Parti, med et kritisk blikk på at man i norsk offentlighet hadde slått seg til ro med den offisielle tolkningen av det som skjedde i krigsårene i Norge (Ugelvik Larsen, 1999, s. 24). Det kan virke som at også Dalberg ønsket å ta et oppgjør med dette i sitt verk, og i større grad enn det som var gjort tidligere, få frem stemmer som ennå ikke hadde blitt hørt.

Dette kan også knyttes til det jeg har skrevet om *kollektivtradisjonen og krigen som en mytisk fortelling*, da kollektivtradisjonen har virket samlende og byggende i samfunnet. Som Westrheim er inne på er det gjerne bare fra én side man blir fortalt historier fra krigen, og fram til dette verket ble utgitt, var det gjerne den militære fortellingen man ble fortalt. Selv om mytene fra krigen er viktige fortellinger, og er en viktig del av kulturen i Norge, er de ikke nødvendigvis enestående sanne. Derfor er det sentralt å få fortalt flere historier fra flere aktører, slik at man kan få et større helhetlig bilde av hvordan krigen var, noe Dalberg er tidlig ute med å gjøre i denne boken, ved at så mange sivile beretninger fra landgangen blir fortalt.

Gjennom Dalbergs bruk av sitater og historier fra flere sivile som opplevde landgangen, blir deres perspektiv og syn på landgangen satt i førersetet. Man kan slå fast at verket ser landgangen fra et sivilt syn. Som Eriksen (1995, s. 41) er inne på, gir erfaringen mennesker som opplevde krigen, gyldighet utover det historiske. Derfor er det sentralt at de siviles historie kommer så tydelig fram som de gjør i dette verket.

Albin Dalbergs bakgrunn, ved at han som sivil innbygger i bygda opplevde den allierte landgangen, kan naturligvis være en viktig årsak til at det er satt et så stort søkelys på de sivile tragediene under landgangsnatta i dette verket. Det er muligens heller ikke tilfeldig at verket kommer ut i det tidsrommet det gjør, da det kan være preget av sin samtid hvor man hadde et sterkt søkelys på, og satte spørsmålstejn ved, flere myter fra krigen. At flere militære aktører som selv har skrevet om landgangen, blir sitert enkelte steder i boka, gir verket økt tyngde. Samtidig fører dette til at splittelsen mellom enkelte militære og siviles syn på landgangen kommer tydelig fram for leseren av verket.

5.4 Norge i krig, bind 1 - Overfall (1984) - Ole Kristian Grimnes

Forfatter av dette verket, Ole Kristian Grimnes, er professor i historie og en sentral person innen norsk okkupasjonsforskning. Grimnes har skrevet flere bøker om krigen i Norge, eksempelvis «Hjemmefrontens ledelse» (1974), «Overfall» (1984) og «Veien inn i krigen» (1987) (Aschehoug, ukjent år).

Norge i krig, bind 1 - Overfall (1984), er første bind i verket, *Norge i krig - Fremmedåk og frihetskamp 1940-1945*, som vi har sett tidligere i den «tidligere forsknings-delen» av oppgaven, er et verk som gjerne blir trukket fram når det er snakk om tidligere norsk historieskrivning omhandlende andre verdenskrig. Verket, *Norge i krig, bind 1 – Overfall*, tilhører 1980-årenes fase, **den norske historikerstridens første periode**, og bindene i verket, har blitt stående som solide minnesmerker over årene 1940-1945. Eksempelvis fremhever Ugelvik Larsen (1999, s. 13) at tolkningene og tematiseringene i disse verkene, på samme måte som de store norske litteraturhistoriene, har fått status som «offisielle» historier.

I dette bindet, ser Grimnes nærmere på felttoget ved Narvik. Han legger vekt på hvordan krigssituasjonen i Narvik skiller seg ut fra krigssituasjonen i Sør-Norge ved at felttoget ved Narvik var preget av allierte og norske seire og tysk tilbakegang. Grimnes fremhever at nordpå vant de allierte avgjørende seire til sjøs og gjennomførte viktige og vellykte landganger fra sjøen, de første i serien av allierte landgangsoperasjoner under andre verdenskrig (Grimnes, 1984, s. 201).

Grimnes (1984, s. 202) mener at historieskrivningen om krigen i Norge 1940 har vært underlig. Hver nasjon har skrevet om egen deltakelse. I hver nasjons felttogberetninger er det handlinger som blir gjort av *sin* nasjon som i stor grad blir fremhevet. Ingen har tidligere skrevet en samlet, overnasjonal historie om felttoget, forteller han. I denne boka ønsker Grimnes å anlegge et samlende perspektiv ved å ikke bare trekke fram beundring for nordmennene og de allierte som sloss, men også for tyskerne som sto overfor en tallrik overlegen alliert og norsk styrke, og viste en stor seighet (Grimnes, 1984, s. 203).

At Grimnes kaster denne «brannfakkelen», som han selv skriver (Grimnes, 1984, s. 203), kan gjenspeile fasen verket er utgitt i. **Den norske historikerstridens første periode**, var en fase som ga nye impulser og ny forskning. I tillegg ble nye bøker omhandlende krigen publisert, og flere ulike forhold under andre verdenskrig som tidligere ikke hadde kommet fram i lyset, ble fremhevet i denne fasen.

Landgangen i Bjerkvik blir først nevnt i kapittelet «Norges plass i felttoget» (1984, s. 203), der Grimnes skriver om de allierte og norske militære styrkenes viktighet og bidrag under krigen. Ved avklaringen rundt de franske styrkene, blir landgangen i Bjerkvik så vidt nevnt: «Franskmennene stilte tropper til landgangsstasjonene og var de viktigste ved disse. Franske fremmedlegionærer gikk i land og tok Bjerkvik ved Herjangsfjorden nord for Narvik» (Grimnes, 1984, s. 205-206).

Grimnes nevner også landgangen i Bjerkvik i kapittelet «Den norske offensiven, (1984, s. 206)». Her skriver han: «Etter en tid kunne de norske troppene knytte forbindelsen med franskmennene som kom opp fra Bjerkvik, hvor de hadde gjennomført sin vellykkede landgang» (1984, s. 207).

Det er påfallende lite som blir skrevet om landgangen. Den blir bare nevnt med noen få setninger. I tillegg er det interessant å merke seg at landgangen utelukkende blir beskrevet som vellykket. Dette er et syn på landgangen som mange vil si seg uenig i, særlig hvis man fokuserer på de sivile tapene som fant sted. Søkelyset på det militære og unnlattelsen av å skildre de sivile tapene, viser at dette er en bok som i stor grad fokuserer det militære og de militærstrategiske aspektene ved landgangen i Bjerkvik.

Det er derimot mange bilder som blir vist i dette verket som viser både de militære, men også sivilbefolkningens lidelser. I kapittelet «Felttoget ved Narvik» (Grimnes, 1984, s. 198), som bare er på tre og en halv side, er det eksempelvis lagt ved hele 11 bilder og illustrasjoner. Dette fører til at leseren får et innblikk i de sivile lidelsene som fant sted, selv om de ikke blir nærmere beskrevet i teksten.

Under kapittelet «Det norske felttoget» (Grimnes, 1983, s. 140), skriver Grimnes at det finnes et stort antall bøker som beskriver selv de minste trefninger under felttoget i Norge ned til hver minste detalj, men at få forfattere har interessert seg for å forstå helheten av situasjonen. I dette verket ønsker han derimot å få frem hovedtrekkene ved felttoget og levne mindre plass til detaljene rundt. Dette ser vi tydelig i det Grimnes skriver om felttoget i Narvik. Han skriver konsist om de militære aktørene og sentrale hendelser som fant sted under felttoget i Narvik, og går ikke særlig dypt inn i de forskjellige hendelsene. Sivilbefolkningens vrede blir viet en svært liten plass. Dette utsagnet passer også godt til fasen verket er skrevet i, hvor ny forskning og nye impulser gjorde seg gjeldende og var fremtredende.

Det er liten tvil om at dette er et verk som beskriver landgangen i Bjerkvik ut fra et militært syn. Grimnes påpekte som nevnt at han ønsket å se helheten i felttoget, og det synes klart at

det er den militære helheten det blir satt søkelys på i dette verket. Det vies ikke plass til å utbrodere sivilbefolkningens vanskelige situasjon. Grimnes er innovativ ved at han forsøker å se helheten av felttoget i Narvik og komme med nye synspunkt. Hans bakgrunn som faghistoriker med stor kunnskap tilknyttet andre verdens krig, er nok en avgjørende årsak og et premiss for dette.

5.5 Narvik 1940 - Nazi-Tysklands første tilbakeslag under 2. Verdenskrig (2010) - Oddmund Joakimsen

Forfatter av denne boka, Oddmund Joakimsen har vært professor ved UiT og har i tillegg jobbet som overlege i nevrologi ved Universitetssykehuset Nord-Norge. Joakimsens far deltok som norsk soldat under andre verdenskrig. Joakimsen forteller i et intervju med Aftenposten (Rapp, 2010), at han har møtt mange krigsveteraner, og at han har engasjert seg i å få frem hva som virkelig skjedde i området i og rundt Narvik fra 9. april 1940. Han interesserer seg for temaet, og mener at krigshandlingene rund Narvik var enormt viktige og riktige, men at de har blitt glemt av det offisielle Norge i ettertiden. Dette virker å være hans store motivasjon for å skrive boken, *Narvik 1940 - Nazi-Tysklands første tilbakeslag under 2. Verdenskrig*, som ble utgitt i 2010.

Joakimsen belyser og kommenterer innledningsvis sivilbefolkningens rettigheter ifølge Genèvekonvensjonene: «I henhold til Genèvekonvensjonene skal sivilbefolkningens liv og helse være beskyttet i enhver krig. Historien viser dessverre det motsatte. Krigshandlinger skjærer ingen, sivile liv spares ikke» (Joakimsen, 2010, s. 88). Fremhevingen av Genèvekonvensjonenes budskap er nok ikke tilfeldig framlagt, da eksempelvis landgangen i Bjerkvik bestod av flere handlinger med klare brudd på den senere etablerte konvensjonen og som virkelig satte sivilbefolkningenes liv i stor fare.

I kapittelet, «Kampene ved Bjerkvik natt til 13. mai» (2010, s. 88), legger Joakimsen stor vekt på omfanget av de sivile tapene som fant sted. Videre retter han sitt fokusområde mot uenighetene som oppsto mellom admiral lord Cork, sjef for de britiske marinestyrkene og general Pierse Joseph Mackesy, sjef for landstyrkene. Disse militære lederne hadde svært ulike måter å håndtere de norske lederne på, påpeker han. Lord Cork beskrives som arrogant og overlegen ovenfor de norske militære lederne. Joakimsen refererer til flere bøker og siterer nevnte Odd Lindbäck-Larsen, stabssjef i 6. divisjon, for å gi et bilde av hvordan norske militære ledere så på samarbeidet med de allierte: «Samarbeidet med de allierte hadde hittil gått overordentlig dårlig. Det var overhodet vanskelig å forstå hva de alliertes operative hensikter besto i» (Joakimsen, 2010, s. 88).

Deretter blir de allierte ledernes syn på nordmenn beskrevet ved at Joakimsen refererer til boken, *Vi som inntok Narvik* (1943), av den svenske fremmedlegionæren Sture Ronnø. Ronnø virket som tolk for oberst Margin-Vernerey, sjef for legionærene under felttoget i Narvik. Her blir de allierte ledernes syn på nordmenn fremlagt ved Ronnøs sitering av Margin-Vernerey: «Den norske arméen er ikke annet enn en flokk trege bønder, ytret han. Den duger ikke til noe, og forresten så tror jeg ikke på noen av dem. Annen hver en er jo betalt tysk spion» (Joakimsen, 2010 s. 88).

Joakimsen legger stor vekt på forholdet mellom de allierte og nordmennene i dette verket, og som illustrert ovenfor, blir ikke dette forholdet beskrevet som særlig godvillig. De allierte blir satt i et dårlig lys, noe som ofte er gjentakende i flere bøker omhandlende landgangen i Bjerkvik. Joakimsen fremlegger at de britiske landstyrkene hverken var trent eller utstyrt for vinterkrig. Dette, i tillegg til uenighetene som fant sted mellom admiral lord Cork og general Pierse Joseph Mackesy, gjorde situasjonen utfordrende for de britiske styrkene. Et annet gjentakende fenomen, er det dårlige synet som blir gitt fremmedlegionærene. Joakimsen skriver at en god del av fremmedlegionærene var banditter som var fryktet og forhatt i Bjerkvik. Dette er en beskrivelse man også finner i flere andre bøker som tar for seg landgangen, eksempelvis i verket, *Bjerkvik i flammer* (1979), av Albin Dalberg.

Joakimsen ser videre på opptakten til angrepet i Bjerkvik (Joakimsen, 2010, s. 89-90). Han skriver også om hvorfor det befant seg sivile innbyggere i husene landgangsnatten: «Befolkningen på tettstedet og i de omliggende bygder hadde på forhånd blitt rådet til å forlate sine hus uten at de, av strategiske grunner, naturlig nok fikk vite detaljer om årsaken til dette. Men da angrepet flere ganger var blitt utsatt, hadde de fleste etter hvert vendt tilbake til sine hjem (Joakimsen, 2010, s. 90). Ved å blant annet forklare hvorfor sivilbefolkningen måtte reise tilbake til husene, blir dette avsnittet om landgangen i Bjerkvik i stor grad basert på, og sett fra, ett sivilt synspunkt.

Det sivile synspunktet forsterkes videre i verket, da Joakimsen skildrer selve bombingene av Bjerkvik under landgangen: «Mennesker forsøkte å rømme i sikkerhet mens granatene hvinte rundt dem og nedslagene drønnet. Bjerkvik var et larmende inferno av rop og skrik fra mennesker i den ytterste nød og av husdyr som skrek i dødsangst, mens flammer og svart røyk steg opp mot den lyse vårnatten» (Joakimsen, 2010, s. 90). Som vist, skildres landgangen på en måte som vekker en sterk medfølelse til de sivile som opplevde redselsnatta og det kraftige bombardementet.

Vi blir videre fortalt historien om Johan Skog og Anton Skau, to sivile fra Herjangen som rodde ut til krigsskipene som lå i fjorden, med et lite barn i armene for vise de allierte at det var sivile som befant seg i husene, og dermed få de allierte til å stoppe beskytningen av bygda. Denne historien viser tydelig de sivilers håpløse og forferdelige situasjon, da de gikk svært langt for å få stoppet bombingene av hjemmet sin. Bildene tilknyttet landgangen i Bjerkvik i verket, viser bygdas ødeleggelse under landgangen, og forsterker følelsen av de sivilers fortvilede situasjon. Joakimsen nevner antall sivile som omkom i dagene rundt 13. mai 1940, og konkluderer med at befolkningen i Bjerkvik var blitt påført krigssår som det tok en generasjon å lege (Joakimsen, 2010, s. 92).

Avslutningsvis i kapittelet, ser Joakimsen (2010, s. 92-93) nærmere på forskjellige militærstrategiske bevegelser og aksjoner som ble utført i tiden rundt landgangen. Han framhever at 12. mai 1940, hadde over to bataljoner med tyske soldater ankommet området rundt Bjerkvik. Forsterkningene hadde vært svært etterlengtet av den tyske obersten Windisch, da det hadde oppstått en mangel på friske og uthvilte tyske soldater. Joakimsen konkluderer med at: «Det var derfor ingen spesielt underlegen fiende de to legionærbataljonene hadde vært i kamp med 13. mai, slik både tyske, som forventet, og norske og allierte forfattere av krigshistorien har framstilt kampene i Bjerkvik» (Joakimsen, 2010, s. 93). Joakimsen setter søkelys på at det faktisk var reelle kamper som fant sted i Bjerkvik, og ikke bare et overfall fra de alliertes side, noe som er en interessant påpeking.

Dette verket omfatter detaljerte militære fakta omhandlende landgangen. Samtidig er det lagt vekt på å få de sivile tapene som fant sted, frem i lyset. Siden Joakimsen fremlegger møysommelig både det militære og sivile synet på landgangen, vil jeg kategorisere verket som en «hybrid-bok». Joakimsen skriver mye om uenighetene og misnøyen som fant sted blant det allierte ledere, samt deres negative syn på nordmennene. Det blir referert til flere andre bøker i verket, noe som gir oss som lesere et større innblikk og økt forståelse av landgangen. Dette kan man knytte til fasen boken er skrevet i, den **tredje memory boom-fasen**, som er den siste fasen jeg har tatt for meg i denne oppgaven. På grunn av at dette nettopp er den seneste fasen, har forfattere i fasen god mulighet til å basere eget verk på flere kilder og bøker som har kommet til gjennom tidens løp fra krigen fant sted. Samtidig har flere grupper historie blitt fremlagt, og flere sider av krigen har kommet frem. Dette er et relevant aspekt som er sentralt for alle bøkene jeg tar for meg i denne avhandlingen som er skrevet i denne fasen.

5.6 Kampen om Narvik - 62 desperate dager (2018) - Asbjørn Jaklin

Asbjørn Jaklin er forfatteren av boken, *Kampen om Narvik - 62 desperate dager* (2018). Han ble født i 1956 og har lenge jobbet i avisa Nordlys, som er ei lokalavis i Tromsø. Jaklin har gitt ut flere historiske dokumentarbøker og har i stor grad satt sitt søkelys på andre verdenskrig i Nord-Norge. I 2006 ble Jaklin nominert til Brageprisen for boken, *Nordfronten – Hitlers skjebneområde* (2006). Andre bøker han har skrevet med andre verdenskrig som tema, er eksempelvis, *De dødsdømte* (2011) og *Brent Jord* (2016) (Gyldendal, ukjent dato).

Jaklin har også i senere tid debattert med nevnte Joakim Markussen om hvorvidt den nordnorske krigshistorien er underkommunisert eller ikke. Markussen har brukt Jaklins verk, *Kampen om Narvik – 62 desperate dager*, fra 2018 for å vise at flere nordnorske forfattere har bidratt til å fremheve krigspåkjeningene og omfanget av krigen i Nord-Norge, noe som underbygger hans påstand om at den nordnorske krigshistorien ikke er underkommunisert (Markussen, 2020).

Jaklin hevder derimot i et motsvar til Markussen at den nordnorske krigshistorien er underkommunisert (Jaklin, 2020). I likhet til nevnte Michelets verk, *Hva visste hjemmefronten? Holocaust i Norge: Varslene, unnvikelsene, hemmeligholdet*, som også ble utgitt i 2018, ser vi at Jaklins verk har vært med på å åpne opp for diskusjon noen år etter verket ble utgitt. Dette kan henge sammen med det Eriksen skriver om den sosiale minneproduksjonen. Nye diskusjoner og vinklinger blir til ut ifra hvilke fokusområder fra krigen ulike aktører i et samfunn setter søkelys på. Disse eksemplene viser også hvordan man kan sette spørsmålsteget ved kollektivtradisjonen tilknyttet flere sider ved krigshistorien i Norge, da den ikke nødvendigvis gir et fullstendig klart og korrekt bilde av krigen i landet.

I verket, *Kampen om Narvik - 62 desperate dager* (2018), skildres landgangen i Bjerkvik gjennom øynene til den tretten år gamle lokale gutten Terje Ingebrigtsen. Denne skildringsformen er gjentakende i verket. De historiske hendelsene som fant sted i tiden rundt landgangen i Bjerkvik, blir ofte sett gjennom øynene til lokalpersoner som selv opplevde krigens brutalitet.

Et tydelig eksempel der landgangen blir sett og beskrevet fra et sivilt synspunkt, her ved nevnte Terje Ingebrigtsen, illustreres videre: «Han skjønte at faren, Magnus Ingebrigtsen, så noe spesielt utenfor. Nå så han det selv – hele fjordgapet var svart av krigsskip. Brummingen fra tunge skipsmotorer økte i styrke og overdøvet nesten de spinkle slagene fra uret i stua»

(Jaklin, 2018, s. 249). Her får vi tilgang til Terjes opplevelse av de lydhøre skipene som kom ute på fjorden. Stemningsskildringen som her blir presentert skaper en helt annen atmosfære og innlevelse hos leseren, enn hvis Jaklin simpelt hen bare hadde skrevet at det lå krigsskip ved fjorden.

Terje Ingebrigtsens hverdag i dagene før landgangen i Bjerkvik, blir belyst i verket. Dette setter leseren godt inn i fortellingen, og skaper en større forståelse av hvordan det var å være sivil i bygda under denne tiden. Også historiske elementer fremheves av Jaklin. Et eksempel som illustrerer dette, er når Jaklin ser nærmere på spørsmålet om hvorfor så mange sivile valgte å reise tilbake til Bjerkvik etter å ha flyktet: «De måtte jevnlig ta turen fra Kvanndalen for å se til dyrene hjemme på Medby. Under en av turene hadde de oppdaget at tyskerne hadde flyttet ut. Familien bestemte seg for å flytte tilbake. Bjerkvik virket som et sikrere sted enn Kvanndalen, fronten nærmet seg stadig» (Jaklin, 2018, s. 250). Det som skrives her, samsvarer med det som vi har sett Oddmund Joakimsen skrev i verket, *Narvik 1940 - Nazi-Tysklands første tilbakeslag under 2. verdenskrig* (2010), om hvorfor sivile befant seg i bygda landgangsnatten. De historiske elementene som blir trukket frem i verket, gir leseren en større innsikt og et større helhetlig bilde av landgangen.

Jaklin (2018, s. 151-153) fremhever videre uenighetene som fant sted mellom de britiske militære lederne under felttoget i Narvik, forløpet til hvorfor landgangen ble utsatt, samt hvorfor de sivile ikke ble evakuert fra bygda. Deretter blir leseren nok en gang ført inn i historien til den lokale gutten, Terje Ingebrigtsen og hans opplevelser rundt landgangsnatten. Jaklin beskriver tankene som oppstår hos Terje, da han må evakuere huset sitt og løpe vekk fra det kraftige allierte bombardementet mot Bjerkvik under landgangen: «Terje løp oppover, oppover mot skogen. Han hadde en underlig fornemmelse, som når han spilte langball, han kunne bli truffet i ryggen når som helst» (Jaklin, 2018, s. 253).

Ved å skildre de redselsfulle følelsene som oppstår i Terje mens han løper vekk fra den allierte bombingene, får leseren en mer personlig tilknytning til historien, da man kan kjenne igjen, og sette seg inn i følelsene og tankene som blir skildret. Jaklin skriver altså både om de militærstrategiske hendelsene under landgangen, samt de siviles utfordringer og overfall. Det er nettopp denne hoppingen mellom et militært og sivilt ståsted som gjør at jeg vil karakterisere denne boken som en «hybrid».

Jaklin beskriver også de tyske soldatenes oppførsel, og kommer med interessante betraktninger tilknyttet den:

Da de tok mot til seg og brøt opp, passerte de flere tyske soldater som lå i stilling. Soldatene vinket, først skjønte ikke Terje hva de mente, men forsto snart at det var for å advare dem mot å gå oppreist i ingenmannsland. Noen av soldatene holdt fram kjekspakker. De tok imot, passerte de tyske stillingene mens de gikk i sikksakk ned mot veien (Jaklin, 2018, s. 254).

Ut ifra denne beskrivelsen virker det nærmest som at tyskerne prøvde å beskytte de sivile innbyggerne, noe som er interessant å lese med tanke på at de var nordmennene og de alliertes fiender. Faktumet at det var de allierte som bombet Bjerkvik, forsterker denne dissonansen når det kommer til forholdet mellom de sivile og de forskjellige militære aktørene. Her kan det være relevant å trekke inn det Anne Eriksen skrev om krigen som mytisk fortelling, ved at slike beretninger vi blir presentert for i dette verket, samt at det var allierte som angrep Bjerkvik og påførte sivilbefolkningen store tap, bryter med tankene mange sannsynligvis har tilknyttet dette forholdet. Dette kan være en årsak til hvorfor de siviles tragedie under landgangen blir presentert relativt seint i forhold til de militære aspektene ved landgangen.

Jaklin skildrer så synet av et herjet og bombardert Bjerkvik gjennom Terjes øyne (2018, s. 255-256). Terje iakttar de ødelagte husene. I gangen til bestefaren Antons hus, finner de bestefaren død. Møtet med naboenta Judith avslutter kapittelet. Hun forteller at moren hennes er død, og lurar på om noen har sett faren hennes. Han hadde rodd ut mot krigsskipene for å prøve å stanse den allierte beskytningen av bygda. I hendene hadde han sin tre å gamle datter. Dette er en ny sterk fortelling, om de hjelpeløse siviles opplevelse av de alliertes landgang i Bjerkvik. Denne type historie har vi også tidligere sett blitt fremhevet i Oddmund Joakimsens verk, *Narvik 1940 – Nazi-Tysklands første tilbakeslag under 2. verdenskrig*, fra 2010.

Videre i boka blir vi introdusert for Konrad Andreassen som tjenestegjorde i 6. bilkompani (Jaklin, 2018, s. 259). Kona hans Marie og sønnene Dagfinn, Kjell og Magne holdt til i Bjerkvik. Vi blir presentert noen brev som kona hans sendte til han, hvor hun forteller om livet i bygda. Konrad hadde hørt rykter om at Bjerkvik hadde blitt bombardert under landgangen, men visste ikke hvordan det hadde gått med kona og de tre barna sine. Etter landgangen får han greie på at Marie og Kjell var blitt drept under krigsherjingene (Jaklin, 2018, s. 261). Etter hvert blir synet av et bombardert Bjerkvik skildret før detaljene om

hvordan Marie og Kjell døde, blir beskrevet (Jaklin, 2018, s. 263). Fortellingen om tapet av familie, skildringer av dødsfall og en rasert bygd, danner sterke følelser hos leserne og man kan føle en sterk medfølelse til de pårørende og sivile menneskene.

Antall drepte mennesker under landgangen og under et tysk bombardement to dager senere, blir fremhevet (Jaklin, 2018, s. 264-265). Det samme blir antall nedbrente og skadde hus og bygninger. Jaklin ser på spørsmålet om hvem som hadde ansvaret for drapene i Bjerkvik. Han fremhever så den franske generalen Marie Émilie Antonie Béthouarts tanker om landgangen. Under et foredrag i Alliance Francaice i Oslo etter kriger, forklarer Béthouart at: «Operasjonen viste seg snart å være en strålende suksess» (Jaklin, 2018, s. 265). Sivilbefolkningens tap og skjebner blir ikke nevnt av han.

Videre påpeker Jaklin at de fleste militære rapporter og bøker unnlater å nevne sivilbefolkningens vansker og tap under landgangen. Etter å ha skildret de siviles mareritt og tap under landgangen tidligere i boka, eksempelvis gjennom historiene til Konrad Andreassen og Terje Ingebrigtsen, viser Jaklin hvor stor forskjell det kan være i synet og beskrivelsen av landgangen mellom lokalbefolkningen i Bjerkviks og mange militære verk.

Jaklin (2018, s. 265) forteller at Béthouart mener han hadde forsikringer fra general Fleischer om at sivilbefolkningen var evakuert fra Bjerkvik da landgangen fant sted, men at dette forsøket på å fremstille de sivile drapene i Bjerkvik som en misforståelse, ikke stemmer overens med andre kilder man har tilgjengelig. Marineoffiseren Loben Edward Harold Maund, som var admiral lord Corks stabssjef og befant seg om bord i «Effingham» natt til 13. mai, forklarer i boka, *Assault from the sea* (1949), at de hadde fått ordre om å ødelegge alle hus og tyske mitraljøsestillinger i landgangsområdet.

Også synet av en rekke kvinner og barn som ble sett løpende vekk fra husene etter at beskytningen av bygda var i gang, blir beskrevet av han. Synet av de sivile førte til at ilden fra jageren «Somali» opphørte. Lord Cork ga derimot beskjed om at beskytningen skulle gjenoppta, beretter Maund. Jaklin (2018, s. 266) understreker at Maunds gjengivelse dokumenterer at lord Cork *visste* at det befant seg sivile i husene i Bjerkvik. Det er verdt å legge merke til at den utfyllende beskrivelsen Jaklin gjør av det militære bakteppet, og at dette samt beskrivelsen av militære menneskers handlinger tilknyttet landgangen blir gitt *etter* lokalbefolkningens beretninger om landgangen.

Etter å ha tatt for seg den allierte langdagen i Bjerkvik, stiller Jaklin noen spørsmål til ettertanke: «Kan en slik maktbruk, inkludert drap på sivile i Bjerkvik, overhodet forsvares for å oppnå militære mål?» (Jaklin, 2018, s. 266). Til dette, skriver Jaklin: «Svaret er åpenbart nei for de fleste sivile. Men de militære sjefene som bar ansvaret i Bjerkvik, tenkte annerledes. De var villige til å ofre befolkningen i bygda for å oppnå en seier mot general Dietls styrker» (Jaklin, 2018, s. 266). Her setter Jaklin seg inn i de militære aktørenes situasjon, og viser at landgangen hadde flere dimensjoner. Man kan ikke se svart/hvitt på landgangen, selv om det er lett å dømme i ettertid.

Som det forrige verket jeg tok for meg, *Narvik 1940 – Nazi-tysklands første tilbakeslag under 2. verdenskrig* (2010), av Oddmund Joakimsen, plasseres dette verket i den **tredje memory boom-fasen**. Også i dette verket ser vi hvordan flere syn på landgangen blir beskrevet. Vi får innblikk i flere siviles fortvilte skjebne, samtidig som de militærstrategiske elementene blir trukket frem. Som jeg har vært inne på har forfattere i denne fasen god mulighet til å basere eget verk på flere kilder og bøker som har kommet til gjennom tides løp fra krigen fant sted. Opp gjennom tiden har flere gruppers skjebner under krigen, samt flere sider ved krigen kommet frem i lyset, slik at forfattere som skriver om hendelsene i denne fasen kan benytte seg av et stort referanseområde, noe vi ser Jaklin benytter seg av. Samtidig er verket fullt av bilder av mennesker tilknyttet krigen, i tillegg til at krigens herjinger blir illustrert. De mange fotografiene fra krigen kan også knyttes til den tredje memory boom-fasen.

Jaklins bakgrunn som journalist og med erfaring i å utgi historiske dokumentarbøker, kan være en faktor i den møysommelige bakgrunnsinformasjonen tilknyttet landgangen som blir gitt, samt de mange historiene tilknyttet enkeltpersoner som blir fortalt. Både de siviles og det militære synspunktet på landgangen blir beskrevet møysommelig i dette verket, noe som gir oss som lesere en god innsikt av landgangen i Bjerkvik, og er et tydelig eksempel på at denne boken er en «hybrid». Flere synspunkt tilknyttet landgangen blir fremlagt. Vi får tilgang til landgangens militære bakgrunnsteppe, innblikk i hvordan angrepet utfoldet seg, samt en forståelse av hvordan hendelsene opplevdes for enkeltpersoner med tilknytning til Bjerkvik. Selv om jeg vil karakterisere dette verket som en «hybrid», er det lagt en overveiende vekt på de sivile utfordringene og tapene landgangen førte med seg, og ved at vi følger enkeltpersoner i teksten, kan vi sette oss godt inn i historien og danne oss et godt bilde av hvordan situasjonen var for dem under redselsnatta i mai 1940.

5.7 Oppsummering kapittel 5

De forskjellige verkene jeg har gjennomgått omhandlende landgangen i Bjerkvik har klare ulikheter og likheter. Utbrodering av forhold mellom de forskjellige aktørene, være seg mellom de sivile og de militære, eller mellom de allierte militære og norske militære, som eksempelvis Oddmund Joakimsen utbroderer i verket, *Narvik 1940 – Nazi-Tysklands første tilbakeslag under 2. verdenskrig* (2010), er i grunnen sentralt i de fleste verkene jeg har tatt for meg som omhandler landgangen.

I bøkene som ser på landgangen fra et sivilt syn, kommer misforholdet mellom de militære og sivile tydelig fram. Dette ser vi eksempelvis i Albin Dalbergs verk, *Bjerkvik i Flammer* (1979), hvor de allierte, og spesielt legionærene flere ganger blir beskrevet på en lite flatterende måte av sivilbefolkningen.

Det tidligst utgitte verket jeg har sett på som tar for seg landgangen i Bjerkvik, *Med Alta bataljon mot tyskerne* (1946), av Arne D. Dahl, fremhevet Dahls relativt negative syn på befolkningen, ved at han i stor grad mistenkeliggjorde dem, og var urolig for om de spille på lag med tyskerne. Dette står i kontrast til hvordan sivilbefolkningen blir presentert i det nyeste verket jeg har tatt for meg, *Kampen om Narvik - 62 desperate dager* (2018), av Asbjørn Jaklin, hvor vi følger sivile menneskers opplevelse av landgangen, noe som legger forholdene til rette for at vi som lesere kan få en stor sympati med dem. Dette viser en tydelig differens og innholdsmessig utvikling mellom det eldste publiserte verket og det nyeste publiserte verket tilknyttet landgangen i Bjerkvik i denne oppgaven.

Vi ser at forfatterens bakgrunn, samt tiden verkene er skrevet i, er sentrale faktorer for hvilket syn på landgangen som blir presentert og hvilket innhold de ulike verkene har. De to verkene som er skrevet av mennesker som var militære ledere under andre verdenskrig i Norge; *Med Alta bataljonen mot tyskerne* (1946), av Arne D. Dahl, og *Krigen i Norge 1940* (1965), av Odd Lindbäck-Larsen, presenterer et militært syn på landgangen, noe som er med på å illustrere dette. Samtidig presenterer og fremhever verket, *Bjerkvik i flammer* (1979), av lokalhistorikeren Albin Dalberg, som selv var sivil og opplevde landgangen i 1940, et klart sivilt syn på landgangen, i tillegg til at enkelte militære fakta tilknyttet den blir fortalt.

I alle verkene jeg har tatt for meg, finner vi flere bilder og illustrasjoner tilknyttet landgangen. Bøkene med et hovedsakelig militært syn på landgangen, viser ofte til militære strategier, mens bøkene med et hovedsakelig sivilt fokus, viser i større grad bilder av ødeleggelser og menneskelige tragedier.

Som jeg har vært inne på, beskriver Eriksen (1995, s. 14) kollektivtradisjonen som den kunnskapen, de erfaringene og de minnene man har fra en hendelse eller tidsepoke i et samfunn. Den kollektive erindringen i og rundt områdene i Narvik, som kan sees på som et eksempel på et slikt samfunn, er gjerne knyttet til at krigen i dette området er svært viktig historie, også for landet generelt. I Narvik finner vi Krigsmuseet med forskjellige utstillinger tilknyttet andre verdenskrig i området. Langs E6 finner vi også flere skilt som viser til diverse hendelser fra andre verdenskrig. Eksempelvis har veistrekningen fra Narvik til Bardufoss fått navnet General Fleischers veg.

Samtidig har vi sett at flere av forfatterne som har skrevet verk jeg har tatt for med i denne delen av oppgaven, har en tilknytning til området. Dette sier oss noe om at andre verdenskrig sitter sterkt i det kollektive minne hos befolkningen i og rundt Narvik. Ved å gå gjennom de forskjellige verkene, har vi derimot sett at fokusområdene på krigshandlingene i dette området kan være svært ulike. I enkelte verk som, *Norge i krig, bind 1- Overfall* (1984), av Ole Kristian Grimnes, blir eksempelvis handlinger som landgangen i Bjerkvik, nærmest skjøvet under teppet.

Det er en klar tendens i at verkene med et militært syn på landgangen, er de som ble utgitt tettest opptil landgangen og andre verdenskrig i tid. Som jeg har vært inne på, er det også en tendens i at disse bøkene er skrevet av militære aktører som selv opplevde landgangen, og hadde et sterkt ønske om å meddele sin viten, noe som passer med fasene verkene er skrevet i. Det er gjennomgående at de militære bøkene beskriver landgangen som en suksess. Både Dahl og Lindbäck-Larsens verk er eksempler på dette. Denne forståelsen av landgangen finner vi også sitert i «hybridbøker», der landgangen blir fortalt fra et militært ståsted. Et eksempel er Jaklins sitat av den franske generalen Marie Émilie Antonie Béhtouart, der han formidler at operasjonen viste seg å nettopp være en strålende suksess.

Albin Dalbergs verk, *Bjerkvik i flammer* (1979), som beskriver landgangen med et hovedsakelig sivilt syn, plasseres midt i den kronologiske rekkefølgen og passer også godt inn i sin fase etter Ugelvik Larsens kategoriserte faseinndeling. Dette verket markerer et skille i krigshistorieskrivningen, og er starten på utviklinga vi ser kommer i senere verker ved at historien til de sivile skjebnene i større grad enn tidligere blir møysommelig fremlagt. Dette ser vi eksempelvis i verkene til Joakimsen og Jaklin, som har klare likhetstrekk til Dalbergs verk, ved at vi følger sivile menneskers historie og får en utbroderende skildring av personenes tanker og følelser. Bøker som ser omstendelig på sivilbefolkningens situasjon, setter i større grad enn de militære verkene, de sivile skadene og dødsfallene under

landgangen i førerretet. Dette finner vi også i «hybridbøkene», der de siviles opplevelse av landgangen blir fortalt. Dette inkluderer bøkene til både Jaklin og Joakimsen.

Den nyeste utgitte litteraturen jeg har tatt med i denne oppgaven som tar for seg landgangen i Bjerkvik, er «hybridbøker», der landgangen blir sett fra både et militært og et sivilt syn, noe som passer med det Jay Winter skriver om fasen verkene er skrevet i; den tredje «memory-boom-fasen», hvor han påpeker at interessen i studie av krig har gått fra å omhandle de som deltok i krigen, til ofrene. Dette kan være noe av grunnen til at sivilbefolkningens historie gjennom tiden har kommet mer fram i lyset, noe som har ført til at vi igjen har fått flere «hybridbøker». Vi ser et tydelig mønster i at verkene jeg har valgt å bruke i denne delen av oppgaven følger Ugelvik-Larsen og Jay Winters faseinndeling. Unntaket kan sies å være Odd-Linbäck-Larsens verk, *Krigen i Norge*, fra 1965, som til en viss grad skiller seg ut.

Alt i alt kan vi si at Stein Ugelvik Larsens faseinndeling av norsk krigshistorie i verket, *I krigens kjølvann* fra 1999, stemmer god overens med de forskjellige verkene jeg har tatt for meg i denne analysedelen av oppgaven. Det samme vil jeg si er tilfellet med det Jay Winter skriver om «memory boomene». Jeg fant det hensiktsmessig å bruke disse to faseinndelingene da Ugelvik Larsens faseinndeling tok for seg norsk krigshistorie og etterkrigstid fra andre verdenskrig til 1999, mens Jay Winters faseinndeling med den tredje «memory-boomen» begynner fra starten av det tjudeførste århundret.

Det er særlig i «hybridbøkene» omhandlende landgangen i Bjerkvik, som *Narvik 1940 – Nazi-Tysklands første tilbakeslag under 2. verdenskrig* (2010), av Oddmund Joakimsen og, *Kampene om Narvik – 62 desperate dager* (2018), av Asbjørn Jaklin, vi får et utbroderende innblikk i den nordnorske krigshistorien. Det er verdt å legge merke til at dette fokuset kommer relativt sent. Disse verkene har kommet i en tid da mye krishistorieskriving allerede har blitt skrevet og er naturligvis derfor også påvirket av verkene til eksempelvis nevnte Kjell Fjørtoft og Arne D. Dahl, samt andre tidligere utgivelser tilknyttet temaet.

6. Analyse av bøkene omhandlende 2. bergkompanis opphold i Sør-Varanger

I dette kapittelet skal jeg analysere de forskjellige bøkene jeg har valgt å ta med tilknyttet 2. bergkompanis opphold i Sør-Varanger som et viktig ledd i å gi et svar på problemstillingen min. Bøkene blir også her presentert i kronologisk rekkefølge med de eldste utgivelsene presentert først og den nyeste til slutt, slik at den lesemessige gangen i oppgaven blir så

oversiktlig som mulig, i tillegg til at Stein Ugelvik-Larsens og Jay Winters faseinndelinger blir koblet inn på en fattelig måte.

6.1 Nord-Norges forsvar fra vikingtiden til i dag (1948) - Arne D. Dahl

Denne boken er skrevet av Arne Dagfin Dahl (f. 1894 – d. 1990). Dahls militære karriere og sentrale rolle under andre verdenskrig i Norge har allerede blitt presentert tidligere i denne oppgaven, og blir derfor ikke utdypet nærmere her (jf. kapittel 5.1, s. 26).

Dahl skriver kort og konsist om militærmisjonens overfart til Murmansk etter å ha beskrevet militære og politiske årsaker til opprettelsen av den norske styrken som skulle settes inn i Øst-Finnmark i 1944. Videre skildrer han det første møtet mellom norsk ute og hjemmefront: «[...] oberst Dahl på kaien trykket ordfører Dølvik fra Sør-Varanger i hånden, mens hurraene runget fra befal og soldater» (Dahl, 1948, s. 117). Dahl setter fokus på de positive følelse som oppsto ved soldatenes første møte med ordføreren. Militærmisjonens virksomhet listes opp i 5 punkter (Dahl, 1948, s. 118). Dette gir tidlige indisier om at det er en tydelig militær skrivemåte som preger verket.

Vi får et innblikk i forsyningssituasjonen og sivilbefolkningens mangel på nødvendig tøy og redskaper, samtidig som de militære ledernes viktige innsats i gjenopprettelsen av administrasjoner flere steder i Finnmark, fremlegges. I løpet av én uke var storparten av de befrikkede områdene under sivil kontroll, skriver Dahl (1948, s. 119). Han lister videre opp i alt 14 tiltak som ble satt i gang på det sivile området for å forbedre situasjonen i området.

Den sovjetiske overkommandoens ønsker i forbindelse med innsettelsen av 2. bergkompani, samt deres avtaler med norske militære rundt innsettelsen, legges også frem. Disse avtalene og ønskene ble lagt på bordet ved det første møtet som fant sted mellom norske militære ledere og den sovjetiske overkommanderende, general Scherbakov (Dahl, 1948, s. 120-121). I løpet av møtet kom de inn på spørsmål rundt sivilbefolkningens forsyninger, og fra norsk side ble det fremlagt oppgaver over de mest trengende behovene, forteller Dahl (1948, s. 121).

Dahl går nærmere inn på temaet rundt forsyningene som skulle bli sendt til sivilbefolkningen (Dahl, s. 122). Han forteller at militærmisjonens sjef fikk en ny konferanse med general Scherbakov den 17. desember, der situasjonen rundt forsyningene ble gjenopptatt. Det kommer fram at den sovjetiske generalen ikke kunne stille til rådighet en ønsket mengde forsyninger. Noe mel skulle derimot stilles til sivilbefolkningens rådighet. Det blir fremhevet at sovjeterne var forbauset over den svake norske styrken som var kommet (Dahl, 1948, s. 121). Senere skriver Dahl at sovjeterne mente at det vellykkede frigjøringsverket som var

påbegynt av dem, burde fortsette med norske avdelinger, noe som derimot viste seg å være utfordrende grunnet den norske styrkens beskjedne størrelse (Dahl, 1948, s. 127).

De norske soldatene i 2. bergkompani viste mot og dristighet i de mange sammenstøtene som oppsto mellom kompaniets patruljer og fienden fra januar måned, fremhever Dahl (1948, s. 137). Han forteller at patruljevirkosomheten som ble utført i Finnmark brakte utmerkede oppklaringsresultater, før han lister opp kompaniets tap og viser til at de tyske minene og minefellene tok livet av mange norske soldater. Dahl påpeker at de norske soldatene uskadeliggjorde tusenvis av miner i Finnmark under krigen.

Senere skriver han om den store viljen som ble vist under operasjon «Hevn», hvor soldater fra 2. bergkompani deltok sammen med andre norske avdelinger. Planen gikk ut på at de skulle angripe den tyske skiløperbataljonen i Repparfjordområde (Dahl, 1948, s. 139). Tross det store slitet viste de norske soldatene godt humør, og disiplinen og moralen beskrives av Dahl som førsteklasses. Det er verdt å merke seg at Dahl skriver mye om den gode innsatsen soldatene viste under sitt opphold i Finnmark.

Dahl oppsummerer året 1944 i Øst-Finnmark, og skriver at arbeidet med å oppnå kontakt med, og regulere forholdet til de sovjetiske militære myndighetene og å få samfunnsmaskineriet i gang i Øst-Finnmark, preget året (Dahl, s. 122). Han viser til de mange utfordringene militæret hadde tatt fatt på. Dette være seg mangelen på forsyninger, redskaper og transportmidler, samt mer. Disse utfordringene ble derimot overvunnet ved årsskiftet, fremhever Dahl. Samarbeidet med sovjeterne, etableringen av den sivile administrasjonen, organiseringen av politiet, utbyggingen av ferdsselsnettet, større forsyninger og utvidelsen av telegramnettet, er eksempler som trekkes fram og viser den positive utviklinga som hadde funnet sted.

Også samspillet med sivilbefolkningen ble etter hvert forandret, skriver Dahl: «Endelig var fenrik cand. jur. Andsnæs stilt til rådighet for de sivile myndigheter, liksom CA-offiserene. Det ble derfor fra nå av sjelden nødvendig for militærmisjonens sjef å befatte seg særlig inngående med rent sivile anliggender» (Dahl, s. 124). Ordet *endelig*, som blir brukt her kan tolkes som at militærmisjonens sjef så positivt på å ikke lenger behøve å befatte seg med sivile anliggender, noe som kan tyde på at forholdet til de sivile ikke alltid var like rosenrødt.

Denne boken kom ut i 1945-1950 årenes fase som betegnes som **smertetiden**. I denne perioden hadde man et behov for «å vite», fortelle om sin «viten» og mening, og å felle

dommer. Dette er den andre boken jeg analyserer av Arne D. Dahl, og det kan virke som om Dahl hadde et stort ønske om å fortelle om sin viten og sine opplevelser fra krigen, noe som sammenfatter bra med det Ugelvik-Larsen skriver om sentrale trekk i verk knyttet til denne fasen. Det oppsto også, som nevnt tidligere, et ønske om å søke en felles nasjonal plattform i forbindelse med gjenoppbyggingen og planleggingen for fremtiden i landet i denne fasen. Det var viktig å markere felles holdninger knyttet til krigen.

Samtidig var det lite rom for å komme med avvik og meningsnyanser. Derfor var det flere viktige problemstillinger som ikke ble reist i denne perioden, og flere viktige tema ble heller ikke dratt frem i lyset. Konflikten mellom soldatene og sivilbefolkningen i Finnmark blir ofte nevnt av andre forfattere som skriver om 2. bergkompanis opphold i Sør-Varanger, men blir derimot ikke nevnt her. Dette kan være et resultat av verket er skrevet i den fasen den er skrevet i. Det var viktig å bygge opp landet, og hente inspirasjon fra krigen. Derfor virker det sentralt å bygge opp under nasjonalstaten ved å fokusere på de positive sidene, og ikke bryte den ned ved å fremheve motsetningene og konfliktene som fant sted mellom sivilbefolkningen og de militære.

Opplistingen av eksempelvis diverse styrker med antall soldater (Dahl, 1948, s. 125) og hendelser, er typiske kjennetrekke for bøker som formidler et militært syn på hendelsene, og er gjennomgående i dette verket. Det samme gjelder den korte og konsise skrivemåten som blir brukt. Det er også lagt et stort søkelys på ulike avdelingers militære bevegelser i Finnmark. Arne D. Dahls militære bakgrunn er nærmest et premiss for verket, og bokens innhold bærer naturligvis preg av at det er en markant militær skikkelse som har skrevet den. Denne boken representerer derfor et klart militært syn på 2. bergkompanis opphold i Sør-Varanger.

Vi får likevel innblikk i sivilbefolkningens håpløse situasjon. Dahl skriver eksempelvis om utfordringene som oppsto ved evakueringen av sivile fra områder som var truet av fienden (Dahl, 1948, s. 144-146). De militæres viktige hjelp til sivilbefolkningen under evakueringen blir av han tydelig fremlagt.

Avslutningsvis i kapittelet omhandlende frigjøringen av Finnmark, er det interessant å merke seg de mange lovord Dahl har til finnmarkingenens innsats under frigjøringen. Dette eksemplifiseres videre: «Intet har gjort dypere og mer varig inntrykk av denne befolkningens enestående evne til å klare sult, slit, savn og enhver form for påkjenning enn denne siste krigsvinter 1944-1945. Med en slik befolkning på Norges ytterste forpost er fedrelandet vel tjent» (Dahl, 1948, s. 151). Slike utsagn kunne være til stor inspirasjon, og var nok viktige

med tanke på å bygge opp under fellesskapsfølelsen i befolkningen og oppbyggelsen av landet etter krigen. Det er verdt å merke seg at Dahl i dette verket gir et inntrykk av at forholdet mellom sivilbefolkningen og de norske militære som kom til området var svært godt. Forholdet mellom de to gruppene, har som vi skal se senere, blitt beskrevet på forskjellige måter av andre forfattere. Det er også verdt å ta med seg at man ved å lese dette verket får et klart inntrykk av at de norske styrkenes opphold i Finnmark var vellykket.

6.2 *Frigjøringen av Finnmark 1944-1945* (1975) - Harald Sandvik

Harald Sandvik (f. 1911 – d. 1992) ble født i Horten og er sønn av overkanonér Johannes Sandvik og Jette Elida Sund. Sandvik valgte å gå en militær retning i livet, og ble etter hvert utnevnt til oberstløytnant. Han er kanskje mest kjent for å ha vært sjef for kompani Linge fra 1943-1944. Sandvik var også sjef for forsvarets gymnastikk og idrettsskole fra 1945-1947 (Steenstrup, 1973, s. 483). Han fikk utdelt St. Olavsmedaljen for sin innsats under andre verdenskrig (Kongehuset, ukjent dato).

I starten av boken har utgiveren, Forsvarets krigshistoriske avdeling, lagt ved noen ord om verket. Det militære bakteppet for krigens gang og utvikling i Øst-Finnmark blir forklart. Det legges vekt på at dette verket i første rekke tar for seg operative og administrative sider ved norske troppers overføring til Finnmark og deres innsats fram til Tysklands kapitulasjon (Sandvik, 1975, s. 14).

Videre står forfatterens forord skrevet. Her legger Sandvik (1975, s. 15) vekt på at dette verket først og fremst har ment å behandle den landmilitære virksomheten, i tillegg til deler av det sivile samfunnsmaskineri som var knyttet til operasjonene i forbindelse med frigjøringen av Finnmark.

Sandvik påpeker at kildemateriale som blir brukt i dette verket har blitt kontrollert og supplert ved samtaler med krigsdeltagere og «befaringer av marken». Han retter en særlig takk til generalmajor Arne D. Dahl for Dahls bidrag under utarbeidelsen av verket. I forordet av boken legger Sandvik også vekt på at verket er ment til å få frem i lyset hva som *faktisk* skjedde under frigjøringen av Finnmark. Dette uttalte ønske om å finne ut hva som faktisk skjedde, sammenfaller med Ugelvik Larsens fjerde fase, **mytene under kritikk**, som var 1970-årenes fase, og som dette verket faller under. Et kjennetegn ved denne fasen var at man

satte mytene fra krigen under kritikk, og at man dermed ønsket å finne den reelle sannheten om krigen i Norge.

I verket blir situasjonen rundt forsyningene til sivilbefolkningen trukket frem. Sandvik (1975, s. 47-48) informerer om at General Thorne, den 20. oktober 1944, ble anmodet om å sende forsyninger på 4000 tonn til sivilbefolkningen. Thornes utfordringer ved forberedelsene til «ekspedisjonen», blir videre fremhevet. Sandvik (1975, s. 48) skriver om hvordan det var Civil Affairs (CA), staben i Scottish Command, som hadde oppgaven med å forberede lister over forsyninger til sivilbefolkningen, og hvor viktig dette var for å eksempelvis gi sivilbefolkningen tilstrekkelige levnetsmidler.

Civil Affairs (CA) ble opprettet under krigen. Hensikten var at CA skulle avlaste de militære sjefene, som opererte i okkuperte fiendtlige land eller i allierte land som var befrikk fra fiendens okkupasjon, sitt arbeid med siviladministrasjonen (Sandvik, 1975, s. 48).

Opplysninger om den normale politiske, administrative og økonomiske organisasjon i hvert land skulle innhentes av CA, og videre legges til grunn for å forberede lister over forsyninger som skulle dekke behovet for de seks første månedene etter frigjøringen. Dette var viktig for å gjenopprette samfunnet så fort som mulig.

I slutten av verket, skriver Sandvik (1975, s. 181) mer om retningslinjene for forsyningstjenesten fra Storbritannia, og fremstiller problemene som knyttet seg til denne tjenesten og hvordan den kom til å virke under forholdene knyttet til operasjon «Crofter», som var operasjonsnavnet på det norske frigjøringsoppdraget i Finnmark.

Det blir påpekt at det var de sovjetiske myndighetene som skulle skaffe transport og drivmidler til de norske styrkene i FO's utkast til avtalen mellom den norske og sovjetiske regjering om samarbeid mellom deres styrker i Finnmark, og at dette ikke ble gjennomført fra sovjeternes side (Sandvik, 1975, s. 49). Samarbeidet med russerne blir omfattende beskrevet, særlig i kapittelet «Norsk-Russisk samarbeidet og problemer» (Sandvik, 1975, s. 92), og vi får innblikk i at selv om samarbeidet gikk bra, var det ikke knirkefritt (Sandvik, 1975, s. 92).

Det viser seg tidlig i verket at Sandvik skriver på en svært militær måte. Sidene er fullpakket med informasjon, særlig rundt de politiske og militære situasjonene og hendelsene som fant sted. Et fenomen som er gjentagende, er at Sandvik lister opp ulike tiltak og militære

bestanddeler. Som lesere får vi god oversikt over de militære avdelingene han trekker frem. Et annet militært trekk, er at han møysommelig skriver ned dato og klokkeslett for når forskjellige hendelser fant sted. Dette eksemplifiseres videre: «1. november om formiddagen foregikk den siste kontroll før avreisen av skipspapirene, administrasjonen under overreisen, forsyningene ombord, rasjoner, identitetskort etc. Klokken 1700 samme dag lettet eskortstyrken anker» (Sandvik, 1975, s. 52).

Sandvik vier mye plass til diverse taler rettet mot 2. bergkompani sitt opphold i fedrelandet. Talen til H. M. Kong Haakon, hilsenen fra oberst Gunnar Just, sjef for den norske brigaden, samt brigadesjefshilsninger blir trukket fram. Innholdet av talene og hilsningene er preget av takknemmelighet og ærbødighet til oppdraget 2. bergkompani skulle gjennomføre. Flere operasjonsordrer blir også presentert i boken, eksempelvis operasjonsordren fra major Nevitsenjuk fra den russiske divisjonens etterretningsstab til kompanisjef major Rognstad (Sandvik, 1975, s. 68). Sandvik skriver om flere operasjoner 2. bergkompani utførte, og kompaniets gode innsats blir gjentakende beskrevet i dette verket, noe som vi også så i Arne D. Dahls verk, *Nord-Norges forsvar fra vikingtiden til i dag* (1946).

I kapittelet «På norsk jord» (Sandvik, 1975, s. 59), skriver Sandvik at store deler av befolkningen i Finnmark søkte tilflukt i A/S Sydvarangers tunell ved Bjørnevatn samt andre tilfluktsrom, og slapp relativt billig unna de harde kampene som ble ført i området under krigsårene. Derimot legger Sandvik også vekt på at befolkningen måtte ha følt på en stor psykisk og fysisk påkjenning og at de også mistet storparten av eiendelene sine under krigsherjingene.

Krigsherjete områder blir videre skildret, og vi som lesere får et innblikk i hvor håpløs situasjonen må ha vært for sivilbefolkningen. At sivilbefolkningens skjebner til en viss grad blir skildret, viser at Sandvik tross sin militære skrivemåte, også ser hendelsene fra de siviles syn og i noen grad skriver om de på en sivil-skrivemåte, i den forstand at leseren får innblikk i hvor forferdelig sivilbefolkningen må ha hatt det i området under krigsårene.

Sandvik (1975, s. 60) fremhever det store arbeidet militærmisjonen måtte ta fatt på under vanskelige forhold, da de kom fram til et krigsherjet Finnmark. Militærmisjonens første møte med sivilbefolkningen blir beskrevet på side 60: «Det første inntrykket misjonen fikk var ikke oppløftende, mottakelsen var nærmest kjølig, til dels direkte fiendtlig» (Sandvik, 1975, s. 60).

Videre skildres manglende arbeidsinnsats hos sivilbefolkningen: «Lysten og viljen til å ta fatt syntes ikke å være til stede, og Militærmisjonens anstrengelser for å sette i gang oppryddings- og gjenreisningsarbeider møtte liten forståelse» (Sandvik, 1975, s. 60-61).

Flere bilder og illustrasjoner blir fremhevet i Sandviks verk. Eksempelvis blir leseren vist et kart over Finnmark, bilder fra forskjellige steder i Finnmark - fra både før og etter krigens herjinger -, sovjetiske soldater, soldater fra 2. bergkompani, samt et bilde av H.K.H Kronprins Olav som inspiserer kompaniet, i kapitlet «På norsk jord» (Sandvik, 1975, s. 59). Bruken av bilder tilknyttet krigstiden i Finnmark i dette verket, kan være med på at vi som lesere får et større innblikk og en større forståelse av hvordan forholdene var i området under krigsherjingene.

Den militære skrivemåten til Sandvik er omfattende i dette verket. Det er eksempelvis en utbredt bruk av opplister, klokkeslett og datonoteringer. Sandvik skildrer også sivilbefolkningens utfordringer enkelte steder i boken, men i hovedsak kan man si at dette er et verk som skriver om 2. bergkompani sitt opphold i Sør-Varanger ut ifra et militært syn, der sivilbefolkningens utfordringer enkelte steder kommer fram. Han forklarer møysommelig og på en gjennomført måte den militære aktiviteten 2. bergkompani gjennomførte under sitt opphold i Finnmark.

Denne omgående beskrivelsen som blir ført, sammenfaller som nevnt med Ugelvik Larsens fase, **mytene under kritikk** fra 1970-tallet, ved at Sandvik forsøker å finne ut og gi et bilde av hva som *faktisk* skjedde under frigjøringen i Finnmark. Sandvik nevner som nevnt frekvent den gode innsatsen og gjennomføringen 2. bergkompani viste under sitt opphold i Finnmark. At Arne D. Dahl har vært en viktig bidragsyter til dette verket, kan man også tenke seg ha bidratt til å forme innholdet i noen grad.

6.3 *Det glemte kompaniet* (1983) - Krigsinvalidforbundet

Det glemte kompaniet, ble utgitt av Krigsinvalidforbundet i 1983. Forbundet ble stiftet i 1954 etter initiativ fra Krigsdeltagerforbundet. Ønsket var at norske krigsinvalid og krigsdeltakeres etterlatte skulle bli ivaretatt av forbundet. Dette gjaldt særlig i pensjonsspørsmål. Den kjente motstandsmannen Jan Baalsrud var en periode leder av Krigsinvalidforbundet (Store norske leksikon, 2018).

I forordet av boka legges det vekt på de vanskelige utfordringene kompaniet møtte i Finnmark. I tillegg nevnes det at fire mann mistet livet under felttoget og at tolv ble satt i tysk fangenskap. Videre står det skrevet at til tross for alle vanskelighetene som oppsto, lyktes det kompaniet å løse sine oppgaver som gikk ut på å yte et effektivt bidrag til frigjøringen av Finnmark.

Oberstløytnant Eystein Fjærli, blir også sitert i forordet, hvor han utgreier om de store utfordringene som møtte bergkompaniet. Han nevner misforholdet mellom avdelingenes størrelse og kapasitet, og det store områdene avdelingen skulle operere i, med delvis uegnet utstyr, mangel på transportmidler og uregelmessige og utilstrekkelige forsyninger. Videre hedrer Fjærli innsatsens til soldatene fra 2. bergkompani: «[...] Men takket være personellens tål og gode ånd overlevde avdelingen og løste sitt oppdrag» (Krigsinvalidforbundet, 1983, s. 7).

Til tross for at innsatsen 2. bergkompani gjorde under frigjøringen av Finnmark, har innsatsen vært lite påaktet, påpeker Krigsinvalidforbundet (1983, s. 8). Forbundet skriver at deltakerne i felttoget har brukt betegnelsen «Det glemte kompani» om seg selv. De har også hatt vansker med å få krigspensjon, og bare de fire falne i kompaniet fikk utdelt æresbevisninger. Krigsinvalidforbundet legger vekt på at ettervirkningene etter felttog under slike forhold som i Finnmark, hittil har vært ofret liten eller ingen oppmerksomhet.

Det kom flere henvendelser fra mannskapet i 2. bergkompani som hadde fått avslag på søknader om krigspensjon til Krigsinvalidforbundet. Det var dette som gjorde at Krigsinvalidforbundet satte i gang undersøkelser som blir utbrodert i dette verket (Krigsinvalidforbundet, 1983, s. 10). Deltakere av kompaniet som hadde vært utsatt for «krigsulykke» under felttoget i Finnmark hadde fått sine søknader innvilget etter den militære krigspensjoneringsloven av 1946, mens de som søkte om krigspensjon etter tilleggsgloven av 1968 grunnet påkjenninger de hadde fått under felttoget, fikk avslag på sine søknader. I de fleste tilfellene var dette begrunnet med at tjenesten under felttoget ikke tilfredstilte tilleggsglovens krav om «usedvanlig hard påkjenning». Dette var Krigsinvalidforbundet uenige i, og ønsket dermed å undersøke dette nærmere. De ønsket samtidig å gjenoppfriske erindringen av «Det glemte kompanis» innsats under frigjøringen av Finnmark. Dette er bakgrunnen bak boka.

Den norske styrkens overfart fra Skottland til Norge blir også presentert i dette verket (Krigsinvalidforbundet, 1983, s. 40). Soldatene blir beskrevet som ivrige og glade for at de

endelig skulle bli satt ut i krigsarbeid, noe de hadde trent for lenge. Man kan se klare likhetstrekk til Harald Sandviks beskrivelse av overfarten. Videre blir de militære operasjonene i Finnmark fremstilt og den gode innsatsen til soldatene i 2. bergkompani gjentagende beskrevet (Krigsinvalidforbundet, 1983, s. 43). Også her er det klare likheter til Harald Sandvik, samt Arne D. Dahls foregående fremviste beskrivelser av kompaniets innsats.

Når det kommer til 2. bergkompanis opphold i Sør-Varanger, blir de første dagene i leiren på Sandnes i Sør-Varanger kort beskrevet (Krigsinvalidforbundet, 1983, s. 42). Den første tiden ble benyttet til klargjøring for innsats. Forholdet til de sovjetiske troppene fremstilles. De hadde et korrekt og vennlig forhold, eksempelvis blir det fremhevet at kompanisjefen inviterte regimentsjefen og hans nestkommanderende til lunsj for å hindre enhver misstemning. Det er interessant at det er det gode forholdet til de sovjetiske styrkene det blir lagt vekt på, mens forholdet til de norske sivile i området ikke blir nevnt med et ord.

Viktigheten av de norske styrkene i Storbritannia som 2. bergkompani var en del av, blir fremhevet og forklart videre (Krigsinvalidforbundet, 1983, s. 59-60). Sammen med polititroppene i Sverige muliggjorde opprettelsen av styrkene at de norske myndighetene i London kunne tilby Sovjetunionen et norsk militært bidrag under en avgjørende tidsperiode av krigen. Bergkompaniet var med på å muliggjøre norske myndigheters overtagelse av den militære kommando over operasjonene i Finnmark. Samtidig bidro dette til at sovjeterne kunne trekke seg ut fra Øst-Finnmark.

Krigsinvalidforbundet (1983, s. 60) fremhever at det ikke manglet på taler og godord om innsatsen til 2. bergkompani. Derimot er det mindre av håndgripelige vitnemål om takknemmelighet. Det påpekes at den strenge tilbakeholdenheten som fant sted fra militær side når det kom til utdelinger av utmerkelser for innsatsen under frigjøringen av Finnmark er tankevekkende (Krigsinvalidforbundet, 1983, s. 61). Det understrekes også at man i Norge ikke har en rettferdig praksis når det kommer til belønning for personell som satset liv og framtidsutsikter for sitt fedreland i krig (Krigsinvalidforbundet, 1983, s. 62).

Sivilbefolkningen i Finnmark, blir i *Det glemte kompaniet* (1983), beskrevet som hjelpsomme flere steder. Eksempelvis blir innsatsen til de frivillige soldatene Jonas Nicolaysen og Lars Johnsen fremstilt som fremragende (Krigsinvalidforbundet, 1983, s. 44). Selv om forholdet til sivilbefolkningen blir beskrevet i noen grad, blir ikke dette forholdet viet særlig mye plass. Det står også skrevet at en viktig årsak for det lave tallet for infeksjoner hos soldatene i 2.

bergkompani i Finnmark, lå i at det var en så liten kontakt med sivilbefolkningen (Krigsinvalidforbundet, 1983, s. 108). Altså virker det som i dette verket, at forholdet mellom de sivile og militære ikke var et tema som ble tatt fram i lyset i særlig stor grad blant soldatene.

Det glemte kompani (1983), er et svært utfyllende verk som omstendelig tar for seg soldatene i 2. bergkompanis opplevelse av sin innsats både før og under frigjøringen av Finnmark. Vi får informasjon om kompaniet på en enestående måte. Politiske og militære interesser knyttet til kompaniet blir også trukket frem. Kompaniets gode innsats blir gjennomgående påpekt. Utgiverens ønske om å gjenoppfriske erindringen av 2. bergkompanis innsats under frigjøringen av Finnmark, kommer tydelig frem, da soldatenes harde arbeid og slit er fremtredende.

Verket havner inn under 1980-årenes fase, **den norske historikerstridens første periode**. Denne fasen ga nye impulser og ny forskning. Det ble publisert flere nye bøker om ulike forhold i Norge som tidligere ikke hadde kommet frem i lyset. Ønsket om å få frem kunnskapen om «det glemte kompaniet» og bestrebelsene kompaniet ble utsatt for i forbindelse med krigspensjonen, er et tydelig eksempel på at verket i stor grad setter søkelys, og er basert på, nye impulser og ny forskning. Det samme gjelder for de møysommelige intervjuene gjort av soldatene som boka også bygger på. Altså kan man si at dette verket passer svært godt inn i Ugelvik Larsens faseinndeling.

Når det kommer til 2. bergkompanis opphold i Sør-Varanger, må man konkludere med at dette er et verk som skriver om oppholdet på en militær måte, da det i stor grad er satt et søkelys på militære hendelser knyttet til militære mennesker, mens forholdet til sivilbefolkningen blir lite nevnt. Dette kan være et naturlig resultat av at det er fra de militære soldatene vi blir fortalt historiene. At det legges så lite vekt på forholdet til sivilbefolkningen, kan være av den naturlige årsak at verket tar for seg, og gjør et dypdykk i 2. bergkompani og kompaniets innsats, og ikke prioriterer å ilegge andre forhold. Selv om vi får mye militær informasjon, får vi derimot også mulighet til å ta del i tankene til soldatene.

Det kan tenkes at forholdet mellom de militære og sivile, som av flere har blitt karakterisert som problematisk, ikke i særlig stor grad blir trukket frem i dette verket, da det ikke arter seg anselig med tanke på at et av bokens formål virker å ha til hensikt å hedre innsatsen til soldatene i kompaniet. Der det står skrevet om sivilbefolkningen, er det derimot gjentagende at forholdet mellom soldatene og befolkningen var bra, og at de høstet god hjelp fra dem.

En interessant betraktning er at 2. bergkompani, som vi har sett, fremstilles som «det glemte kompani» i denne boka. Boka kom ut i 1983, men selv i dag savnes en større studie om 2. bergkompani i Sør-Varanger. Det ville vært naturlig at man i dag ville hatt større og flere forskningsprosjekter eller avhandlinger knyttet til 2. bergkompani. Dette har derimot ikke blitt gjort.

6.4 Norge i Krig, bind 8 - Frigjøring (1987) - Knut Einar Eriksen og Terje Halvorsen
Forfatterne av dette verket er Knut Einar Eriksen og Terje Halvorsen. Eriksen er en norsk historiker, og har særlig vært opptatt av den norske sikkerhetspolitikken, overvåkingen i etterkrigstiden og arbeiderbevegelsens historie (Have & Weidling, 2017). I 1975 ble han førsteamanuensis ved Universitetet i Tromsø, og fra 1982-1986 var han dosent og professor. I 1989 ble han professor II ved Universitetet i Oslo. Fra 1986-1999 jobbet han som avdelingsvikar i Riksarkivet, og fra 1999-2011 som daglig leder ved Arbeiderbevegelses arkiv og bibliotek. Han var også leder i «Den norske historiske forening» fra 1998 til 1990, og er medlem av «Det Norske Videnskaps-Akademi».

Eriksens har skrevet flere verk. Eksempelvis: *DNA. Striden om norsk NATO-medlemskap innen regjeringspartiet 1948-1949* (1972), *Den finske fare*, med Einar Niemi (1981), og *Den hemmelige krigen*, med Trond Bergh (1998).

Terje Halvorsen er professor emeritus i historie ved Høgskolen i Innlandet (Moe, 2020). Han er sønn av den kommunistiske motstandsmannen Roald Halvorsen. (Undheim Larsen, 2020). Terje Halvorsen har publisert flere verk tilknyttet arbeiderbevegelsens historie, og har blant annet skrevet, *Jern og Metall 100 år* (1990), *Partiets salt: AUFs historie* (2003) og *Forfulgt, fordømt og fortiet* (2020).

Kapittelet «Frigjøringsstyret i Finnmark» (Eriksen & Halvorsen, 1987, s. 78), innledes av en setning fra dagboken til sogneprest Erns Galschøit fra 11. november 1944: «Så kom da våre egne». Videre blir kompaniets inntog i området beskrevet «[...] tre uker etter den sovjetiske innmarsjen i Sør-Varanger, kjørte russiske lastebiler over grensen til Norge med en spesiell last. Under presenningen småfrøs norske soldater». Denne innledningen av kapittelet gir et inntrykk av at verket i stor grad er skrevet fra et sivilt synspunkt, der følelser og tanker blant de involverte blir skildret.

Verkene i, *Norge i Krig. Fremmedåk og frihetskamp* (1984-1987), var sentrale i 1980-årenes fase, **den norske historikerstridens første periode**. Som jeg har vært inne på, kjennetegnes denne perioden blant annet ved at det ble satt søkelys på ulike forhold under andre

verdenskrig i Norge som tidligere ikke hadde kommet fram i lyset før 1980-årene. Dette kjennetegnet finner vi tydelig i boka, *Norge i krig, bind 8 - Frigjøring* (1987). Verket inneholder blant annet nye vinklinger, eksempelvis ved at det blir forsøkt å gi Nygaardsvold-regjeringens rolle under frigjøringen av Finnmark en mer positiv karakter. Eriksen og Halvorsen kommer regjeringen i forsvar flere steder i verket, og viser til og forklarer, hvorfor regjeringen handlet som de gjorde under frigjøringen av Finnmark. Et eksempel er hvor de ser nærmere på årsaken til forsyningsproblemene som oppsto under frigjøringen (Eriksen & Halvorsen, 1987, s. 80).

Eriksen og Halvorsen trekker fram forventningen mange hadde om en større norsk militær innsats under frigjøringen av Finnmark. Eksempelvis fremheves Oberst Arne D. Dahls tanker om den norske militære innsatsen når det kom til frigjøringen, ved hans sitat: «Jeg har ikke kunnet forsones meg med den tanke, at våre folk blir sittende i Skottland, mens en annen nasjons soldater dør for å befri Norge. Dette er vel også vanskelig å forstå for russerne» (Eriksen & Halvorsen, 1987, s. 83). Videre kommer Eriksen og Halvorsen med egne tanker rundt dette og skriver at man i ettertid kan spørre seg om ikke et par tusen norske soldater ville blitt slakt ofre, hadde de tatt opp kampen mot den tyske armeen, og at situasjonen for befolkningen kunne blitt enda mer kritisk om en større norske styrkes hadde blitt sendt.

Eriksen og Halvorsen påpeker at 2. bergkompanis møte med Finnmark ikke ble som soldatene i kompaniet hadde tenkt seg. De skriver at militærmisjonen håndterte den vanskelige situasjonen mellom dem og de sivile på en dårlig måte til å begynne med (1987, s. 85). Det legges vekt på at militærmisjonen som kom utenfra ikke tok hensyn til de lokale forholdene, og ikke spurte hvordan befolkningen selv ville ha det, selv om det var de som hadde følt okkupasjonens trykk i fire år. Dette var noe befolkningen reagerte med misnøye på, forklarer Eriksen og Halvorsen (1987, s. 86).

Misnøyen Militærmisjonen hadde mot finnmarkingene blir også fremhevet (Eriksen & Halvorsen, 1987, s. 86). Militærmisjonen klaget eksempelvis over mangel på solidaritet og arbeidsvilje hos lokalbefolkningen. Dette førte til innføringen av arbeidsplikt. Lønningene som ble utbetalt var derimot mye mindre enn det befolkningen hadde fått fra tyskerne. Mange finnmarkinger fikk en direkte forverring av situasjonen ved de norske militæres inntog i Finnmark. Det oppsto anklager mot finnmarkingene for ikke å ha vist en tilstrekkelig nasjonal holdning under okkupasjonen. Her ser vi at Eriksen og Halvorsen trekker fram flere sider ved konfliktene som oppsto mellom sivile og militære mennesker i Finnmark, noe som gir oss som lesere en større forståelse og et økt innblikk i konfliktens rot og oppstandelse.

I verket til Halvorsen og Eriksen, er det lagt ved en rapport skrevet av byråsjef Thore Boye fra 1. mars 1945 til statsminister Johan Nygaardsvold (Eriksen & Halvorsen, 1987, s. 87). Her blir det trukket fram at noen norske jenter hadde forhold med tyske soldater. Etter kirkebøkene skal det i bare Sør-Varanger ha vært hele 220 tyskerunger, men det ble også sagt at tallet kunne være mangedobbelt, informerer Boye. Videre påpeker han at det er lett å forstå at de norske troppene så med vantro på disse forholdene. Etter hvert gikk det så langt at 25 unge jenter ble snauklippet av norske soldater i Sør-Varanger, skriver han.

Eriksen og Halvorsen ser videre nærmere på misforholdet mellom sivilbefolkningen og de militære som byråsjef Thore Boye skrev om i sin rapport. De viser frem enkelte versestrofer tilknyttet snauklippingen av tyskerjenter. Videre er blant andre kaptein og informasjonssjef Jørgen Juve sitert i forbindelse med forholdene mellom de sivile og militære i området: «De så på oss som fremmede. Det var trist og dystert, nesten deprimerende» (Eriksen & Halvorsen, 1987, s. 87). Dette sitatet forteller oss som lesere mye om hvordan forholdet var mellom partene.

Et gjennomgående trekk i denne boken er at den er fullspekket av forskjellige illustrasjoner og bilder med svært utfyllende billedtekst, samt tekstrammer. Estetisk sett ser det nesten ut som man leser en avis. Tekstrammenene inneholder, som eksemplifisert ovenfor, forskjellige brev, men også utgreiinger og rapporter rundt situasjonen i Finnmark og Sør-Varanger under krigstiden.

Et tydelig kjennetegn ved verket til Eriksen og Halvorsen tilknyttet 2. bergkompanis opphold i Sør-Varanger, er hvordan de forklarer misforholdet mellom sivilbefolkningen og de militære i Finnmark. De trekker frem flere eksempler på hvorfor denne misstemningen oppsto og gir dette økt legitimitet ved at de kommer med flere sitater fra sentrale aktører under denne perioden. Dette være seg både militære og sivile aktører. Siteringen gir leseren en økt innsikt i hvordan mennesker som opplevde frigjøringen erfarte situasjonen i Finnmark. Den utbredte bruken av sitering blir flere steder videre kommentert med Eriksen og Halvorsens egne tanker.

Eriksen og Halvorsens bakgrunn som faghistorikere, gir dem en tyngde og forståelse for hvordan situasjonen var for de forskjellige partene i dette tidsrommet, og dermed blir deres egne tanker i stor grad legitimert. Bakgrunnen deres, og kunnskapen de besitter, kan også være en viktig årsak i at de klarer å se både de siviles, men også de militæres situasjon, og klarer å vise forståelse til begge parter.

Selv om Eriksen og Halvorsen beskriver frigjørings situasjonen i Finnmark fra både den sivile og den militære siden, får vi tilgang til flest historier, skildringer og tanker knyttet til 2. bergkompanis opphold i Finnmark, fra sivile mennesker som opplevde hendelsene. Tanker og følelser blir flere steder skildret, og skrivemåten skiller seg kraftig fra for eksempel Harald Sandviks verk som innehar en mer militær tilnærming med en mer frekvent bruk av opplister og et større fokus på den militære virksomheten. Eriksen og Halvorsen trekker fram hvorfor regjeringen Nygaardsvold ble utsatt for kritikk under frigjøringen av Finnmark, og knytter dette opp mot 2. bergkompanis opphold i området. Bruken av bilder og illustrasjoner er svært omfattende i dette verket, noe som øker forståelsen og innsikten tilknyttet situasjonen hos leseren. Jeg vil karakterisere denne boken som en «hybrid-bok» på grunn av at Eriksen og Halvorsen ser 2. bergkompani opphold i Sør-Varanger flere steder fra både et militært og sivilt syn.

6.5 Festung Kirkenes - okkupasjon og frigjøring i Sør-Varanger (1993) - Finn Fløtten
Forfatteren av dette verket, Finn Fløtten (f. 1926 – d. 2003) kom selv fra Sør-Varanger (Literaturnett Norge, ukjent dato) og opplevde krigsårene i området på kroppen (Fløtten, 1993, forord). Han jobbet senere som lærer på en barneskole, og forteller at han etter hvert startet å samle bøker og opplysninger om krigen i nord etter å ha fått nær kontakt med barn født i 1944-1945, og hørt deres historier om hvordan eksempelvis mange med tysk far ble mobbet i oppveksten. Senere begynte Fløtten å studere historie da han pensjonerte seg. Verket «Festung Kirkenes er skrevet for å bidra til å overlevere sannheten om fire tunge år til ettertiden», skriver han i forordet av boken (Fløtten, 1993, forord).

I kapittel 1 (Fløtten, 1993, s. 9), får vi et innblikk i en tysk avdelings reise mot Nord-Norge, og i kapittel 2 (Fløtten, 1993, s. 17), tar Fløtten for seg de tyske Generalene som gjorde seg gjeldende i Finnmark under andre verdenskrig. Her skriver han også om deres skjebner under og etter krigen. Et klart kjennetegn på 1990-årenes fase, **mot-revisjonismen**, som denne boken tilhører, er nettopp den økte oppmerksomheten man fikk mot «taperne» i etterkrigssamfunnet, noe dette verket er et godt eksempel på.

Kapittel 10, «Operasjon Crofter, Londoneran» (Fløtten, 1993, s. 135), innledes med at for både folk i Finnmark og de militære som kom over fra Skottland, ble operasjonen en gedigen skuffelse (Fløtten, 1993, s. 135). Fløtten skriver at forventningene fra begge hold var for store til at de kunne innfris. Han går videre inn på forskjellige militære og politiske forhold som

hadde funnet sted i løpet av krigsårene, og ser på hvordan disse var viktige årsaksforklaringer til skuffelsen som oppsto. Fløtten (1993, s. 137) fremhever hvordan en enorm forventning dukket opp i den befrikkede delen av Finnmark etter Kong Håkons proklamasjon fra 26. oktober 1944 om at norske styrker snart ville kjempe sammen med sovjeterne i Finnmark. Til og med de minst optimistiske Finnmarkingene regnet med at en godt utstyrt styrke på mist 3000-5000 mann ville komme dem til unnsetning, skriver han.

Et interessant aspekt i dette verket er at Fløtten enkelte steder skriver om sin egen opplevelse knyttet til krigsårene, og knytter seg selv inn i det som blir skrevet. Dette illustreres videre, når han understreker de siviles håp til hjelpen de skulle få tilknyttet forsyninger fra de norske styrkene: «Vi drømte om kaffe og hvetebrød. Kjøtt, margarin og poteter» (Fløtten, 1993, s. 137).

Fløtten påpeker at også sovjeterne hadde forventninger om at en stor norsk styrke skulle settes inn i Finnmark (Fløtten, 1993, s. 137). Han beskriver de sovjetiske militære som formidable: «Russernes holdning både til sivile og militære kan bare karakteriseres som mønsterdydig, ja enestående. Så enestående at vi ikke kan finne noen paralleller i andre verdenskrigs historie» (Fløtten, 1993, s. 137). Han legger også vekt på at det aldri var tvil om at det var russerne som hadde øverst myndighet i landsdelen, selv etter 2. bergkompanis inntog (Fløtten, 1993, s. 144). Det positive synet på de sovjetiske styrkene, er gjentakende i kapitlet 10, «Operasjon Crofter, Londoneran».

Fløtten skriver at 2. bergkompani ble møtt med entusiasme av befolkninga i Sør-Varanger (1993, s. 138). Flere av soldatene i kompaniet var fra området. Det settes videre et søkelys på misstemninga som oppsto mellom sivilbefolkninga og de militære. Fløtten trekker fram hvordan militærmisjonens påbud som arbeidsplikt og rekvireringen av hus, eiendeler og skyss, skapte en friksjon mellom partene. Utfordringene «Englandsfarerne» hadde med å forstå hvordan forholdene hadde vært i Sør-Varanger, blir også fremhevet (Fløtten, 1993, s. 138-139). De høye lønnsbetalingene som tyskerne gav, og utfordringer med å ikke omgå tyskerne når de rekvirerte stuene til befolkningen i området, blir poengtert.

Fløtten forteller også om klippingen av såkalte tyskertøser (1993, s. 140). Han skriver at lokalbefolkningen så med velvilje på klippingen til å begynne med, men når selv ei jente som ikke hadde hatt kontakt med tyskerne ble klipt, syntes de at klippingen måtte stoppes.

Flere strofer fra diverse sanger som viser til situasjonen i området blir videre trukket fram: «Over dær, over dær, dær har vi konge og kronprins og hær – er det no rart at nordmenn lengter over dær?» (Fløtten, 1993, s. 140).

Fløtten skriver at denne sangen bidro til å skape urealistiske forventninger om størrelsen på hæren som ble sendt til Finnmark. Da denne hæren kom og viste seg å være en avdeling mye mindre enn forventet, og i tillegg rakk ned på befolkningen ved eksempelvis skamklippingen av norske jenter, oppsto det uoverensstemmelser mellom de militære og sivilbefolkningen. Et sitat fra ordføreren i Tana uttrykt til oberst Dahl, viser tydelig befolkningens skuffelse over de norske militære i området: «Når det ikke var bedre enn dette, kunne det like godt være som det var» (Fløtten, 1993, s. 140). Videre fremstilles flere spørsmål sivilbefolkningen hadde tilknyttet kompetansen til de militære som skulle «redde» befolkningen ut av krigen.

En smedvise laget av intendanten for «Crofterekspedisjonen», kaptein Aasen, ved navn «Finnmark, dette er ikke Norge», fremhever det negative synet de militære hadde på sivilbefolkningen. Andre vers illustrerer dette tydelig:

Vi hadde ventet tro og enighet og fullnorsk samfunnsånd.
En nestekjærlig hjelpsomhet og arbeidsvillig hånd,
Men fant en blind tilbedelse av egennyttens gud
Med egotilfredsstillelse som allerførste bud (Fløtten, 1993, s. 141).

Videre fremstilles befolkningens svar på denne smedvisen. Også den fremstiller det dårlige forholdet mellom de militære og sivile. Dette illustreres videre, ved første vers av visa:

Vi hadde ventet litt av hvert, men ikke dette her.
Den hæren som vi trodde kom, er ikke den vi ser.
Vi hadde ventet takk, og ikke hån og vonde ord,
For innsatsen vi gjorde for Norge her i nord (Fløtten, 1993, s. 141).

Ved å fremheve begge disse smedvisene, viser Fløtten tydelig misstemningen mellom de sivile og militære, og uenighetene som fant sted rundt oppfattelsen av situasjonen. Han viser tydelig motsetningsforholdet og splittelsen mellom de to partene. Teksten Fløtten skriver i

verket før han presenterer smedvisen, handler i stor grad om uretten som ble utført av 2. bergkompani mot sivilbefolkningen, noe som kan tyde på at han i størst grad ser 2. bergkompanis opphold i Sør-Varanger fra et sivilt syn.

Den økende forsoningen som etter hvert oppsto mellom de sivile og militære blir videre beskrevet, og flere hendelser som førte til forsoningen, blir dratt frem (Fløtten, 1993, s. 142-143). Eksempler på dette er Oberst Dahls nedtrapping av enkelte krav og det gode samarbeidet mellom de sivile og militære myndighetene som Peder Holt, fylkesmann for de befrikkede områder i Finnmark, fikk i stand.

Beskrivelsen av 2. bergkompanis opphold i Sør-Varanger er delt i dette verket. Først fokuserer Fløtten på situasjonen sett fra et sivilt syn og fokuserer særlig på uretten som ble utført mot de sivile, før han etter hvert ser situasjonen fra et mer militært ståsted der politiske og militære avveininger blir fremhevet, og operasjonen blir sett ut ifra et større helhetlig bilde. Avslutningsvis i kapittelet påpeker Fløtten (1993, s. 145) at befrielsen av Finnmark er et bedrøvelig kapittel i norsk etterkrigshistorie, uten at noen spesiell etat eller noen spesielle individer skal ha skylden for det. Et interessant aspekt som også må påpekes, er fremhevingen av at de russiske styrkenes holdning til både de militære og sivile i Finnmark blir karakterisert som enestående.

Vi får et innblikk i situasjonen fra både et militært og sivilt syn i dette verket, noe som gjør at boken tolkes som en «hybrid». Det at Fløtten innlemmer seg selv og sine egne opplevelser, og enkelte steder skriver i «vi-form», gjør derimot at denne boken må sies å i størst grad ta for seg 2. bergkompanis opphold i Sør-Varanger fra et sivilt ståsted. Fløtten var også selv en del av den sivile befolkningen, noe som man kan tenke seg var en viktig motivasjon for å fremheve hvordan situasjonen i Sør-Varanger var under krigen. Uretten mot sivilbefolkningen er altså svært sentralt i dette verket, men også sentrale politiske og militære avveininger blir fremhevet og poengtert.

[6.6 Frigjøringen i Nord-Norge 1944-1945 \(2015\) - Anastasia A. Gorter, Waling T. Gorter og Mikhail N. Suprun](#)

Anastasia A. Gorter har tidligere jobbet som rådgiver og tolk i russisk hos Sysselmannen på Svalbard (Olsrund, 2017), før hun i 2018 fikk jobb som museumsansatt ved Svalbard Museum (Svalbardposten, 2018). Waling T. Gorter er autorisert konservator NMF ved

Longyearbyen, og har engasjert seg og skrevet flere debattinnlegg omhandlende andre verdenskrig i nordområdene (Waling, 2019). Mikhail N. Suprun er en russisk historiker og professor ved Arkhanglesk Pomorskiy universitet. I 2009 ble han arrestert i forbindelse med sin etterforskning av skjebnene til tyskere som var fengslet i Sovjetunionen under andre verdenskrig (Harding, 2009). Sammen har de skrevet verket, *Frigjøringen i Nord-Norge 1944-1945* (2015)

Dette verket skiller seg klart ut ifra de andre verkene jeg har tatt for meg i denne avhandlingen ved at det er skrevet på både russisk og norsk i ett og samme verk. På de ene sidene er det skrevet på russisk, mens på den andre siden står det samme skrevet på norsk. Som vi skal se, er det et stort søkelys på det sovjetiske perspektivet tilknyttet frigjøringen i Finnmark i dette verket, med et stort fokus på de sovjetiske militære, og hendelser knyttet til dem.

Bilder og kart omhandlende frigjøringen av Finnmark gjør seg fremtredende i boka, og økt tilgang av krigsbilder kjennetegner den **trede memory boom-fasen**, som verket tilhører. Det er interessant å merke seg at det er bilder av sovjetiske militære ledere og soldater som dominerer i kapittelet «Norske styrker og norsk administrasjon ankommer til Øst-Finnmark via Murmansk» (Gorter et al., 2015, s. 189). Det store søkelyset på bilder av sovjetiske militære skiller denne boken ut ifra de andre bøkene jeg har gjennomgått i denne oppgaven.

Et annet kjennetegn ved dette verket, er det store fokuset som tillagt jubileene tilknyttet frigjøringen. Første versjon av denne boka ble publisert i 2005, men på grunn av stor interesse fra særlig norsk statlig side ble boka utgitt på nytt i 2015 med flere bilder fra 70-årsjubileet (Gorter, Gorter & Suprun 2015, s. 7). Søkelyset på jubileumsmarkeringer er også et element som gjør at verket passer godt inn i den **trede memory boom-fasen**. Verk som er skrevet i denne fasen, har stor tilgang og mulighet til å se nærmere på hendelser tilknyttet temaet man utforsker, da mye forskning og flere verk gjerne har tatt for seg temaene i tidligere faser.

Det norsk/russiske perspektivet tilknyttet krigstiden i Finnmark er i stor grad vektlagt, noe som kommer tydelig fram der jubileumsmarkeringene blir gjennomgått. I kapittelet omhandlende 60-årsjubileet for frigjøringen av Øst-Finnmark, fremheves det at Russlands nasjonale TV-kanal dekket jubileumsarrangementene i Sør-Varanger i 2004 (Gorter, et al., 2015, s. 299). Samtidig blir taler av både nordmenn og russere under jubileumsfeiringen vist frem og sitert. Vi blir vist bilder av russiske og norske ledere under jubileumsfeiringen, samt bilder av de to nasjonalflaggene veivende sammen i vinden.

I kapittelet omhandlende markeringen av 70-årsjubileet for frigjøringen av Øst-Finnmark i 2014 (Gorter, et al., 2015, s. 331-332), blir H.M. Kongen og Den Russiske Føderasjons utenriksminister Sergei Lavrovs tale, sitert. I Kongens tale legges det stor vekt på det norske folks takknemmelighet mot de russiske frigjørerne, samt det gode historiske forholdet mellom Russland og Norge. Også Sergei Lavrov fremhever dette gode forholdet. Han nevner også de norske styrkene som ble etablert etter frigjøringen og senere innrullet i den 14. røde armé. Lavroy trekker fram at Thor Heyerdahl, som skulle bli en populær person i både Russland og Norge med sine senere oppdagelser, deltok i styrken. Han setter også søkelys på at det er viktig at man må stå imot forsøk på å omskrive historien om det som skjedde utfra dagens politiske konjunktur, slik at man kan ivareta sannheten om krigsbegivelsene.

I underkapittelet «Norske styrker og norsk administrasjon ankommer til Øst-Finnmark via Murmansk» (Gorter, et al., 2015, s. 189), blir 2. bergkompanis inntog i Sør-Varanger den 6. november 1944 nevnt. Det blir fremhevet at soldatene ble underlagt sovjetisk kommando, og ble møtt med mistillit fra den norske befolkningen for at de var kommet for sent, var for få, for dårlig utstyrte og manglet forsyningene som var lovet (Gorter, et al., 2015, s. 189). Videre beskrives den sovjetiske overkommandoen som skulle ha ansvaret for 2. bergkompani, og politiske hendelser som fant sted mellom Sovjetunionen og Norge tilknyttet frigjøringen, trekkes fram.

Det blir påpekt at oberst Dahl hadde sitt første møte med representanter for stat, kommune og A/S Sydvaranger for å få i gang den sivile administrasjonen den 12. november, mens de sovjetiske offiserene allerede hadde fått i gang en sivil administrasjon i slutten av oktober (Gorter, et al., 2015, s. 193).

Senere blir det fremhevet at den norske befolkningen knapt hilste de norske soldatene som befriere, da de allerede var befridd (Gorter et al., 2015, s. 195). Det norske flagget vaiet over Kirkenes allerede 25. oktober, lenge før de norske styrkene kom. Det blir også påpekt at holdningene til de norske soldatene ble oppfattet som dårlig av befolkningen. De fleste norske soldatene i 2. bergkompani kom fra Sør-Norge, noe som det virker som at Gorter et al., så på som forsterkende for motsetningsforholdet som utviklet seg mellom soldatene og de sivile i området.

Situasjonen blir videre sett fra det norske offentlige hold (Gorter et al., 2015, s. 195). Her blir flere grunner til mistilliten som oppsto mot befolkningen trukket fram, eksempelvis

uroligheten som fant sted over sovjetsympatisører i Varanger-området, og etterretningen som foregikk fra begge sider.

De sovjetiske soldatenes innsats og møysommelige arbeid i Sør-Varanger blir tydelig fremhevet, og beskrevet som viktig for samfunnet i Finnmark (Gorter et al., 2015, s. 195). Dette var noe sivilbefolkningen naturligvis satte stor pris på. Eksempelvis ble inngangsporten ved sovjetiske luftvernartilleristillinger i Kirkenes dekorert med tekster som «Lenge leve de sovjetiske artillerister» og «Fremad til seieren over de tyske fascistiske okkupantene!», noe som viser befolkningens store takknemlighet og godtroenhet ovenfor de sovjetiske styrkene. De sovjetiske soldatene ble heiet på som helter og befriere (Gorter et. al., 2015, s. 195). Det var først og fremst de sovjetiske soldatene som vant befolkningens hjerter, skriver Gorter et al., (2015, s. 201).

Et kjennetegn ved dette verket er det store fokuset som blir lagt på de sovjetiske styrkene og deres solide innsats under frigjøringen av Øst-Finnmark. Det kommer tydelig fram at det var de som ble hyllet av befolkningen for frigjøringen av Finnmark. Det er lagt lite vekt på innsatsen 2. bergkompani la ned i området. Vi får derimot et godt innblikk i det dårlige forholdet mellom sivilbefolkningen og soldatene i 2. bergkompani, samt årsaker til hvorfor denne misstemningen oppsto. Norske og sovjetiske militære og politiske handlinger tilknyttet frigjøringen, blir dratt frem og gir leseren et mer helhetlig bilde av situasjonen i Sør-Varanger under denne tiden. Jeg vil si at boken i størst grad ser situasjonen fra sivilbefolkningens side, men at også viktige militære og politiske faktorer trekkes fram og utbroderes, noe som gjør at jeg vil karakterisere denne boken som en «hybrid-bok». Det er derimot verdt å merke seg at det er et klart større søkelys på sovjetiske militære enn det er på det norske 2. bergkompani. Det store fokuset som er lagt på russernes innsats, kan tenkes delvis utspringer fra forfatterens tilknytning til Russland, der Anastasia A. Gorter eksempelvis har vært russisk tolk og Mikhail N. Suprun er en russisk historiker og professor.

6.7 Oppsummering kapittel 6

Det er klare likheter og ulikheter mellom verkene jeg har gjennomgått tilknyttet 2. bergkompanis opphold i Sør-Varanger. Beskrivelser av ulike forhold mellom ulike aktører, er gjennomgående. Det første verket jeg har tatt for meg tilknyttet 2. bergkompanis opphold i Sør-Varanger, *Nord-Norges forsvar fra vikingtiden til i dag* (1948), av Arne D. Dahl, skriver som vi har sett, svært positivt om sivilbefolkningen i Finnmark, mens verk som, *Norge i krig, bind 8 – Frigjøring* (1987), av Eriksen og Halvorsen, i større grad understreker misforholdet som fant sted mellom de norske soldatene og sivilbefolkningen. Som i verkene omhandlende

landgangen i Bjerkvik, inneholder også verkene omhandlende 2. bergkompanis opphold i Sør-Varanger mange bilder og illustrasjoner, der de militære verkene i størst grad fremhever militærstrategiske illustrasjoner.

Ut ifra verkene jeg har gjennomgått, kan det virke som at mennesker med en sivil bakgrunn og tilhørighet til området i og rundt Sør-Varanger, i størst grad husker uoverensstemmelsene som oppsto mellom soldatene i 2. bergkompani og sivilbefolkningen under krigsårene, og legger mindre vekt på den militære innsatsen kompaniet utførte. Soldatene i kompaniet vil nok se annerledes på situasjonen. Dette er heller ikke så underlig, da soldatene i 2. bergkompani og de sivile i Finnmark hadde helt forskjellige utgangspunkt og forutsetninger tilknyttet forståelsen av krigen og frigjøringen, noe som naturligvis kan være med på å anlegge ulike formeninger rundt situasjonene som oppsto.

Det er liten tvil om at forventningene fra både de sivile og militære aktørene ikke ble møtt i Sør-Varanger under frigjøringen. Det er også en tydelig tendens i at sivilbefolkningen i stor grad takket og prisga de russiske styrkene sin innsats under frigjøringen, og at de norske soldatenes innsats som blir fremhevet i de militære verkene, ikke virket like imponerende. Dette har vi sett kommer svært tydelig frem i verket, *Frigjøringen i Nord-Norge 1944-1945* (2015), av Anastasia A. Gorter, Waling T. Gorter og Mikhail N. Suprun.

I likhet med det jeg erfarte i analysedelen tilknyttet landgangen i Bjerkvik, er også det tidligste utgitte verket omhandlende 2. bergkompani i Sør-Varanger, skrevet av en sentral militær aktør under krigen, der et tydelig militært syn på hendelsene blir fremlagt. Verket som illustrer dette er, *Nord-Norges forsvar fra vikingtiden til i dag* (1948), av Arne D. Dahl. Verkets innhold stemmer godt overens med det Ugelvik-Larsen skriver om typiske trekk for fasen verket er skrevet i. Man hadde et stort behov for å fortelle om sin viten, og bygge opp under den norske fellesskapsfølelsen, noe vi tydelig ser i dette verket, eksempelvis ved Dahls hyllest til befolkningen i Finnmark.

Harald Sandviks verk, *Frigjøringen av Finnmark 1944-1945* (1975), har også med viktige militære aspekter, noe som kanskje ikke er så underlig med tanke på hans militære bakgrunn. Derimot er det verdt å fremheve at han også til en viss grad setter de siviles skjebner frem i lyset. Det økte søkelyset på de siviles skjebne, er en utvikling som vi ser fester sitt grep i senere utgitte verk. *Det glemte kompaniet* (1983), bryter derimot med denne utviklingen, og er kanskje det verket som skiller seg mest ut i oppgaven, da det møysommelig og nærmest utelukkende, tar for seg soldatene i 2. bergkompani sin bakgrunn, militære tjeneste og

utfordringer, noe som heller ikke er så rart med tanke på bakgrunnen for boka (jf. kapittel 6.3, s. 55).

I verkene som fremhever den militære innsatsen til 2. bergkompani får vi et innblikk og en større forståelse av at kompaniet faktisk gjorde en nevneverdig innsats i Finnmark under frigjøringen. Dette er et inntrykk som i mindre grad blir møtt i verkene med større søkelys på de sivile under krigsperioden. Hvilken oppfattelse man har av 2. bergkompanis opphold i Sør-Varanger avhenger i stor grad av hvilket verk man leser, og hvilket syn dette verket har på situasjonen. Dette er noe det er viktig å være klar over, da verkene jeg har gått gjennom tilknyttet 2. bergkompanis opphold i Sør-Varanger alt i alt er svært forskjellige, der helt ulike fokusområder og synspunkt, blir fremlagt. Dette kan kobles opp mot det Anne Eriksen skriver om den sosiale minneproduksjonen der hun setter søkelys på at ulike aktører i et samfunn deltar på hver sin måte når det kommer til historieformidling. Hun understreker også at den sosiale minneproduksjonen ikke nødvendigvis er entydig, og at historieproduksjon dermed ikke nødvendigvis er et spørsmål om sannhet.

I de senest utgitte verkene jeg har gjennomgått tilknyttet 2. bergkompanis opphold i Sør-Varanger, blir de siviles opplevelse i større grad fremhevet enn i de tidligste utgitte verkene. Her ser vi en tydelig utvikling i verkenes innhold. Vi får innblikk i utfordringer som oppsto mellom de militære og de sivile, og årsaker til misforholdets opprinnelse blir begrunnet. Et likhetstrekk mellom bøkene omhandlende landgangen i Bjerkvik og de omhandlende 2. bergkompanis opphold i Sør-Varanger, er at misforholdet mellom de militære og sivile kommer tydeligst fram i bøkene som i størst grad utbroderer de siviles syn.

Det er en tydelig tendens i at de senest utgitte verkene omhandlende 2. bergkompanis opphold i Sør-Varanger, klassifiseres som «hybrid-bøker», der situasjonen blir sett fra begge sider. Dette er en utvikling vi også så tydelig i verkene omhandlende landgangen i Bjerkvik, og er en utvikling som sammenfatter med Ugelvik-Larsen og Jay Winters faseinndeling. At denne utviklingen er gjentakende, kan forklares i at nyere verker i større grad kan baseres på tidligere verker, og at man dermed får innblikk i flere historier og flere syn på historiske hendelser. Som jeg har vært inne på under oppsummeringen av kapittel 5, har mange diskusjoner, nye vinklinger og debatter tilknyttet tema rundt krigen funnet sted opp gjennom tiden, noe som naturligvis også farger de nyeste verkene som tar for seg 2. bergkompanis opphold i Sør-Varanger.

Forfattere med en faghistorisk bakgrunn, ser gjerne mer inngående på selve situasjonen de beskriver og ser den fra ulike syn, noe som kan være en årsak i at mange faghistoriskere gjerne skriver verk som kan kategoriseres som «hybrid-bøker». De har en god bakgrunnskunnskap, og skriver om hendelsene på en slik måte at leseren kan få en forståelse for både de sivile og de militæres situasjon.

Alt i alt, ser vi at forfatterens bakgrunn og virke, samt tiden verket ble skrevet i, er avgjørende for hvilket syn og hvilke hendelser som blir fremhevet tilknyttet 2. bergkompanis opphold i Sør-Varanger. Eksempelvis fremhever Finn Fløtten, som selv opplevde krigshandlingene i Sør-Varanger, i stor grad de siviles skjebne i sitt verk, *Festung Kirkenes – Okkupasjon og frigjøring i Sør-Varanger* (1993), mens Arne D. Dahl som var en militær leder under krigen, fremhever de militære og militærstrategiske situasjonene i sitt verk, *Nord-Norges forsvar fra vikingtiden til i dag* (1948). Dette sammenfatter med det vi så i verkene omhandlende landgangen i Bjerkvik.

Beskrivelsene av 2. bergkompanis opphold i Sør-Varanger er svært forskjellig imellom de militærorienterte verkene og de mer sivilorienterte verkene. Dette indikerer at kollektivtradisjonen omhandlende krigshendelsene kan være svært ulik i forskjellige «samfunn», ved at vinklingene og synspunktene på 2. bergkompanis opphold i Sør-Varanger fremlegges på så ulike måter i de respektive verkene jeg har gjennomgått. Her vil jeg legge til at jeg ser på selve kompaniet og de militære aktørene rundt, som deltakere i ett eget samfunn da de omgikk hverandre i svært stor grad og hadde egne regler og prinsipper de fulgte innad i sitt miljø. Historiene som springer ut fra dette samfunnet, omhandler andre aspekter, vektlegger andre hendelser og skiller seg fra de andre verkene jeg har analysert i denne delen av oppgaven.

Bøkene omhandlende 2. bergkompanis opphold i Sør-Varanger, har i stor grad den samme utviklingen som bøkene omhandlende landgangen i Bjerkvik. Man har gått i fra å ha et stort søkelys på de militære handlingene som fant sted, til å sette større søkelys på de siviles skjebner. Ettersom flere militære og «sivile» historier har kommet fram i lyset, har man greid å kombinere denne kunnskapen og fått en større helhetlig forståelse av situasjonene, noe som kan være en årsak til at flere «hybrid-bøker» har blitt publisert.

De respektive verkene jeg har gjennomgått i denne delen i oppgaven passer svært godt inn i Stein Ugelvik Larsens faseinndeling av norsk krigshistorie og etterkrigstid. Også i denne delen av oppgaven fant jeg Jay Winters faseinndeling med den tredje «memory boomen» som

egnet å anvende, da disse to faseinndelingene overlapper og supplerer hverandre på en god måte.

7. Hovedkonklusjon

Denne avhandlingen har vist at det er flere sentrale komponenter som spiller inn når det kommer til hvilket syn på hendelsene som blir presentert og hvordan de blir beskrevet i forskjellige verk. All den stund jeg leste meg opp på hendelsene og startet arbeidet med å analysere bøkene omhandlende dem, virket det å være et tydelig mønster i at de tidligst utgitte bøkene, var skrevet av militære aktører som selv hadde militær erfaring eller tilknytning til andre verdenskrig i Nord-Norge. Dette inntrykket ble forsterket jo flere bøker jeg gjennomgikk. Det er gjennomgående at de militære bøkene skriver om landgangen i Bjerkvik og 2. bergkompanis opphold i Sør-Varanger på en mer positiv måte enn bøkene som er skrevet fra et sivilt ståsted. De presenterte verkene til eksempelvis Lindbäck-Larsen, Arne D. Dahl, Krigsinvalidforbundet og Harald Sandvik, illustrerer dette godt.

Etter hvert som man har kommet lengre vekk fra krigsårene i tid, og man har fått flere undersøkelser tilknyttet krigen der nye fokusområder har kommet fram, har flere bøker fra et sivil synspunkt med større søkelys på de siviles tragedie under krigshandlingene, blitt utgitt. Bøker med sivilbefolkningen i fokus, setter i større grad de sivile utfordringene og tapene under landgangen i Bjerkvik og 2. bergkompanis opphold i Sør-Varanger i førersetet. I Dalbergs bok, *Bjerkvik i flammer* (1979), får vi eksempelvis svært mange sivile beretninger av tragiske hendelser. Dette finner vi også i «hybridbøkene» omhandlende landgangen, der de siviles opplevelser rundt hendelsene blir presentert. Dette inkluderer eksempelvis bøkene, *Narvik 1940 - Nazi-tysklands første tilbakeslag under 2. verdenskrig* (2010), av Oddmund Joakimsen og, *Kampene om Narvik - 62 desperate dager* (2018), av Asbjørn Jaklin.

Verkene til Einar Eriksen og Terje Halvorsen, Finn Fløtten og Anastasia A. Gorter, Waling T. Gorter og Mikhail N. Suprun, har også et tydelig søkelys på de sivile utfordringene og tapene som fant sted, men følger ikke enkeltpersoners historie på en like omfattende og detaljert måte som det blir gjort i Joakimsen og Jaklins verk.

Ettersom flere og flere bøker har blitt utgitt tilknyttet begge de to hendelsene, og man har fått en større kunnskap om både de militære handlingene og de sivile skjebnene under krigstiden, er det en tendens i at flere «hybridbøker» har blitt utgitt. Dette resulterer i at vi som lesere kan oppnå en større forståelse av krigens dimensjoner og se på krigsårene med et mer omfattende blikk. Som nevnt tidligere mener Winther at interessen i studie av krig har gått fra å omhandle

de som deltok i krigen, til ofrene. Dette er en utvikling vi har sett tydelig i denne oppgaven, og kan være noe av grunnen til at sivilbefolkningens historie etter hvert har kommet mer fram i lyset, noe som også har ført til at flere «hybridbøker» har blitt utgitt. Her ser vi at det kan virke som at krigstradisjonen som Anne Eriksen skriver om, er under utvikling, ved at nye sider ved krigen stadig blir belyst.

En annen årsak til oppblomstringen av «hybridbøker», kan være den store kunnskapen som finnes i Norge med mange historikere og lekfolk med andre verdenskrig som interessefelt. For mange er det også knyttet sterke følelser til krigshistorien, og derfor er det spesielt viktig for dem å formidle hendelser fra krigen på en riktig måte. Gjennom å skrive om både de siviles skjebne, samt de militære krigshandlingene, får vi som lesere et svært godt og helhetlig innblikk i de forskjellige hendelsene.

Tidligere i oppgaven har vi sett at Ugelvik Larsen i verket, *I krigens kjølvann*, fra 1999, mener det er viktig med mer forskning på krigshistorie, selv om det allerede på dette tidspunktet var utgitt flere verk som tok for seg temaet (1999, s. 15). Han mener blant annet at det er først nå når man har tilgang på så mye litteratur at man virkelig kan forstå krigen ved å se helheten i arbeidet som er gjort og ikke gjort. Samtidig er det først nå en kritisk gjennomgang av sider ved norsk krigshistorisk forskning kan komme som «revisjonisme» eller som historiografi med vekt på identifisering av eksempelvis teorier og perspektiver. Dette bygger opp under hvorfor det har oppstått en økt forekomst av «hybrid-bøker» og hvorfor flere sider ved krigen nå blir fremhevet. Selv om Ugelvik Larsen skriver at det er først nå, i 1999, at denne forståelsen av krigen og den norske krigshistoriske forskningen kan oppnås, er utsagnet like gjeldende, om ikke mer, for situasjonen i dag.

Som Anne Eriksen (1995, s. 10) er inne på, er det et stort spenn i hvem som skriver om krigen i Norge og hvilken bakgrunn de forskjellige forfatterne har. Som vi har sett, er dette gjeldende for begge hendelsene fra krigsårene jeg har tatt for meg i oppgaven. Det virker å være et stort ønske om å gi en så informativ og riktig beretning som mulig av hvordan krigen faktisk var for de forskjellige samfunnsgruppene under krigen. Det er derimot interessant at de ulike fremstillingene i enkelte verk er så forskjellige og spriker så mye som jeg i denne oppgaven har funnet at de faktisk gjør. Dette samsvarer ikke helt med det Eriksen (1999, s. 13) skriver om at hendelsene i Norge under andre verdenskrig er fremstilt på en relativt enhetlig måte. Det er derimot mulig at fremstillingene var mer entydig på den tiden Eriksen skrev dette. Mye forskning er tross alt blitt gjort siden den tid.

Ugelvik Larsen er inne på at det kan oppstå forskjeller og uenigheter i debatten rundt viktige sider av krigshistorien mellom ulike generasjoner av forskere og deres fremstilling av historiske hendelser. Førstegenerasjons forskere kjennetegnes ofte ved at de selv var deltakere i krigen. I denne avhandlingen er Arne D. Dahl, Odd Lindbäck-Larsen, Albin Dalberg, Harald Sandvik og Finn Fløtten eksempler på forfattere som deltok i, eller opplevde krigen. Som Ugelvik Larsen poengterer har ikke den nye generasjonen de samme personlige forholdene til begivenhetene som blir tatt opp, da de ikke selv var delaktige aktører under krigen. De resonnerer og drøfter krigshistorien med et tilbakeskuende perspektiv, mens for de som opplevde krigen, så representerer krigshistorien egne opplevelser der de selv var med og satte sitt preg på forskjellige hendelser. Dette har vi i denne avhandlingen sett påvirker de ulike verkens innhold i stor grad. For andregenerasjons forskere kan det være enklere å se krigshistorien fra flere sider, noe som kan være en annen årsak til at flere «hybrid-bøker» har oppstått i senere tid.

Forfatterens bakgrunn virker i det hele å spille en stor rolle når det kommer til innholdet og synsvinklene tilknyttet hendelsene som blir fremlagt i verkene. Forfattere med tilknytning til området hvor krigshendelsene fant sted, skriver ofte mer om de siviles skjebner, gjerne fordi det er en del av deres egen, deres familie eller bekjentes historie. Et tydelig kjennetrekke ved tekster skrevet av mennesker med militær erfaring tilknyttet hendelsene, har vi sett er at de i større grad legger vekt på det militære og de militærstrategiske elementene tilknyttet hendelsene.

Det er vanskelig for en militær aktør å skildre de sivile følelsene som oppsto under krigen. Derfor er det kanskje naturlig at bøkene som skriver om landgangen fra sivile synspunkt omfatter så mange historier fra sivile mennesker, da det var nettopp de som opplevde hendelsene på kroppen, og derfor også best kan skildre hvordan hendelse opplevdes. Samtidig opplever man nok tap og ødeleggelser på en helt annen måte om man er sivil i forhold til om man er militær. Som militær har man en helt annen rolle og bakgrunn, enn om man er sivil. Dette kan være en årsak til at det blir satt mindre søkelys på de siviles skjebner i verkene med et militært syn på hendelsene.

Den kulturelle betydningen som Eriksen (1995, s. 12-13) skriver om, virker å være sentral for hvilke fokusområder det legges vekt på når historiene om landgangen i Bjerkvik eller 2. bergkompanis opphold i Sør-Varanger, blir fortalt. Forskjellen på historien og historier er liten. Man må fortelle sin historie og registrere den som en viktig begivenhet eller endring i samfunnet for at historier skal bli en del av historien. Dette kan være en årsak til at så mange

sivile historier har kommet frem i senere tid, da deres historie kan stå i fare for å dø ut sammen med dem.

Bruken av bilder og illustrasjoner tilknyttet hendelsene jeg har tatt for meg, er omfattende i de fleste verkene jeg har gjennomgått i denne oppgaven. De militære bøkene viser ofte til militære strategier, mens bøkene med et sivilfokuserende fokus viser i større grad bilder av ødeleggelser og menneskelige tragedier. Bruken av illustrasjoner og bilder hjelper oss som lesere å forstå handlinger og skadeomfanget av hendelsene som fant sted. Innledningsvis så jeg på hvordan Winther (2018, s. 66-67) beskrev fotografiens rolle. Han hevdet at fotografering av krig gir oss som observatører et tydeligere bilde av krigens dimensjoner ved at vi får et konkret bilde å forholde oss til. Dette sier noe om hvor viktig fotografiene i de forskjellige verkene er.

I utviklingen fra at militære aktører skrev om hendelsene ut ifra et militært syn, til at det har blitt et økt søkelys på de sivile skjebnene, har også skrivemåten i verkene endret seg. Flere skildringer har gjort seg gjeldende. Etersom man fikk en oppblomstring av «hybridbøker» har vi sett at den militærstrategiske forklaringen av hendelsene fortsatt blir fremhevet, men at den voldsomme oppramsingen som gjorde seg gjeldende i de tidligste militære verkene, i større grad er kuttet. Utviklingen som har oppstått ved å gå fra et mer militært til et mer nyansert syn på hendelsene der flere elementer trekkes frem, følger også Ugelvik Larsen og Jay Winters faseinndeling.

Som jeg har vært inne på tidligere, blir nye diskusjoner til ut ifra hva som fremheves som viktige hendelser fra krigen. I denne oppgaven har vi sett at ulike tema og synspunkter tilknyttet krigshistorien blir fremhevet til ulik tid, noe som har ført til at debattene og diskusjonene rundt den forandrer seg. Dette henger sammen med den sosiale minneproduksjonen, der ulike aktører i et samfunn skriver om hendelser fra andre verdenskrig og stadig belyser nye sider og nye vinklinger på krigen og krigshistorien. Dette kan være med på å forme og utvikle kollektivtradisjonen vi har i Norge tilknyttet andre verdenskrig og hendelsene jeg har tatt for meg, da flere historier fra ulike grupper, samt ny kunnskap om krigen stadig gjør seg gjeldende.

Gjennom min gjennomgang av de forskjellige bøkene, har jeg funnet at ulike samfunn i ett og samme samfunn kan ha ulike kollektivtradisjoner. Eksempelvis har sivilbefolkningen i og rundt Sør-Varanger, som vi kan kategorisere som deltakere i ett samfunn, gjerne en annen oppfattelse av 2. bergkompanis opptreden i området, enn soldatene og de militære aktørene tilknyttet kompaniet, som kan regnes som deltakere i et annet samfunn. Derfor vil forskjellige

synspunkt og fokusområder utspringe fra verk skrevet av mennesker med en militær tilknytning til hendelsene i forhold til verk skrevet av mennesker med en større tilknytning og et større søkelys på de sivile skjebnene.

Dette henger sammen med hva Eriksen skriver om den sosiale minneproduksjonen, der alle aktører i et samfunn deltar på hver sin måte, eksempelvis når det kommer til formidling av krigshistorie. Som Eriksen påpeker, og jeg har erfart, er ikke den sosiale minneproduksjonen nødvendigvis entydig. Formidlingen av krigshistorien, er som vi har sett tydelig i denne avhandlingen, heller ikke alltid entydig.

Gjennom denne oppgaven har vi sett at det Eriksen skriver om krigen som en mytisk fortelling, er gjeldende i begge hendelsene jeg har tatt for meg. I begge hendelsene var det soldater som skulle være på befolkningens lag som gjorde stor urett mot befolkningen. Dette er det naturlig å tenke seg bryter med den oppfatningen mange har tilknyttet andre verdenskrig i Nord-Norge. At det i tiden like etter hendelsene fant sted, i stor grad ble lagt lokk på denne uretten, kan være et resultat av at landet var i en gjenoppbyggelsesfase og at de positive kreftene og samholdet man fikk fra krigen ble fremhevet. Dette har også preget beskrivelsene av krigshendelsene i landet i lang tid, og kan være en viktig årsak til at verk som i større grad tok for seg sivilbefolkningens skjebner under krigshendelsene, kom så sent.

Etter hvert som man har fått en større avstand til krigen, har flere historier som tar for seg kritikkverdige sider ved flere hendelser tilknyttet andre verdenskrig i Nord-Norge kommet fram, og historiene som faktisk ble og blir husket av sivilbefolkningen, i større grad fremlagt enn det som har vært tilfellet tidligere. Westrheims nevnte sitat i Dalbergs verk, *Bjerkvik i flammer*, fra 1979, illustrerer dette godt (jf. kapittel 5.3, s. 33).

Stein Ugelvik Larsen og Jay Winters faseinndelinger har vært sentrale i denne oppgaven for å finne håndfaste kjennetegn på de ulike fasene de ulike verkene ble utgitt i. Anvendelsen av disse faseinndelingene bidrar til å skape en større bevissthet og se sammenhengen mellom de forskjellige verkene klarere. Samtidig fungerer særlig Ugelvik Larsens faseinndeling bra for å få en større forståelse av den innholdsmessige utviklingen tilknyttet norsk krigshistorie og etterkrigstid. De ulike fasene jeg har presentert i denne oppgaven bygger på hverandre og er et resultat av de ulike debattene, diskusjonene og fokusområdene tilknyttet andre verdenskrig i Norge, som har gjort seg gjeldende i samfunnet. Den tredje «memory-boomen» er eksempelvis et resultat av interessen krigshistorien og etterkrigstiden har fått opp igjennom

fra krigens tid. Min analyse i denne oppgaven bekrefter og stemmer alt i alt svært godt overens med Stein Ugelvik Larsen og Jay Winters presenterte faseinndeling.

Denne oppgaven tar bare for seg seks forskjellige bøker tilknyttet landgangen i Bjerkvik, samt seks forskjellige bøker tilknyttet 2. bergkompanis opphold i Sør-Varanger. Det begrensede antall bøker som blir gjennomgått, gjør det vanskelig å trekke noen bastante slutninger, men gjennom arbeidet med disse verkene, har jeg fått en større forståelse og innsikt til å kunne svare på problemstillingen min. Jeg har sett at både landgangen i Bjerkvik og 2.

bergkompanis opphold i Sør-Varanger, har blitt beskrevet svært ulikt ut ifra om verkene er skrevet i fra et militært syn i forhold til et sivilt syn. Kort oppsummert beskriver de militære verkene i større grad militære strategier og positive sider ved krigshandlingene. Verkene med et sivilt syn, fokuserer i større grad på tapene og uretten gjort mot befolkningen og negative sider ved den militære aktiviteten.

8. Kilder:

- The National Archives WO 106/1939 Norway co-operation with Norwegian Forces

Bøker:

- Dahl, A., D. (1946). *Med Alta bataljon mot tyskerne*. Oslo: Aschehoug
- Dahl, A., D. (1948). *Nord-Norges forsvar fra vikingtiden til i dag*. Trondheim: Bruun
- Dalberg, A. (1979). *Bjerkvik i flammer*. (1. utgave). Narvik: Hvarings Grafiske
- Eriksen, A. (1995). *Det var noe annet under krigen*. Valdres trykkeri: Pax Forlag A/S
- Eriksen, K., E. & Halvorsen, T. (1987). *Norge i Krig, bind 8 – Frigjøring*. Oslo: Aschehoug
- Fløtten, F. (1993). *Festung Kirkenes. okkupasjon og frigjøring av Sør-Varanger*. Bjørnevatn: Kirsten Jochimsen
- Gorter, A., A., Gorter W., T., & Suprun, M., N. (2015). *Frigjøringen I Nord-Norge 1944-1945*. Vardø-Arkhangelsk: Det nordlige arktiske føderale universitet oppkalt etter M.V Lomonosov
- Grimnes, O., K. (1984). *Norge i krig, bind 1 – overfall: fremmedåk og frihetskamp 1940-1945*. Oslo: Aschehoug
- Jaklin, A. (2018). *Kampen om Narvik - 62 desperate dager*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS

- Joakimsen O. (2010). *Narvik 1940 – Nazi-Tysklands tilbakeslag under 2. verdenskrig*. (2. opplag). Sør-Troms Museum, Midt-Troms museum og Nordland Røde Kors Krigsmuseum.
- Koht, H. (1947). *Frå skanse til skanse – minne frå krigsmånedane i Noreg 1940*. Oslo: Tiden norsk forlag
- Krigsinvalidforbundet. (1983). *Det glemte kompaniet*. Oslo: Forbundet
- Lindbäck- Larsen, O. (1965). *Krigen i Norge 1940*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS
- Melve, L. & Ryymin, T. (2018). *Historikerens arbeidsmetoder*. Oslo: Universitetsforlaget
- Sandvik, H. (1975). *Frigjøringen av Finnmark 1944-1945*. Oslo: Gyldendal
- Sandvik, T. (1965). *Operasjonene til lands i Nord-Norge 1940*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS
- Steenstrup, B. (1973). *Hvem er hvem?* (1.utgave). Oslo: Kunnskapsforlaget.
- Winther, J. (2017). *War Beyond Words Languages of Remembrance from the Great War to the Present*. Cambridge: University Press
- Ørvik, N. (1960). *Sikkerhetspolitikken 1920-1939: fra forhistorien til 9. april 1940. 1: Solidaritet eller nøytralitet*. Oslo: Tanum

Nettsider:

- Aalmen Markussen, J. (2018, 6. desember). Krigen om minnet om krigen. Hentet fra <https://www.totalkrig.no/artikkel/krigen-om-minnet-om-krigen>
- Aalmen Markussen, J. (2020, 25. november). Underkommunisert krigshistorie? Hentet fra <https://www.nordnorskdebatt.no/underkommunisert-krigshistorie/o/5-124-3774>
- Arvola, J. (2004, 2. november). – Det uvirkelige tunelloppholdet. *NRK*. Hentet fra <https://www.nrk.no/tromsogfinnmark/det-uvirkelige-tunneloppholdet-1.112397>
- Aschehoug, (ukjent år). Ole Kristian Grimnes. Hentet fra https://aschehoug.no/Ole-Kristian_Grimnes
- Bokhandlerforeningen (2019, 24. mai). Bokhandelens sakprosapris til Marte Michelet. Hentet fra <https://www.bokhandlerforeningen.no/bokhandelens-sakprosapris-til-marte-michelet>
- Borkamo, A. (2007, 18. mai). - Harry Westrheim er død. *NRK*. Hentet fra <https://www.nrk.no/nordland/harry-westrheim-er-dod-1.2486119>

- Deichman. (ukjent dato). Steen, Erik Anker. Hentet fra https://deichman.no/person/steen%2C-erik-anker_h14728200?tab=Litteratur
- Dreyers forlag. (ukjent dato). Rapport frå ein gjennomgang av: Hva visste hjemmefronten. Hentet fra <https://www.dreyersforlag.no/rapport-fraa-ein-gjennomashygang-av-hva-visste-hjemmeashyfronten.6339211-332339.html>
- Espeli, H. (2020, 21. oktober). Hvordan påvirket andre verdenskrig norsk økonomi? Hentet fra <https://www.norgeshistorie.no/andre-verdenskrig/1707-hvordan-pavirket-andre-verdenskrig-norsk-okonomi.html>
- Folkenborg, H., R. (2019, 24. juli) – Derfor ble den tyske riksørnen fjernet fra et norsk krigsmonument. *Aftenposten*. Hentet fra <https://www.aftenposten.no/meninger/kronikk/i/jdgLMe/derfor-ble-den-tyske-riksoernen-fjernet-fra-et-norsk-krigsmonument-haa>
- Gorter, W., T. (2019, 21. oktober). -Krigens drama: Kampene i Neidendalen den 27. oktober 1944. *iFinnmark*. Hentet fra <https://www.ifinnmark.no/krigens-drama-kampene-i-neidendalen-den-27-oktober-1944/o/5-81-1067772>
- Gyldendal. (2021, 1. mars). Redegjørelse om Marte Michelets bok: Hva visste hjemmefronten? Hentet fra <https://www.gyldendal.no/artikler/forlagets-redegjoerelse-om-hva-visste-hjemmefronten/>
- Gyldendal. (ukjent dato). Asbjørn Jaklin. Hentet fra <https://www.gyldendal.no/forfattere/jaklin-asbjoern/a-17021-no/>
- Haave, M., & Weidling, T., R. (2017, 29. mars). Knut Einar Eriksen. Hentet fra https://snl.no/Knut_Einar_Eriksen
- Harding, L. (2009, 15. oktober). -Russian historia narrested in clampdown on Stalin era. *The Guardian*. Hentet fra: <https://www.theguardian.com/world/2009/oct/15/russia-gulag-historian-arrested>
- Herzog, I., C. (2020, 27. februar). Alf R. Jacobsen. Hentet fra https://snl.no/Alf_R._Jacobsen
- Holtsmark, S., G. (2009, 13. februar) Arne D. Dahl. Hentet fra https://nbl.snl.no/Arne_D_Dahl
- Horn, K., S. (2004, 11. november). – Stolte ikke på folk i Finnmark. *NRK*. Hentet fra <https://www.nrk.no/tromsogfinnmark/stolte-ikke-pa-folk-i-finnmark-1.112516>

- Jaklin, A. (2020, 26. november). Ja, krigen i nord er underkommunisert. Hentet fra <https://www.nordnorskdebatt.no/ja-krigen-i-nord-er-underkommunisert/o/5-124-4566>
- Johnson, R. (2010, 30. november). -16 hårda år i främlingslegionen. *Kuriren*. Hentet fra <https://kuriren.nu/nyheter/16-harda-ar-i-framlingslegionen-5671826.aspx>
- Kongehuset, (ukjent dato). Tildelinger av ordener og medaljer. Hentet fra <https://www.kongehuset.no/tildelinger.html?tid=28028&sek=27995&q=Harald+Sandvik&type=&aarstall=>
- Kongehuset, (ukjent dato). Tildelinger av ordener og medaljer. Hentet fra <https://www.kongehuset.no/tildelinger.html?tid=28028&sek=27995&q=sandvik&type=&aarstall=>
- Kristoffersen, I. (2010, 18. mai). Kjell Fjørtoft. Hentet fra https://nbl.snl.no/Kjell_Fjortoft.
- Literaturnett norge. (Ukjent dato). Finn Fløtten. Hentet fra <https://litteraturnettnordnorge.no/writer/finn-flotten/>
- Melve, J. (2009). Kongens gull til Ugelvik Larsen. Hentet fra <https://www.uib.no/sampol/40591/kongens-gull-til-ugelvik-larsen>.
- Moe, E., (2020, 8. mai). Halvorsen med bok om motstandsfolk. Hentet fra <https://www.inn.no/forskning/formidling/aktuelt-om-forskning/halvorsen-med-bok-om-motstandsfolk>
- Olsrud, E., A. (2017, 24. november). Anastasia Gorter: Russerne på Svalbard (23.11). POLARFOREDRAG. Hentet fra <https://lokalstyre.custompublish.com/anastasia-gorter-russerne-paa-svalbard-23-11.6049776-209814.html>
- Rapp, O., M. (2011, 20. oktober). – Den glemte krigen i nord. *Aftenposten*. Hentet fra <https://www.aftenposten.no/norge/i/Epg4P/den-glemte-krigen-i-nord>
- Ravndal, D., Dolve, S. M., Grøndahl, E., Turheim, H., & Eliassen Øvrebeck, H. (2021, 12. februar). -Marte Michelet: -Det kan komme flere beklagelser. *NRK*. Hentet fra https://www.nrk.no/kultur/marte-michelet-med-beklagelse-etter-hva-visste-hjemmefronten__-1.15372348
- Reisegg, Ø. & Færøy, F. (2020, 28. desember). Oliver Hansen Langeland. Hentet fra https://snl.no/Oliver_Hansen_Langeland

- Rønnebu Lund., G. (2020, 18. november). -Det finnes ikke en offisiell norsk fortelling om andre verdenskrig. Hentet fra <https://forskning.no/andre-verdenskrig-historie-krig-og-fred/det-finnes-ikke-en-offisiell-norsk-fortelling-om-andre-verdenskrig/1768210>
- Sandø, T., Vik, S. (2012, 12. mars). Hedres for sin formidling av glemt krigshistorie. *NRK*. Hentet fra <https://www.nrk.no/tromsogfinnmark/gull-til-arvid-petterson-1.8030825>.
- Schreiner Brakestas, A. & Leraand, D. (2020, 3. juli). Odd Lindbäck-Larsen. Hentet fra https://snl.no/Odd_Lindbäck-Larsen.
- Skogstad, L. (2020, 14. desember). Marta Steinsvik. Hentet fra https://nbl.snl.no/Marta_Steinsvik
- Solheim, S., Døvik, O., Yasin Andersen, I., Grøndahl, E. (2020, 27. november). - Familiane til flere motstandsfolk vurderer søksmål mot Marte Michelet. *NRK*. Hentet fra <https://www.nrk.no/norge/familiane-til-fleire-motstandsfolk-vurderer-soksmal-mot-marte-michelet-1.15263448>
- Stoltz, G. (2019, 1. november). Johan Vogt (sosialøkonom). Hentet fra https://snl.no/Johan_Vogt_-_sosialøkonom
- Store norske leksikon. (2018, 6. juni). Krigsinvalidforbundet. Hentet fra <https://snl.no/Krigsinvalidforbundet>
- Store norske leksikon. (2019, 1. november). Johan Scharffenberg. Hentet fra https://snl.no/Johan_Scharffenberg
- Svalbardposten. (2018, 26. november). -Tilbake til røttene. *Svalbardposten*. Hentet fra <https://svalbardposten.no/tilbake-til-rottene/19.10454>.
- Tollefsen, T. & Jacobsen, E. (1990, 2. Januar). *De kom som venner*. [TV-program] Hentet fra https://www.nrk.no/embed/PS*213734
- Totalkrig. (ukjent dato). Om siden. Hentet fra <https://www.totalkrig.no/om>
- Totalkrig. (ukjent dato). Tema. Hentet fra <https://www.totalkrig.no/tema>
- Undheim Larsen, E., D. (2020, 7. mai). -Krigsvillige kommunister. *Klassekampen*. Hentet fra <https://arkiv.klassekampen.no/article/20200507/ARTICLE/200509980>
- Universitetet i Oslo. (2020, 18. juni). Anne Eriksen. Hentet fra <https://www.hf.uio.no/ikos/personer/vit/kulturhistorie-og-museologi/fast/aeriksen/index.html>

